

Irodalmi Jelen

XXIV. évfolyam, 268. szám

2024. FEBRUÁR

Irodalmi Jelen

Szerkesztőség és kiadó:

1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5.,

310085 Arad, Eminescu utca 55–57.,

tel.: +40-257-280-751, +40-257-280-596 (fax),

<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Kiadja az **Occident Média Kft.**

Főszerkesztő: **Böszörményi Zoltán**

Főszerkesztő-helyettes: **Bege Magdolna**

Munkatársak: **Varga Melinda** (vers, interjú), **Bene Zoltán** (próza),

Laik Eszter (helyszíni tudósítások, műfordítás, esszé),

dr. Hegyi Pál (tudomány, esszé), **Juhász Kristóf** (kritika),

Csorniy Dávid, **Szalai Klaudia** (fotó, film)

Olvasószerkesztő: **Hudy Árpád**

Lektor: **Jámbor Gyula**

Örökös munkatársak: **Faludy György, Makkai Ádám,
Méhes György, Szócs Géza**

Rendszergazda: **Csipkár Nándor**

A borítón: **PAUL CEZANNE (1839–1906) festménye**

Böszörményi Zoltán

Semmi okunk az aggodalomra

*A lét abszurditása
a lelki egyensúly traktusa,
felismerni a tragédiában
a megváltás tényét.
Az ellentmondások halmaza
matematikai képlet:
megfejteti benne a megfejthetlent.
Csak alázattal lehet megfogalmazni
a lét bizarrságát,
fonákjára fordítani
a bebizonyított bizonytalanságot.
Isten a megsemmisülésben segít nekünk,
ahol láthatóvá válik a felismerés gépezete,
amikor már semmi okunk az aggodalomra,
csak egy dologra kell figyelniünk:
a lélekbe kapaszkodó szóra.*

Frideczky Katalin

Kapcsolat

A férfi rögtön az elején kérte, hogy senkinek se beszéljen a kapcsolatukról, amíg az „ki nem teljesedik”. Direkt így mondta, *kiteljesedik* és nem *beteljesedik*. A két igekötő közti különbséget nem magyarázta meg, de nyilván jelentőséggel bírt a számára. Margónak viszont mindig szexuális képzeleti támadtak a *beteljesedik* szó kapcsán, s ha Csaba nem akar beteljesíteni, talán nem is tud? Impotens lenne? Milyen kár! Margó a hatvanas éveinek derekán sem érezte még magát öregnek. Szerelemre és szexre vágyott. Tudta, hogy az élet még tartogat számára legalább egy ajándékot, mielőtt végképp bealkonyul. Fiatal korában szakmáiban szeretkezett, anélkül, hogy tudta volna, mit csinál. Ártatlanul, mint amikor a cicák összedugják az orrukat ismerkedéskor, vagy a bonobók, akiknél a közösülés nem több, mint egy „Hello, hogy vagy?”. Sok férfi volt az életében, de egy sem képviselte azt az eszményt, amit elképzelt magának. Domináns hímekről álmódott, akiknek feltétel nélkül átadhatja magát, akik tudják, mit akarnak és értik a módját, hogy meg is valósítsák azt. Nagyévtávú igényekre vágyott. Ehelyett azonban tétova és félszeg szeretői voltak. Bezzeg, ha ő férfi lenne, bizony tudná, mit kezdjen egy olyan nővel, mint ő, aki csupa kellem és báj! Hát nem látnak ezek a szemüktől? A legutóbbi partnerének is mindhiába kellett magát. Annak a fatölkűnek meg se moccant a fantáziája (sem)! Így aztán Margó kénytelen volt megelégedni azzal a néhány jól bevált fogással, ami kis jóakarattal automatikusan működik. Az évek teltek, múltak, s ő már húsz éve rutinozik valakivel, aki ráadásul egy másik nő férje. Hát meddig lehet ezt csinálni? Örökké biztos nem. Pedig Margó már berendezkedett arra, hogy így vagy úgy, de holtig kitartanak egymás mellett. A megalkuvásokban annál tovább már nem lehetett menni, ameddig ő elment. A férfinak ez sem volt elég, és újra meg újra eljátszotta az évenként

kétszer esedékes szakítási hisztijét. Karácsony, szilveszter táján volt az egyik, a nyári vakáció közeledtével meg a másik. Ilyenkor döbrent rá ugyanis, hogy nem azzal tölti ezeket az időket, akivel igazán szeretné, vagyis Margóval. Kényelmetlen volt szembesülnie a saját gyávaságával, pipogyaságával. Egyszerűbbnek tűnt magától a kihívástól szabadulni. Most is közeledett a karácsony, és a férfi lopva már bekészítette a Mikulás puttonyába a szakítási csomagot (túl sok angolszász filmet néznek, hiába...). Margó, amint megneszelte, mi készül, a csomagot visszaküldte a feladónak, és ezúttal egy életre végzett vele. A zsigerei döntöttek helyette. A torkáig feltoluló émelygés, a szaporodó pulzusszám, az emelkedő adrenalin szint. Ez volt az utolsó csepp a pohárban, bár, ahogy egyszer megfogalmazta magának, *„a mi poharunkban kizárólag utolsó cseppek vannak”*. Akkor még tudott nevetni is ezen. Margó megkönnyebbült a szakítás után. Visszanyerte a felháborodáshoz való jogát, a rég elvesztett önérzetét, a nemetmondani-tudás felszabadító örömét. Semmi másra nem vágyott, csak nyugalomra, és hogy visszataláljon önmagához (túl sok angolszász film, hát, igen...). Ám a következő ősszel felbukkant egy férfi a semmiből, és Margó úgy érezte, Isten talán épp most hozza elébe azt az ajándékot, amelyre oly régóta vár, és ami igenis megilleti. Csaba nem volt idegen. A középiskolából ismerték egymást. Sőt, mint utóbb kiderült, Csaba annak idején szerelmes volt belé. Az élet aztán elsodorta őket egymástól. A férfi sokáig külföldön élt, megszedte magát, hazajött. Egy húszéves kapcsolatára tett pontot nemrég, és társat keresett magának a vidéki parasztházába. Eszébe jutott Margó. Előzetesen úgy tájékozódott, hogy a nő szabad. Felhívta hát. Margó lelki egyensúlya helyrebillent a szakítása óta, teljesen fesztelenül csevegett Csabával, a régi ismerőssel. Örült neki. A szabad ember gátlástalan őszinteségével tárulkozott ki, mint akinek nincs veszítenivalója. Báttran vitába szállt Csabával, és ha úgy adódott, nem átalotta pajtásiasan lehülyézni. Aztán észrevette, hogy Csaba félreérthetetlen utalásai a kettejük közös jövőjére vonatkoznak. Ettől óvatosabb lett, és már jobban meggondolta, mit mond – *„ebből még lehet*

valami, ne rontsuk el” alapon. Tétje lett a dolognak. Csaba minden este menetrendszerűen felhívta, órákig beszélgettek. Margó akarta is mondani, hogy ne legyen ebből rendszer, mert ha egyszer elmarad a hívás, az neki nagyon fog fájni. Aztán mégsem mondta. Hátha a férfi félreérti. A beszélgetések fele amúgy is a félreértések tisztázásával telt. Margó szeretett volna személyesen találkozni Csabával, hiszen a gesztusok, a testbeszéd, a szem játéka, a mimika mindent egyértelműbbé tesz. Hát még ha a „kémia” is működik! A férfi viszont vidéken él, igaz, hogy van kocsija, de nem jön gyakran Pestre, csak ha dolga akad. Margó ennek is örült: a kocsinak. Sose volt autójuk, de így, öregedvén egyre gyakrabban érezte a hiányát. Kényelemre vágyott. Istenke talán ezzel is megajándékozta. A férfi felajánlotta, hogy szívesen segít neki, ha Pesten jár, akár be is vásárolhatnak az ünnepekre, hogy Margónak ne kelljen cipekednie. De Margó nem merte még úgy használni a férfit, mint amikor majd egy párrá lesznek. Inkább csak randevúztatni szeretett volna vele. Sétálni, beülni egy kávéházba, iszogatni egy kiskocsmában valahol a Duna-parton, néhán megérinteni egymást, csókolózni, mint a fiatalok. Szerette volna, ha az udvarlás nemcsak telefonbeszélgetésekből és a jövő tervezéséből állna. Végül kierőszakolt egy mozit. Amint lekapcsolták a fényeket, Csaba nyomban megragadta Margó kezét, és az egész film alatt magánál tartotta. Morzsolgatták egymás ujjait, Margón azonban nem cikázott át a villám, amit ilyenkor várt. Néha pózt változtatott, amikor már nagyon nyomta a szék karfája, de nem engedte el Csaba kezét, nehogy ezt is félreértse. A mozi után puszival búcsúztak egymástól, s bár Margó szívesen megivott volna még egy sört valahol, mivel a férfi nem javasolt semmi további programot, elváltak, és ki-ki hazatért. Csaba egy alkalommal megkérdezte, vajon miért ragaszkodik a pesti lakásához? Margó nem értette a kérdést. Mi akar ez lenni? Lánykérés? Meghívás a vidéki házba, éljenek együtt? Legalább egyszer meghívhatná vendégségbe, hadd lássa, ha sor kerül rá, mivel váltaná fel pesti otthonát – gondolta Margó. De semmi ilyesmiről nem esett szó a továbbiakban. Közeledett a karácsony. Az első,

amit együtt tölthetnének. Végül abban maradtak, hogy mindketten a gyerekeikkel ünnepelnek, aztán majd meglátják, a két ünnep között mit lehet tenni. Csaba felvetette, hogy talán kiugorhatnának Bécsbe egy napra. Megnéznének egy tárlatot, megebédelnének valahol, elvegyülnének az ünnepi forgatagban. Margó örömmel egyezett bele. Eddig mindig magányosan töltötte a szilvesztert, s hogy kivédje az éjféli szomorúságot, eleve minden évben elmenekült előle: kivett egy szobát valamelyik vidéki panzióban, és megpróbálta jól érezni magát a maga teremtette száműzetésben. Sosem bírta, ha korlátozzák, inkább elébe ment, és saját magát korlátozta. Idén nem foglalt szobát sehol, bízott abban, hogy Csabával szilveszterezik. A két ünnep közötti bécsi kirándulásból mégsem lett semmi. Csaba megbetegedett, elment a hangja. Elmaradtak a várva várt és annyira szeretett telefonbeszélgetések. Margó megpróbálta életben tartani a *kiteljesedésre* váró kapcsolatot és aggódó sms-ekkel, e-mailekkel bombázta az elnémult férfit. Szilveszter éjjelén pezsgőt bontott, két pohárba töltötte, és a díszes asztali óra mellé állította kétfelől. Várta a hívást. Pontban éjfélkor elkattintotta a fényképezőgépet. Boldog új évet! Olyan lett a kép, mint egy hamisítatlan szilveszteri üdvözlőlap. Épp csak a szerpentin és a konfetti hiányzott róla. Az addig minden este megcsörrenő telefon, amelyen órákig csevegtek, ezúttal néma maradt. És azóta is néma. Margó pillantása néha rátéved az üvegbúra alatt, arany oszlopokon nyugvó órára, amelyet négy, egy vízszintes tengelyen ide-oda forgó aranygolyó járát csendesen. Az óra még az édesanyjától maradt rá, és éppen azon a szilveszter éjjelen állt meg. Úgy is maradt. Elemcserére nem került sor.

Lajtos Nóra

Csillag akadt hajadba

Kovács András Ferenc halálára

„...csillag akadt hajamba,
holdtutajon magamba.”

(KAF)

*holdtutajod széthullott
amid volt most ránk hagyod
széllel bélelt kabátod
gomblyukában magányod*

*csillag akadt hajadba
nézünk fel a magasba
szemünk nem lát egyebet
fénykarikás kegyelmet*

*szélszekéren köd után
megfújnam még a dudám
de most lelkem útra kel
nekem ez a szilveszter*

*kóricáltam tűhegyen
néha megszúrt a hitem
most hatvannégy évesen
sakktábláról leesem*

*sakktábláról leesem
árkon-bokron keresem
azt a huszárt ki elvisz
nárciszt nyitó Kavafiszt*

Frank Márton

Holdköltők Társasága

A fiú azon az estén hallott először a Holdköltők Társaságáról. A tábortűz mellett állt, és a felnőtteket hallgatta. Épp vendégek voltak náluk. A ház kertjét sok gyerekhang töltötte meg, s a sötétben röppenő gyerekkarok kitárt szárnyaknak tűntek. A felnőttek beszédéből nem derült ki, hogy pontosan miről szólhat a film, de nagyon különlegesnek tűnt. Holdköltők. Minden bizonnyal a versekhez van valami köze, és egy csapat fiú titkos szövetségéhez, gondolta a hétéves Márk, aki maga is nagyon szívesen csatlakozott volna egy ehhez hasonló társasághoz. A fiúk a sötétben találkoznak mindig, nyilván a hold alatt, máskülönben nem lennének holdköltők. De vajon miről szólhat a szövetségük?

A felnőttek már elindultak a kivilágított ház felé megnézni a filmet, és Márk habozva nézett utánuk. Ha csatlakozna hozzájuk, bizonyára megtudhatná a kérdésére a választ, csakhogy azzal lemondana arról, hogy más, fontosabb dolgokkal töltse az időt, és ez túl nagy áldozatnak tűnt.

Miközben ezen vívódott, valaki odaröppent hozzá, s egyszerre egy kisfiú vált ki Márk mellett a sötétből.

– Hé, Márk, nem akarsz játszani? – Az öt év körüli Dongó sárga-fekete csíkos pólót viselt, arca még kicsit pufók volt, és rendkívüli rajongást tudott kifejezni, különösen Márk társaságában, s különösen, ha valamiféle kaland volt kilátásban.

– Játsszani? Kivel? – kapta fel a fejét Márk. Egy pillanat alatt megfélemedezett a felnőttekről és a Holdköltők társaságáról.

– A többiekkel, már megvagyunk egy csomóan! – sürgette Dongó. – Gyere! – azzal a két fiú elrepült a tölgyfa irányába. A villa fölé magasodó Nagy Fa a kert sarkában állt, és számos kaland kiindulópontja volt. Közvetlenül mellette az emelethez nyikorgó falépcső nyúlt fel, alatta és a Nagy Fa körül számtalan kis és nagy bicikli állt egymásnak döntve – a Frankoké és Márk családjáé. A

terazon terpeszkedő szárítókön tucatszori törülköző és fürdőruha száradt, és a kertben mindenféle ottfelejtett székekbe botlott az ember. A Frank-villa lakói, a két család már önmagukban is nagy létszámot tettek ki, most pedig vendégeik is voltak: a Tély család, akikkel a játszó gyerekek száma már kisebb haderőnek tűnt.

– Ki lesz a fogó? – kiáltozták a Nagy Fa alatt, mert sokan voltak, és izgalomukban mindent hangosabban mondtak, mint szükséges lett volna.

Aztán vagy egy órán keresztül rohangáltak fáradhatatlanul a sötét és végtelennek látszó kertben a fényes villa körül. A játék azonban szokás szerint túl hamar véget ért, mikor a szülei hívó hangját meghallották a távolból, és tudták, menniük kell aludni.

– Ne már, de hisz még nincs is késő! – mondta dühösen Márk a sok futástól akadozó lélegzettel, és kezével megtörölte izzadt homlokát.

Épp egy új játék átbeszélése zajlott. Ott álltak mind a Nagy Fa alatt, Márk összes Frank unokatestvére, a szőke Tély lányok és fiúk, s Márk bátyja és öccse is. Mind kimerültek és izzadtak voltak, felhevült testük szinte rázkódott a megerőltetéstől, mégsem akartak visszamenni a teraszra. Úgy érezték, csak most kezdtek belejönni, és máris félbeszakítják a játékukat.

– Játsszunk még egy utolsót! – javasolta Dongó. – Egy bújócskát!

– Nem szabad! – vélte Liza, Dongó csenevész kishúga. – Anya szólt! Menniük kell!

Márk bosszúsan ráncolta a homlokát a parancsoló kijelentés hallatán. Legkisebb unokatestvére felfoghatatlanul ragaszkodott minden egyes szülői utasításhoz, annyira, hogy Márk úgy gondolta, nem is igazán szereti a játékot. És hiába volt ő a legfiatalabb közöttük, Márk szemében ez sem mentette fel őt. Akinek fontosabb, hogy azonnal engedelmességedjen, mint hogy egy kicsit játsszon még, az nem igazi játszótárs. És talán nem is igazi gyerek.

– Talán csak mondani akarnak valamit, és aztán visszaengednek minket! – vetette fel Dongó.

A gyerekek habozva néztek egymásra a Nagy Fa sötét lombja alatt. A terasz felől szülei a nevüket kiáltották.

– Nem hiszem, hogy visszaengednének – mondta kétkedve Márk.

– Én megyek! – mondta Liza, és máris elfutott a terasz felé.

– Menjünk! – mondták kelletlenül a többiek is, és a csapat szétoszlott.

– Azért jó játék volt, nem? – mondta Dongó Márknak, miközben elsiettek a fények felé, a terasz irányába. – Szívesen játszanék még! Megkérdezem, visszajöhetünk-e még! – Azzal berregve, mint egy darázs, elröppent a szülei felé. Márk a zsúfolt teraszra szaladt, a Tély gyerekeket kerülgetve a távolabbi hintaszékhez, és ott megtudta az anyjától, hogy a játék valóban véget ért. A vendégek indulnak, és el kell tőlük búcsúzni. Márk elhúzódott az anyjától, dühösen dobbantott, és úgy érezte, a világon az összes felnőtt ellene van. Hát nem tudják ezek, hogy a játék milyen jó dolog? Hogy foszthatják meg tőle?

De aztán rájött, hogy a játéknak nem kell feltétlenül itt véget érnie. Van rá lehetőség, s ha a többiek is úgy akarják, a játék folytatódhat! Egyszerre felcsillanó szemmel, feszült izgalommal nézett szét, majd csatlakozott a kapu felé tartó társasághoz.

A Télyk elhajtottak, a két család pedig lassan visszaáramlott a kertbe. Dongó családja, a Frankok fent, a villa emeletén laktak, és a hozzájuk felvezető falépcsőhöz érve a társaság kettészakadt. De előbb még elbúcsúztak egymástól. A hangok összeolvadtak, és az általános morajban a szülők nem hallhatták, miről beszélnek az unokatestvérek egymással. Senki sem figyelt Márkra, aki kihasználta a pillanatot, és Dongó füléhez hajolt.

– Hamarosan... add tovább! – suttogetta.

Dongó izgatott komolysággal bólintott, majd óvatosan nővére mellé lépett, és odasúgta az üzenetet. Fanni figyelmesen meghallgatta, majd Márkra pillantott, és bólintott.

– Rendben.

Aztán már nem szóltak egymáshoz. Simon ott állt Márk mellett, és Márk elégedetten nézett a szűnyogcsípését elmélyülten vakaró öccsére. Arra gondolt, hogy mit fog szólni hozzá Simon, ha megtudja, a játék még nem ért véget.

Fél órával később Márk már az ágyában feküdt, de egyáltalán nem érezte fáradtnak magát. A szobában nem hallatszott más, csak Dédé egyenletes hortyogása az emeletes ágy felől, és a hintaágy halk nyikorgása a terasz irányából. Aztán egyszerre csak közeledő léptek zaja ütötte meg a fülét. Dongó szülei jöttek le a lépcsőn. Hallotta, ahogy nagybátyja és felesége halkan beszélgetnek, miközben nyekereg lépteik alatt a vén falépcső. A lépcső aljában elfordultak, és pár másodperccel később már lehetett hallani a teraszon találkozó felnőttek nevetését. Márk várt még egy kicsit, aztán kimászott az ágyból, mezítláb átosont a fürdőszobán, majd a teraszajtónál megállt, és hallgatózott. Úgy tűnt, minden sínen van. Beszélgetnek – gondolta –, most itt maradnak egy jó darabig. Azzal visszament.

Az ötágyas hálószoba sötétjébe csak az egyetlen, Simon ágya fölötti ablakból szűrődött be némi fény.

– Simon, hé, elaludtál? – suttogta Márk.

– Nem. – Az árnyék az ablak előtt felült, és kibújt az ágyból.

– Gyere, segíts kiszedni a szúnyoghálót! – lépett oda hozzá Márk.

– Mi folyik itt? – Balról, az emeletes ágy felől ijedt hang halatszott, majd Dédé feje bukkant elő, épp mikor Márk és Simon kiszedték a szúnyoghálót az ablakból. – Tegyétek vissza a szúnyoghálót!

– Dédé! Te ébren vagy? – csodálkozott Simon.

– Gyere, Dédé! Megyünk fel Fanniékhoz! Jössz? – mondta Márk, megörülve a bátyjuknak.

– Mi? Fanni... De hát megbeszéltük, hogy többet nem mentek fel oda! Tegyétek már vissza a szúnyoghálót! Beengeditek az öszszes szúnyogot!

– Nem jönnek be, hisz nincs fény, ami idevonzza őket – felelte könnyedén Márk, és öccséhez fordult. – Jöhet a matrac! – Azzal munkához láttak. Simon felnyögött mellette. Márk nekifeszült.

– Hú, de nehéz... Ez az! Na, gyerünk!

– Nem hiszem el, hogy megint ezt csináljátok! Ebből baj lesz! – halatszott az emeletes ágy felől. – Kérlek, Márk! Ha megtudják apáék...

– Most emeljük, és lökd! – Az ágymatrac, amit közös erővel Simon ágya alól vettek ki, megdőlt az ablakban, majd halk puffanással landolt a földön. – Jól van! Ezt megcsináltuk! Biztos nem jössz, Dédé? Csak most az egyszer! Nem tudják meg... De azért segítesz visszatenni a szúnyoghálót utánunk, ugye?

Dédé dohogva mászott le az emeletes ágyról. Mindig engedelmes fiú volt, és bár Márk nem neheztelt rá ezért, úgy gondolta, Dédé semmit nem ért az *egészből*. De szerette őt, és a világért se mondott volna neki ilyesmit.

– Kár, hogy nem jössz – mondta. – Hamarosan visszajövünk, de akkor már nem kell segítened, majd belökjük a szúnyoghálót. Na, induljunk, Simon, te jössz utánam. Én ugrok elsőnek! – Azzal Simon ágyáról felmászott az ablakba, lelógatta lábát a túloldali szivacs fölé, majd fűgén leugrott. A leérkezés a vastag ágymatracra szinte hangtalan és puha volt. Márk gyorsan arrébb ment, hogy Simon is le tudjon ugrani – öccse olyan ügyes volt, hogy Márk egyáltalán nem féltette. És valóban, egy pillanattal később Simon tökéletes mozdulattal landolt mellette.

– Látod, jó ötlet volt ez a szivacs! – mondta Márk.

– Igen!

A két fiú izgatottan nézett körül. A kertre csend borult, előttük a rózsabokrok illatoztak a sötétben, a kerítésen túl az utca mélyen aludt. Csak a kis kerti tó lélegeztetőgépének halk bugyogását lehetett hallani. Márk és Simon pizsamát és papucst viselt, de nem fáztak, meleg éjszaka volt. Hallották, ahogy a szúnyogháló kerete az ablaküvegnek ütközik, és felpillantottak bátyjukra.

– Kösz, Dédé! – suttogták. – Hamarosan jövünk! – mondta Márk, és sietve megindult a kerti tó mellett. Simon követte őt. A ház sarkán túl a lépcső kezdődött, melynek fokai most teljesen beleolvadtak a sötétbe.

– Itt halkan! Nehogy elessünk! Inkább legyünk nagyon lassúak!

Tartozott persze külön lámpa is a lépcsőhöz, de azt nem merték felkapcsolni.

– Hozhattunk volna zseblámpát – suttogta Simon, mikor már a lépcső közepe táján jártak. Mellettük a Nagy Fa ágai nyúltak

a lépcső fölé feketén. Nappal egy kis bagoly lakott a fának egy magas ágán, de éjszaka mindig elrepült vadászni. Márk szerette a baglyot. És szeretett kalandozni Simonnal. Öccse megbízható társaság volt. Nem beszélt feleslegesen, és mindent megcsinált, amit Márk mondott neki, azon kívül ötéves létére rém okos is volt.

– Igen, a lámpa most kiment a fejemből, legközelebb majd hozunk – mondta Márk.

A lépcső tetejére értek. Innen el lehetett látni egész a kert végében álló hintáig, annak a tetején szokott ülni a bagoly vadászat előtt. Ott várakozik egy darabig a rúdján, aztán kiszállt hangtalanul elszáll a fák között. Márk szerette őt nézni ilyenkor. Ha tehette volna, szíve szerint maga is épp ezt tette volna: kiröppen az éjszakába, mint egy madár, s könnyű szárnyakkal elsuhan vadászni. Kiszáll a tó sima víztükre fölé, és csak repül és repül a hatalmas, ragyogó telihold felé. Ahol megnyílik az éjszaka, s nincsenek határok, csak a víz és a telihold – csodás ábrándok voltak ezek, melyek gyakran megjelentek Márk álmaiban.

Lentről, a ház sarka mögül a szüleik beszélgetésének vidám hangjai hallatszottak. Az emeleti ajtó zsalui nyitva voltak, így be lehetett látni a Frankok lakrészének sötét belsejébe. Márk óvatosan lenyomta a kilincset, de az ajtó nem nyílt.

– Zárva van – suttogta, majd közelebb hajolt a zsalukhoz, és a kezét a szájához téve tölcserít formázott. – Héé! Fanni! Héé!

A nappalin túl, a gyerekek hálósobája felől mocorgás hallatszott.

– Itt vannak! – suttogta valaki, aztán egy lány árnyalakja suhant át a nappalin, majd a kis konyha ajtóréseiben egy Márkkal egyidős, sötétbarna hajú lány arca tűnt fel. – Ez elég gyorsan ment! Várjatok, mindjárt nyitom!

Kulcs zörgött a túloldalon, majd az ajtó kinyílt, és a két fiú bement. A kis konyhát a pizsamás lány finom samponillata lengte be.

– Gyertek! – mondta Fanni. – De a hálósobánkban csak nagyon halkán szabad beszélni, tudjátok, miért.

– Tudjuk – suttogták.

A nappaliba az erkélyre nyíló üvegajtón át besütött a holdfény, a parketta halkán recsegett a három gyerek talpa alatt.

– Dédé nem jött? – kérdezte Fanni.

– Most nem – mondta Márk. – Talán majd legközelebb.

– Csss! – figyelmeztette Fanni. – Itt halkan!

Belopakodtak a hálószobába. Odabent persze rögtön megnyirkordult az ágy, s egy pufókarcú alak bújt ki a paplanjából.

– Márk! – hallatszott az örömteli suttogás, és Márk ráismert benne Dongó hangjára. Egy pillanattal később Liza is feltűnt az emeletes ágyon: – De jó! Itt vagytok!

– Csss! – szólt Fanni, és a gyerekek hirtelen elhallgattak. – Meghallják! Be van kapcsolva a bébiőr!

Márk tekintete a babaágy mellett álló asztalra tévedt: ott állt rajta a fehér mikrofon.

– Mindenki suttogjon, világos? – nézett végig rajtuk szigorúan Fanni. – Jól van, gyertek, most megnézhetitek, hogy alszik. – Azzal a babaágyhoz vezette őket. A rácsok között egy alig pár hónapos kislány aludt békésen.

– Hogy szuszog! – suttogta Márk. – Mint egy kis porszívó.

– Igen – felelte Fanni. – Na, most menjünk ki az erkélyre!

– Igen! Ez az! Menjünk!

A sok csoszogó papucs kisietett a szobából, és a csapatot ismét elfogta az izgalom. Immár második alkalommal szöktek ki az erkélyre titokban, miközben a szülei azt gondolták, mind az igazak álmát alusszák az ágyukban. Ügyesen csinálták, a felnőttek nem jöhettek rá a trükkre, és Márk tudta róluk, hogy még legalább egy órán át beszélgetnek odalent, mielőtt elmennének lefeküdni. Vagyis volt egy bő órájuk, hogy felszökjenek unokatestvéreikhez, és itt véghezvigyék pizsamás találkozójukat. Miközben odalentről, alig három méter távolságból a szülei vidám beszélgetése hallatszott fel, a gyerekcsapat elfoglalta az erkélyt, és birtokába vette a napágyakat a ragyogó telihold alatt. A napágyakban kényelmes volt feküdni, és bár alig láttak egymásból valamit, Márk tudta, hogy Dongó mellette nagyon jól érzi magát. Abból is tudta, hogy Dongó megint Márk pizsamájának a vállát

zizegtette a kezével. Az ujját már nem szophatta, így hát ezt csínlalta helyette.

– De jó itt lenni! – suttogta Dongó. – Dédé miért nem jött?

– Most nem volt kedve hozzá – felelte Márk. Nem akarta elmondani, hogy a bátyjának eszében sincs feljönni ide. Simon okosan hallgatott.

– Miért nem? De legközelebb jön, ugye? – kérdezte csodálkozva Dongó, és egy pillanatra abbahagyta Márk csiklandozását.

Halkan beszélgettek, nehogy meghallják őket a szüleik odalent.

– Nem tudom – vallotta be Márk. – Mi megpróbáltuk, de... nem akart.

– A szüleink miatt – tette hozzá Simon.

– Nem tudja, milyen jó itt. De majd segítsetek, és együtt rá vesszük valahogyan – vélekedett Márk.

– Jó, majd segítünk – biztosította Fanni. – Na, figyeljetek, megmutatom, melyik csillagok vagytok ti! – Azzal mindegyiküknek keresett egy-egy csillagot az égen, s elmondta, mi mindent tud ezekről. A gyerekek érdeklődve hallgatták, nagyon jól érezték magukat.

– Legközelebb gyertek le hozzánk a kertbe – mondta Márk –, akkor Dédé biztosan kijön. Aztán egyszer elmegyünk a barátomhoz is. Tudjátok, akiről meséltem. Máténak hívják. A halásztó túloldalán lakik, nem messze... – Azzal Márk elismételte a megszokott dolgokat a különleges, nagy fiúról, akinek hét testvére van, és gyerekszemmel mérve csupa irigylésre méltó tulajdonsága: tóparti háza, vadászkése és hatalmas istállója. És mindez a tó túlpartján, éppen ott, a fényes telihold alatt, amerre a bagoly éjjelente elszáll. És Márk beszélt még a pónikról, amiket meg lehet etetni az istállóban kockacukorral, és a többiek lenyűgözve hallgatták, mint Fannit, mikor a csillagokról beszélt, és a végére mind el akartak menni a nagy fiúhoz.

– Máté biztos örülne neki, ha átugranánk hozzájuk – fejezte be végül Márk. – Persze nem menne egyikönnyen. Jól meg kell tervezni, hogy kijussunk innen, és ne csapjunk zajt...

– A kapu nagyon zörög – szólt közbe Simon.

– Igen, de ki tudunk mászni a garázskapun is – mutatott rá Márk. – És ha egyszer kint lennénk, onnantól könnyen menne.

Dongó, Simon és Liza lelkesedtek az ötletért.

– Mit szólsz hozzá, Fanni? – kérdezte Márk.

– Hát... – Fanni habozott. – Nem tudom. Nincs sok időnk, anyáék akármikor feljöhetnek, és a halásztó nincs annyira közel. Ráadásul pont éjjel menjünk?

– Persze, hisz úgy az izgalmas! – vágta rá Márk. – Nappal semmi érdekes nincs benne. – Dongó és Simon is győzködte Fannit, a lány azonban csak ingatta a fejét.

– Nem tudom... Ezt... ezt még át kell gondolnom.

– Jó, helyes, akkor majd megbeszéljük – zárta le a témát Márk, és örömmel nézett fel az égre.

A hold olyan volt felettük, akár egy fehéren ragyogó tojás, lentről halkán szűrődött fel a szüleik beszélgetése. Dongó még mindig a vállát csiklandozta, és Márk szeretettel nézett rá. Többek, mint barátok vagy rokonok – testvérek voltak ők. Vértestvérek, mióta vérszerződést kötöttek, akárcsak a két legnagyobb hősük, Winnetou és Old Shatterhand. Bármit megtettek volna egymásért, de a többiek miatt Márk kicsit aggódott. Összevonta a szemöldökét.

– Erről a tervünkről ne szóljatok senkinek, rendben? Te se, Liza! Nem bukhatunk le, különben a felnőttek tönkreteszik az egészet, amit kitaláltunk! Megértettétek? Meg kell ígérned, Liza, és nektek is! Ígérjétek meg!... Jól van – mondta Márk aztán, s izgatottan nézett végig a csapaton. Mind a szavukat adták, és egy gyereknek ez a mindene, amije csak van.

– Mi egy csapat vagyunk – mondta Márk diadalmasan, és akkor eszébe jutott. – Egy titkos társaság! A Holdköltők Társasága!

– A Holdköltők Társasága – suttogták mindannyian sötétben csillogó szemmel.

Beszélgettek még egy darabig. Aztán Márk és Simon elköszöntek. Nem lett volna bölcs dolog tovább maradni, hisz a Frank szülők akármikor feljöhetnek. Fanni kikísérte a két fiút, és az ajtóban suttogva elköszöntek egymástól.

– Majd gondolkodsz rajta, Fanni? – kérdezte utoljára Márk.

– Igen, majd gondolkodom.

Márk és Simon lelopakodtak a lépcsőn a Nagy Fa sötét lombja alatt. Márk izgatott volt. Tudta, hogy átlépett most egy határt, de Fanni mellé állt, és ez azt jelentette, hogy a játék sínen van. Jó játék lesz, izgalmas kaland... Vajon a baglyuk már visszatért éjjeli vadászatáról? Holnap majd meglátja őt az ágak között. És holnap tovább szöheti a tervét. A holnapi egy jó nap lesz. Közben megérkeztek a halkán bugyogó kerti tóhoz, odatoltak egy biciklit az ablakuk alá, és a falnak döntötték.

– Úgy, mint múltkor, rendben? – suttogta Márk. – Tartom a biciklit, te meg mássz fel rajta, és lökd be a szúnyoghálót! Na, menj!

– Majd örömmel nézte, ahogyan az öccse ügyesen felkapaszkodik nagybátyjuk sárga országúti kerékpárján, mintha csak egy létra lenne. Már itt is vannak, és a szüleik sosem tudják meg, hol jártak, gondolta magában. Ezt igazán jól kitervelték, és jól is hajtották végre. Holdköltők Társasága, gondolta magában, és elmosolyodott. *Holnap!* Aztán feladta a szivacsot Simonnak, és ő is mászni kezdett. Neki nem tartotta senki a biciklit, így nehezebb dolga volt, de így is sikerült megmásznia, s már húzta is fel magát az ablakba, amikor...

– A francba! – Márk lábának utolsó kalimpáló mozdulata ügyetlen volt, és a bicikli nagy zajjal felborult. Ezt nem így akartam – gondolta rémülten, majd fürgén behúzta a lábát. De elrontotta a mozdulatot, és felszisszent, ahogy a térde az ablakkeretnek ütközött. Hangokat hallott a terasz felől.

– Gyorsan! – A két fiú azonnal eltűnt az ablakból. Márknak már csak arra maradt ideje, hogy elhúzza a függönyt. Egy pillanattal később már az ágyában feküdt, a rémülettől vadul verő szívvel, a fájó térdét markolva. Hallotta Simon akadozó lélegzetét, de Dédé most nem ébredt fel a kerékpár keltette zajra. Milyen ostoba hiba! Ostoba! Ostoba hiba! – átkozódott Márk. És még a szúnyoghálót sem volt idejük visszahelyezni. Ha idejönnek... Vajon meghallották? A fiú lélegzetvisszafojtva hallgatózott. Az éjszakába ásító ablak alatt a bicikli kereke még mindig forgott, s közben ütemesen kattogott. Közeledő léptek zaja hallatszott.

Farkas Kornél

Párhuzamos végtelenek

hommage á Pendleton*

*Úgy tehát, ahogy a berlini graffitik megjövendölték
(persze nem feltűnő középpontosan, hanem a fal szegélyén futó
szalagszerű szöveg kinyilatkoztatása révén),
csakugyan nem lehetetlen olyan filmet forgatni,
ami egyszer elkezdődik, és onnantól sohasem ér véget,
mert a fiatal newhamptoni kiutáltakat megbabonázó,
minden stigmától sebzett tanárnő
szolgálattól érlelt hangja örökké szól, simogat, beszél,
ugyanúgy, ahogy a gyötrődve is teljességét élő
nyugdíjas, fekete bőrű meleg férfit,
aki összes szerepével együtt a ruháját is leveti,
és egy foltos fehér atlétára váltja,
majd a belső lényében feltámadó zenére
megszünhetetlenül táncol egy fapadlós, puritán templom
ürességtől kongó boltozatai alatt.*

*Adam Pendleton amerikai avantgárd művész videófilmekén keresztül készít portrét olyan emberekről, akiknek életútjai a 21. század felkavart, zavaros vizeinek legmélyére rántják a nézőt. Ezekben a vizekben nincs esély a megtisztulásra, viszont merülés közben láthatóvá válnak az identitás, intellektus és empátia komplex együttállásai.

harckép

egy berlini graffitiról

*az van az arcodra írva hogy szép vagy
csillag és lábjegyzet fáj fáj fáj fáj
a szád ívét megfestő atrocitások
átíratnak ha lobban az éji szeráj*

*zöldkék az arcod vízvezető áram
agancsok egy elképzelt úr sugarán
a sarkokat zsinórok felfele rántják
hogy tort ülhes mégis a test nyomorán*

*sha? csendes háborút vív férfinő arcod
fekete sörtékkal tűzdelt magány
a lélekelátás frontvonalán jár most
ahol elesett már a múlt a szabály*

Juhász Tamás

A döntés

Luca egy felhőn állt, előtte faragott ajtó. A felhő állaga szétázott papírhoz hasonlított, de azért stabil volt. Ahogy az ajtón hallgatózott, a körömyi facirádák sora kicsit nyomta a fülét, de az állapont beleillett egy vésett kerub szárnyába. Nyakszirtjét égette a nap, mégis fázott.

– Megegyeztünk. Egy hét – mondta egy fagyos, érdes hang. Ilyen hangja lenne a jégkásának, ha beszélne.

– Igen. Egy hét múlva újra találkozunk, és meglátjuk – értett egyet egy meleg, dörmögő hang. Ez meg mintha kandalló pattogás lenne.

– Nem fogok kudarcot vallani – biztosította a jégkása.

Az ajtó hirtelen eltűnt, a nap pedig kialudt. A sötétségben valaki vagy valami mozgott. Mintha repült volna. Majd a jégkása közvetlenül Luca mellett azt mondta: Te pont jó leszel. Luca lába alatt a felhő üvegszilánkokká robbant, ő pedig belezuhant a vak semmibe.

Felriadt. Még mindig sötét volt. Lihegett, fülében dübörgött a pulzusa. Ébren vagyok, vagy még álmodom? Ahogy a szeme megszokta a sötétet, meglátta a redőny résein becsorgó fényereket, és az éjjeliszekrényen narancssárga szemmel figyelő hosszabbítót. Balra tőle Norbi egyenletesen, békésen szuszogott. Hála istennek! Azt hittem örökké abban a sötétségben fogok zuhanni. És az a hang...

Megmozdította a lábát, hogy kimenjen vécére. Mintha rátapadt volna a lepedő a sarkára. Végül felállt, de a fájdalomtól azonnal le is rogyott. Mi a... A lábfejen apró, vérző karcolások voltak. Mintha azok a felhőszilánkok valódiak lettek volna. De az meg hogy a francba? Sziszegve újra felállt. Már nem fáj annyira. Kisántikált a mosdóba. Beragasztotta a lábát ragtapasszal, hideg vízzel megmosta az arcát. Hátha észhez tér.

Visszament az ágyba. Ahogy az álom távolodott, úgy múlt el a fájdalom a lábából.

Néhány percnyi forgolódás után belátta, képtelen lesz visszaaludni. Elővette a telefonját, hogy átnézze a délelőtti meetingre készített jegyzeteket.

– Azt hiszem ezekre nem lesz szükséged – fölényeskedte Olivér, ahogy a tárgyalóban Luca válla fölött a telefonba pillantott.

Luca megfontolt mozdulattal letette a telefont, felnézett, és megvetéstől lassított hangon kérdezte:

– Mert már megint valami olyan eszelősen zseniális ötletet találtál ki, ami egy csapásra minden kérdést megold?

Utálta ezt a tudálékos, exhibicionista pöcsöt. Sajnos tényleg voltak jó ötletei. Ráadásul szórakoztatóan adott elő, és közvetlenségével könnyen benyalta magát másoknál. Viszont a timemanagementje pocsék volt. Folyton kávészünetekre ment, a határidőkkel gyakran elcsúszott. Ilyenkor kamuzott valami sztorit, amit olyan meggyőződéssel adott elő, hogy mindenki bevette. Néha Luca is. Olyankor muszáj volt emlékeztetnie magát, hogy ez a kamugép ellenség. Ők voltak az egyesület legígérete-sebb fiataljai.

– Jó lenne, de nem – sajnálkozott Olivér. – Pedig egész hétvégén a logisztikán agyaltam. De a madaraktól úgy hallottam, magára az adománygyűjtésre sem lesz szükség.

– Mi? Az hogy lehet?

– Ennél többet én sem tudok. Lehet, Robin Williams keze van a dologban, és Gyepesd minden lakosa nyert a lottón – Olivér imádott mindent filmes idézettel illusztrálni. – De azt hiszem, mindjárt kiderül.

Bejött Albert, az Egyenlőséget Az Embereknek Egyesület vezetője. Egyszerre tűnt döbbszentnek, zaklatottnak és boldognak. Csendet kért. Ő... Reggel felhívta Gyepesd polgármestere. Megköszönte az eddigi adományokat, egyszerűsrimd elárulta, hogy

öhm... a községnek nincs szüksége több adományra. Mint az a hírekből is tudható, régóta tárgyalnak egy tejipari céggel, amely ott szeretne gyárat építeni, csak eddig ő... nem sikerült megegyezniük a feltételekben. De most... Most ő... pontosabban ma reggel a cég hirtelen minden kérésükbe belement. Betartják a környezet és munkavédelmi feltételeket, valamint mindenkit felvesznek teljes.... teljes foglalkoztatásba, és nem éhbérért, hanem rendes, versenyképes fizetésért.

Egy másik mélyszegénységben tengődő falu, Telér polgármestere is hasonló jó hír miatt kereste. A bányájukban, ami a hatvanas években kimerült, ritkafém-lelőhelyet találtak. Ezzel nemcsak munkahelyet teremthetnek, de a zöldenergiára való átállást is segítik.

Luca három éve dolgozott az egyesületnél. Többször is járt ezeken a településeken. Láta a romos házakat, a hulladékkal fűtött kályhákat, az alkoholtól puffadt arcú, éhezéstől tompa szemű embereket. A legszörnyűbb mégis a szag volt: a mindent átítató égett műanyag, étolaj, dohány és izzadtságsszag keveréke. És most hirtelen belepottyannak a gazdagság és a biztonság ringató ölébe. Luca megértette főnöke boldogsággal elegy zaklatottságát. Ő is örült, mégis olyan furcsának érezte az egészszet. Honnan ez a nagy szerencse? És a nyomorgó emberek mihez kezdenek majd a hirtelen jött jóléttel?

Olivér halántékán megtámasztott hüvelykujjal masszírozta a homlokát. Luca ebből tudta, neki is hasonló kétségei vannak. Mégis győzött a fiú alapoptimizmusa. Most a Forrest Gumbból idézett: Mindennap történnek csodák. Nem mindenki hiszi, de hogy történnek, az biztos.

Végül megegyeztek, hogy az adományoknak máshol is jó helye lesz. Olivér rögtön lecsapott a szervezésre. Luca nem örült az elhappolásnak, de ott volt még a csütörtöki tüntetés, amit ő vitt.

A meeting után Lucát felhívta egy autista ügyfele. Felvették egy multihoz informatikusnak. Hálásan megköszönte neki a sok szervezést, a pszichológiai felkészítést az állásinterjúra, és megígérte, bármikor segít, ha valami számítógépes elakadása van.

Na, ez a hír már tényleg örömhír volt. Ha valaki, ez a srác megérdemli, hogy informatikusként alkalmazzák. Nincs nála nagyobb kocka. Büszkén vitte a hírt a főnökéhez. Olivérrel egyszerre érkezett. Az ő kerekesszékes ügyfelét is felvették. A cég ráadásul vállalta az épület akadálymentesítését.

Luca egyik gyerekkori alapélménye, hogy siket apja kétségbeesetten munkát keres. Az építőiparon kívül általában sikertelenül. Ott viszont megalázták. Luca többször kihallgatta, ahogy az apját a kollégák szó szerint a háta mögött kibeszélik. Mikor elmondta az apjának, ő csak fásultan vállat vont. Nem kell velük foglalkozni. Kőporos majmok. Amúgy is, a család eltartása fontosabb a büszkeségnél.

Luca dühös volt. Hogy lehetnek ilyen gyerekesek a felnőttek? A dühe azóta sem csillapodott. Minél több kilátástalan helyzetben vergődő embert látott, annál haragosabb lett és annál jobban vágyott tenni valamit. De ezek a mai hírek... Örült, közben mégis tehetetlennek érezte magát. Egy láthatatlan kéz kihúzta a lába alól a varázsszőnyeget, és a valódi rászorulókat alá tette. De hol van ebben az ő része?

Este megpróbált erről Norbival is beszélni. De a barátja nem nagyon figyelt. Hát van ilyen. Ne add fel. Ezek csak cseppek a tengerben. Maradt még igazságtalanság épp elég. Lucának nem volt újdonság ez a vállvonogató figyelmetlenség. Norbi folyton versenyzett, kivel történt több dolog, kinek volt jobb vagy rosszabb a napja. Most is. Ma volt annak a szexuális zaklatási ügynek a huszadik tárgyalási napja. Igen, igen, az. A vádlott eddig mindent tagadott. Ma meg a tárgyalás kellős közepén felállt, és nemcsak bevallott mindent, de zokogva kérte a bíróságot és az áldozatait, hogy bocsássonak meg.

Egy örökösödési perben a három testvér egyszer csak röhögőgörcsöt kapott, miközben azt csukladozták, mekkora baromság azon vitázni, kinek jár apa óragyűjteménye meg vasúti terepasztala. Majd a röhögőgörcs után pikk-pakk megegyeztek. Pedig hónapokig nem lehetett a közelükben rágyújtani, olyan puskaporos volt a levegő. Szóval Norbi totál megérti a tehetet-

lenségét. Ő legalább annyira értetlenül állt ezek előtt a helyzetek előtt.

Mi az, hogy legalább annyira? Luca megpróbálta Norbin kitölteni a dühét. De a barátja kivételesen nem volt kapható a vitára. Elegánsan kibújt a támadás alól, és felvetette, inkább menjenek el vacsorázni. Rájuk fér.

A történetek Lucát álmában sem hagyták nyugodni. Egy gyepesdi ócska putri előtt állt, amikor arra sétált Olivér.

– Csillogó üvegek mögött emberek: tévét néztek, vacsoráztok, felkiáltok, de nem láttok – mondta a házra mutatva.

– Mi ütött beléd, hogy nem filmet, hanem Péterfy Borit idézel?

– Hülye vagy? Ez a Carrie naplója. Nehogy már, nem láttad?

A házból kijött Norbi, és bevallotta, hogy szexuális zaklatást követett el. De az áldozatot kárpótolja a bányája bevételéből. Erre Olivér behúzott neki. Verekedni kezdtek. Közben Luca azt kiabálta, hogy hagyják abba, mert kezdődik az állásinterjú! Hirtelen eltűnt Gyepesd, és a fiúk, ő pedig ugyanazon a felhőn állt, mint tegnap. Csak most napsütés helyett áthatolhatatlan sötétségben lebegett. Nem is, suhant, egy távoli fény felé. A fényben egy óriási színpadon angyalok álltak, és kristálytisztá hangon énekelték az Evanescence My Immortalját. Az egyik meglátta Lucát, és egy rémült nyikkanással elhallgatott. Ahogy a többiek is észrevették, a dal kakofonikus kiabálásba fulladt. Kapkodás, rohangálás. Az angyalok hirtelen eltűntek. Luca kíváncsian átlépett a színpadra, ami abban a pillanatban eltűnt. Ő pedig felriadt.

A megmagyarázhatatlan jóhírek a következő két napban is csőstül jöttek. Az Ukrajnában régóta húzódó háború minden átmenet nélkül véget ért. A katonák fegyvereiket eldobva, őszinte szeretettel ölelték át addigi ellenségeiket. Oroszország óriási összeget küldött a romba dőlt Ukrajnának az újjáépítésre. Lucáék menekült segítő munkájára többé nem volt szükség. Tömegek tértek haza újrakezdeni mindent. Az egyesület egyik Strasbourgban folyó diszkriminációs pere hirtelen peren kívüli megegyezéssel ért véget.

Norbiéknál egy sikkasztási ügyben felmentették a vádlottat, mert a közönségből felállt a valódi bűnös, és mindent bevallott.

Egy válóperben a házastársak rájöttek, mégiscsak szeretik egymást és az ügyvédek előtt egymásnak estek. Így pecsételve meg a békét.

Ebben a két napban számos multi kereste meg Lucáék egyesületét, mert ők, ha törik, ha szakad, megváltozott munkaképességű embereket akarnak felvenni. Aztán a csütörtöki tüntetés is tárgyalanná vált, mert a kormány egy rendelettel minden szegregált iskolát felszámolt, és teljes inklúziót hirdetett.

Szerdán, hazafelé tartva Luca elcsípte egy utcai prédikátor pár mondatát: Eljött az Apokalipszis! A gonoszok megbűnhődnek, a jók elnyerik jutalmukat. Nemsokára újra eljön Jézus, és békében, boldogságban élünk.

– Lehet benne valami – töprengett Luca.

Hithű ateizmusa az elmúlt éjszakák miatt kezdett meginogni. Visszatérő álmává lett a felhőn-siklás a sötétben, a fény, az angyalok kórusa. Csak a dalok változtak. Michael W. Smith Awesome God és egy rap. Mi a fene, rappeló angyalok? – gondolta a Gospel Gangstas Demon Killaja közben. Nem tudta, honnan ismeri ezeket a dalokat, egyszerűen csak ismerte mindet.

Az álom vége is mindig ugyanaz volt: az angyalok meglátják, rémülten elmenekülnek, rálép a színpadra, mire az eltűnik, ő meg felriad.

A csütörtöki tüntetés végül nem maradt el, csak átalakult a béke és az egyenlőség örömnepévé.

Luca meglepetésére Norbi kivett egy szabadnapot és eljött. A barátjának a munka volt mindig is az első. Mondjuk Lucának is, de ez nem tartotta vissza, hogy ezt olykor Norbi szemére hányja. Végre lenne egy szabad hétvégénk, és te azokkal a nyomorult periratokkal foglalkozol. Az idejét sem tudom, mikor voltunk moziban vagy vacsorázni. Igen, én is el voltam havazva, de én rászorulóknak segíték. Te meg hisztis emberek hülye pereskedésében.

Az ilyen vagdalkozásokban általában Luca győzött. Norbi engedett. Vagy, mert igazat adott neki, vagy azért, hogy végre békén hagyja. Viszont sokszor passzív lett a rákövetkező romantikázásban. Máskor, ha Luca rosszkedvű volt, mintha szándékosan

provokált volna hasonló helyzeteket. Ezekben megint csak Luca győzött, amitől a kedve is jobb lett.

A legtöbb vitájuk a lakás és a kapcsolat jövője miatt volt. Norbinak, aki egy tízessel idősebb volt a friss diplomás Lucánál, volt autója, lakása, félretett pénze. És nem hagyta, hogy Luca beszálljon a rezsibe. Kell majd az a pénz a pártodra. Luca álma egy igazi, emberarcú szocdem párt volt. Önkormányzati szinten kezdenénk, a szociális bizottságokban. Aztán, ha már van helyi bázisunk, jöhet a parlament meg az EP.

Norbi felnézett rá az ambíciója miatt, és szerette volna minden eszközzel támogatni.

Lucát viszont zavarta a kiszolgáltatottság. Hogy a barátja bár mikor kidobhatja. Elég egy nagyobb veszekedés, szakítás, és mehet vissza a szüleihez Csepelre. Ami nekik anyagi terhekkel járna. És azt nem akarta. Épp elég, hogy 23 évig eltartották.

A bizonytalanságát tovább fokozta, hogy Norbi nem akart elköteleződni. Ügyvéd vagyok. Nap mint nap látok tönkrement párkapcsolatokat. Köszönöm, nem kérek belőle. Egy szakítás is fájdalmas, de maceramentesebb, mint a válás.

De az elmúlt napokban mintha Norbi is megváltozott volna. A versengés, a középpontba törekvés megmaradt, de valahogy más volt. Többször beszélt közös tervekről: nyaralásokról, örökbefogadható kutyáról. Moziba, vacsorázni mentek, sétálni a Duna-partra. És most még szabadnapot is kivett az örömnep kedvéért. Ráadásul két jegyet is hozott a Cold Showers koncertre, ami Luca egyik kedvence volt.

Ezek legalább annyira zavarba ejtették és elbizonytalanították a lányt, mint a munkahelyi történések. Mi ütött belé? Büntudatból ilyen cuki? Vezekelni akar valamiért, amit nem mondott el? Mikor szóvá tette, Norbi meglepődött. Láthatólag a változások korát éljük. Ideje nekem is változni. Nem igaz?

Mintha egy levágásába beletörődött marha kitúrta volna Norbi türelmetlen, kritikát nehezen viselő lelkét. És a szeme... Mintha kialudt volna benne a tűz. Csak ártatlan kíváncsiság volt benne. Mint a kisbabákéban.

A pénteki Akvárium-beli koncert újabb lelki pofonnal várta Lucát. A zenekar közölte, elég volt a síron túli énekből, az érfelvágós zenékből, ideje vidámabb húrokat pengetni. Majd belecsaptak a Good Vibrations-be a Beach Boystól. A többszólamú vokálról Lucának az álmában hallott angyali kórus jutott az eszébe. Mikor aztán George Harrison My Sweet Lordja jött, másokhoz hasonlóan ők is leléptek.

Luca még otthon is dühöngött. Norbi kedvesen, viccelődve próbálta felvidítani. Nem nagyon sikerült.

– És mit szólnál ehhez?

Benyúlt zakója belső zsebébe, elővett egy kis ékszeresdobozt, majd letérdelt.

Luca mintha betépett volna. Zsibbadtan állt, gondolatai lelassultak. Mi van? Norbi? De hát ő ügyvéd...

– De... De... De hát miért?

Norbi vállat vont.

– Már nem félek. Nem tudom, hogy múlt el. De már nem aggódom. Bízom a jövőben.

Luca ezt akarta hallani. Két éve voltak együtt, és alig várta, hogy megtörténjen. Mégis, olyan furcsa ez a hirtelen páforgulás. Szép volt ez a pár nap... Nem is szép, békés. De erre vágyott? Ezt szerette Norbiban? Kifelé mindig véd- és dacszövetséget mutattak, de belül folyton harcoltak. Sokszor szeretett volna egy kis nyugit, de tudta, hosszú távon azt halálosan unná. Próbára kellett tennie magát, az igazát, Norbi szeretetét. Csak akkor vagy biztonságban, ha te győzöl. De most harc nélkül nyert. Ami lehetetlen.

Nem tudta kimondani. Csak rémült, rekedt mentegetőzésre futotta. Boldog vagyok. És köszönöm... Csak olyan hirtelen... És én nem is értem mitől. De persze lehet... De gondolkodnom kell... Kérlek hadd gondoljam át.

Norbi nem értette. De hát ezt akartad. Perspektívát. De elfogadta. Bár minden pórusból áradt a fájdalom.

Luca nehezen aludt el. Többször kiment a fürdőszobába sírni. Miért? Miért nem tudok örülni? Miért nem mondtam igent? Biztos bennem van a hiba. Én vagyok a rossz.

Álmában megint a felhőn siklott. De most nem voltak angyalok. Viszont ott volt a cirádás ajtó. Aminél hallgatózott.

Benyitott. Lambériás dolgozószoba, bőrkanapé, körben könyvespolcok, szemben egy íróasztal, mögötte valaki ül és olvas. Belépett, de a szoba nem tűnt el úgy, mint a színpad.

Az íróasztal mögött ülő felnézett. A szakállas, ráncos arcra a rosszallástól még több ránc került.

– Tudomásom szerint egy hetet beszélünk meg. Bár nem mondom, eddig egész jól ment. – Ugyanaz a kandalló pattogású hang volt, amit vasárnap kihallgatott.

– Igen, így volt – válaszolta Luca. Legnagyobb döbbenetére nem a saját hangján. Azon a fagyos, érdes, jégkásaszerű hangon beszélt, amit szintén vasárnap hallott. – Azért jöttem, hogy közöljem, vége.

– Már nem szeretnél visszajönni az angyalok közé? Úgy hallottam, az elmúlt napokban többször is megjelentél köztük. A tiltás ellenére.

– De igen. Szeretnék. Állati unalmas ott lenn. Az egyik bugyorban a pogányok okoskodnak mindenféle filozófiai izét. A másikban eretnekek meg reformerek piszkálnak, hogy a rendszer nem rossz, de így és így lehetne jobb. A többiben meg tényleg elvetemült bűnösök vannak. Azok a legunalmasabbak.

– Sajnálom. Megegyeztünk. Egy hét önmegtartóztatás.

– Nem azért jöttem, hogy alkudozzak. Hanem hogy megmondjam, vége. Szeretnék visszajönni, de nem lehet. Öt napot töltöttem egy lány testében. Nem volt benne semmi gonosz. Szereti az embereket, segítőkész. Jobbá akarja tenni a világot. Mégis, ebben az öt napban gyakorlatilag összeomlott az élete. Csak mert én úgy döntöttem, nem teszek semmi rosszat.

A szakállas öreg elmosolyodott, és bólintott.

– Nem vagy meglepve – értetlenkedett Luca.

– Nem. Tényleg nem. Hogy úgy mondjam, reméltem, hogy rájössz erre.

– De hisz... De hisz engem mindenki rossznak tart. Én vagyok a gonoszság feje. A megtestesítője. Mindenki fél tőlem. Az emberek, angyalok, mindenki.

- Mégis öt napig megtartóztattad magad. Szerinted miért?
- Mert ez volt a feltétel.
- Nem jó. Nem pontos.
- De hát ez volt a feltétel.
- De minek a feltétele?
- Hogy visszakerüljek az angyalok karába.
- És miért akartál visszakerülni?
- Mondtam. Unatkoztam.
- És ezért...?
- Ezért úgy döntöttem, beszélek veled.
- Ez a kulcs. Te döntöttél és vállaltad, hogy bármibe kerül, megteszed. Öt napig viselted a súlyát. Nem azért tartanak a gonoszság megtestesítőjének, mert abszolút rossz vagy, hanem mert kell a jósnak és a gonoszságnak is egy megtestesítő. Te vagy az egyik, én a másik. De az, hogy mit gondolunk a világ, csak egy dolog. Mi dönthetünk másképp. Tehetjük az ellenkezőjét annak, amivel felruháztak minket. A lényeg, hogy vállaljuk a kereszteteket, ami a döntésekhez jár.
- Akkor most menjek vissza arra az unalmas helyre?
- Ez rajtad áll. Láthattad, mi történik a világgal, ha másképp döntesz.

Luca előtt végig görgött az elmúlt öt nap. A sikerek miatt érzett öröm, a csalódás, hogy a világ nélküle javult meg; a bizonytalanság, hogy minden, amire vágyott, harc nélkül lett az övé.

– Rendben. Visszamegyek. Most már legalább tudom, miért maradok ott. Azt a sok unalmas lelket meg majd csak elviselem valahogy.

Laczkó Mária

Az én Gergőm

Tina

Szia. Éppen úgy nézel ki, mint a fotón. Csak magasabbnak képzeltek. Hogy szólítsalak? Gergőnek? Én Tina vagyok. Nem, köszönöm, csak üdítőt kérek. Gyűlölöm az alkoholt. Semmi gond, én érkeztem korábban. Te viszont lemaradtál egy balhéről. Látod azt a lányt ott a sarokban? A pasija kiment valahova, és ő pár percig egyedül maradt. Odament hozzá egy másik srác. Egyszer csak azt veszem észre, hogy az első fiú is ott áll az asztaluknál, és a két pofa farkasszemet néz egymással. Aztán a kidobóember kivitte őket. Mind a hármat. Csak a lány jött vissza. Ne mondd azt, hogy gyarlóság! Ez kőkemény agresszió! Nem, én valóban nem vagyok elnéző. Nagyobb dolgokban sem, persze, hogy nem. Jó, mondok egy példát. Az apám állandóan részegen bögött, és sajnáltatta magát. Mi tartottuk el anyámmal. És nem bocsátottam meg neki. Most? Nincs vele semmi. Meghalt nyolc éve.

Nézd, megy el a lány is, rázza a fenekét. Nem bírom az ilyet. Vannak csajok, akik, ha meglátnak egy srácot, teljesen átalakulnak. Más hangon beszélnek, másképp hangsúlyoznak, és riszálják magukat. Ráadásul észre sem veszik, mit művelnek. Primitív véglények! Ne gúnyolódj, én tényleg okos vagyok. Iskolakezds után egy hónappal áttettek a második osztályba. Az egyetlen pedig még többet ugrottam. Húszéves koromra elvégeztem a programozó matematikus szakot.

Nem igaz. Nem azért nézem le az embereket, mert butábbak nálam. Hanem, mert nem figyelnek. Egyfolytában magukról beszélnek, de az már nem érdekli őket, mit mond a másik. Pedig, ha csak egy picit is odafigyelsz, már tudod, hogy mit gondolnak rólad. Bebizonyítsam? Te most kivársz. Nem igazán tetszem neked, mert kicsi és kövér vagyok, igazi gombóc. Meg nagypofájú.

De elég furának találsz ahhoz, hogy kíváncsi legyél rám. Ezért vagy még mindig itt. Figyeled, mi sül ki ebből az egészből. Talált? Naugye. Figyelmeztetek, hogy nehéz eset vagyok. A pasik általában megsemmisülnek a dumámtól. Persze, hogy én tehetek róla. És? Játsszam meg magam? Utálok azt a sok gennyládát. Dehogy mindegyiket! Csak azt, amelyik rászolgál. Azaz a többséget.

Mi ez? Pszichoanalízis? Hát, ha ennyire érdekel, mesélhetek az anyámról is. Neki állandóan szüksége van valakire, aki dönt helyette. Amíg apám élt, ő mondta meg a tutkót. Nem számított az sem, ha részegen zagyvált összevissza, az anyám akkor is teljesítette a parancsait. 17 éves voltam, amikor az a piás idegromcs feldobta a talpát, és anyám azonnal rám fonódott. Pedig nem gyagya. Csak lusta gondolkozni. Kényelmesebb neki, ha én irányítom. Ráadásul pasizik, és ebben is tőlem kér tanácsot. Pedig már elmúlt ötven! Tisztára dinka. Hát, tessék. A családom!

Erzsébet

Jókor hívlak? Igen, már megint aggódom... Most éppen Gergőért. Miért ne mondhatnám el neked? A nővérem vagy. Én is mindig meghallgatlak. Rövid leszek.

Szóval Gergő. Látszólag nincs vele semmi baj, jól vizsgázik, szeretik. De valahogy... túl szelíd. Nem elég kemény, nem elég férfias. Miféle időtöltés az, hogy valaki kutyákat ment? Ráadásul huszonnégy éves, és még nem volt barátnője. Néha már arra gondolok, hogy... tudod. Szó sincs róla, semmi bajom velük. Egy kicsit talán viszolygok tőlük, de sokkal inkább sajnálom őket. Ezért nem szeretném, ha Gergő... Nagyon nehéz élete lenne. Persze, hogy megbocsátanám neki. A fiam, nem? De mások nem bocsátanak meg. Budapest, hogy oda ne rohanjak! Azt hiszed, itt mások az emberek? Ne légy naiv!

És azt hiszem, Gergő még nem tett le a színészi terveiről sem. Nem beszél róla, de látom, hogy színházról szóló könyveket ol-

vas. A színészek között is sok a homokos. Amelyik meg normális, úgy értem, *nemileg* normális, az állandóan válik. És isznak! A Bubik azért halt meg, mert részegen vezetett. A Selmeczy Roland is. Dehogynem, ő is részeg volt! De ha meg nem, akkor meg túl fáradtan ült a volán mögé, és az se normális. Nem akarom, hogy a gyerekeknek ilyen élete legyen. Gergőnek *be kell* fejeznie az orvosi egyetemet. Nemsokára végez. Nem hagyhatja abba. Kapott egy esélyt az élettől, és ki tudja, mi lenne vele, ha... Én csak azt szeretném, hogy ne legyen kiszolgáltatott. Ha nincs pénzed, kiszolgáltatott vagy. Boldog? Akkor vagy boldog, ha szabad vagy. Ha nem függsz senkitől. Anyagilag, persze hogy anyagilag. És Gergő nemcsak kívülről Feri, teljesen az apja természetete. Amióta Feri elment börtönorvosnak, egyfolytában attól félek, hogy Gergő is elkövet valami hasonló ostobaságot. Én is tudom, hogy Ferinek infarktusa volt! De meggyógyult! Nem értem, miért könnyebb börtöntöltelékkel foglalkozni, mint... Csak pár évet kellett volna kibírnia, és most jó pénzért árulhatná a praxisát. Dehogy szólok neki! Egyébként sem hallgatna rám. De a többi orvos nem nyolcadik kerületi panelban lakik a családjával. Hiába teszek meg mindent, hogy fogjam a pénzt. Tudod, hogy legutóbb én festettem ki a lakást, meg én kárpitoztam át a székeket. Mégsem jutunk ötről a hatra... Remélem, Gergőnek már könnyebb lesz.

Tina

Mert anyád utál engem. Betipeg abban az elegáns, széles karimájú fehér kalapjában, és a méretre szabott kosztümjében... Ötven felett egy nő ne úgy nézzen ki, mint egy divatlap-reklám. *Túl* jólöltözött, *túl* jól sminkelt. És rá van írva, hogy ő egy távolságtartó, kimért úrinő, aki a Gerbaud-ban nőtt fel. Dehogy, ha vasutas volt az apja, akkor nem parasztlány. Akkor sem, ha vidéken nőtt fel. Nélkülöztek? Akkor mi a francnak viselkedik velem ilyen fen-

sőbbsegesen? Belibeg, mint akit skatulyából húztak ki, végigmér, aztán leereszkedően megdicsér, hogy csinos vagyok. Nem, *egyáltalán* nem jó szándékú kedvességgel, hanem *leereszkedően*! Látnod kellett volna közben az arcát. Mint aki citromba harapott. Nem igaz, nem pimaszkodtam vele, csak megmondtam, hogy a csinosságom látszat, mert mindig azt veszem fel, ami ápol és eltakar. Leírtam neki, hogyan nézek ki meztelenül. A két mellem nem egyforma, a hasam kötényszerűen lóg lefelé... Én csak őszinte voltam! Nem vagyok hajlandó cenzúrázni a szavaimat! Hát persze, hogy polgárpukkasztásból! Az anyád annyira *polgár*! Hiába falusi. Falusi polgár. Nem, mindezt valószínűleg lenyeltem volna, ha nem érezteti velem, hogy nem vagyok elég jó neked. *Te* érzed magad kínosan? Akkor én mit szólok? Én a saját anyámat se bírom, pedig ő a tiedhez képest angyal... És a szüleid máskor sem beszélnek egymással.

Erzsébet

Ugyan, minek kellene örülnöm? Nem ilyen lányt kívántam neki! Képzeld el egy kis, kövér dugót. Tinának kell szólítanom, mintha topmodell lenne. Állítólag nagyon okos, de én nem látom rajta. És akkora szája van, mint a bécsi kapu. Ha hallottad volna, miket mondott nekem! Most nincs kedvem elismételni. Gusztustalan volt, na!

Amikor reggel elmentek, benéztem a kisszobába, és észrevettem, hogy valaki felhúzott még egy garnitúra ágyneműt a Gergőé mellé. És nem illett össze a paplanhuzat meg a párnahuzat. Gergő nem így ágyazott volna... Igenis fontos! Az a lány belenyúlt a szekrénybe, és nem volt képes kivenni egy olyan párnahuzatot, amelyik a paplanhoz tartozik. Pedig igazán jól látható helyen vannak a huzatok! Lehet, de abból, hogy szépen végzel-e el egy munkát, sok mindenre lehet következtetni. Annak idején nálunk minden ízléses volt, emlékszel? Édesanya nem sajnálta

a fáradságot. Úgy sajnáltam szegényt, amikor mindent el kellett adogatnia. Engem meg csúfoltak a lányok, hogy topis vagyok. Azért nem mondtam el neked, mert akkor már nem laktál otthon. Édesanyát meg nem akartam szomorítani. De Édesapára haragudtam, amiért meghalt... Egyébként a gimnáziumban még nagyobb rongyrázás folyt, de addigra már jobban álltunk, nem kellett szégyenkezni. Persze, hogy tudom. A Csömör odavette Édesanyát a téesz-irodára. Végre abbahagyhatta a takarítást. Emlékszel, mindig mondogatta, hogy inkább bejárónő lesz, mint paraszt. Nyilván jobban keresett titkárnőként, mint takarítással. Talán ma már ez nem így van, de akkor egymás után vásárolta nekem a jobbnál jobb cuccokat, és otthon megint megjelentek a szép holmik. Honnan tudnám, hogy mennyit költött rám? Sose kérdeztem. Ez nem igaz! Nem hiszem el. Úgy érted, hogy neked bevallotta? Miattam? Ha tudtam volna, hogy ez az ára a ruháknak... Szegény Édesanya! Az a ronda, kövér, öreg Csömör! Fúj! Miért nem mondtad eddig? Jobb lett volna, ha most is hallgatsz. Életem végéig büntudatom lesz.

Tina

Fantasztikus voltál! Totál beléd zúgtam... Dehogynem, szerettelek eddig is, de ez most valami más. Amióta láttalak a színpadon... Ne, még ne menjünk, előbb vissza kell találnom a valóságba. Ülünk le egy kicsit. Nézd, tiszta libabőr vagyok! Meséltem, hogy a nagynéném sűgő volt a kaposvári színházban? Láttam ott az összes darabot. A kaposváriak kikiáltottak zseninek, mert csalhatatlanul megmondtam, melyik színész játszik jól. Pedig nem voltam zseni, csak gyerek voltam, és a gyerekek megérik a hamisságot. Érdekes, hogy ez a képességem megmaradt. Te például borzasztóan tehetséges vagy. Ebben sohasem tévedek. Jó ez az amatőr színjátszó kör, de neked már kevés. Miért nem tanulsz inkább színészetet? Hagyd a fenébe az orvosit! Miért nem? Fo-

gadjunk, hogy az anyád miatt. Pedig neked ezzel kell foglalkoznod. Muszáj. Kötelességed. Nem teheted meg magaddal, hogy... És a közönségnek is tartozol vele. Van egyáltalán fogalmad róla, mekkora színész vagy? Én bögttem a nézőtéren. Tudod, mikor bögttem utoljára? Amikor meghalt az a hülye apám.

Drága Anya,

Talán csodálkozol, hogy miért nem emailben lépek veled kapcsolatba. Azért küldöm postán ezt a levelet, mert egyelőre nem szeretném, ha írnál nekem. Megszüntettem az internetes postafiókomat is.

Mire megkapod a levelet, én már Bécsben leszek. Ott is járhatok egyetemre, – ezt még itthonról megtudakoltam, sőt, el is intéztem. Pesten egy kezdő értelmiségi éhen hal, még akkor is, ha tehetséges. És Te tehetségesnek tartasz engem, ugye?

A címemet nem írom meg, egyrészt, mert még nincs címem, másrészt, mert nem szeretném, ha megpróbálnál rábeszélni, hogy jöjjenek haza. Addig nem lépek kapcsolatba senkivel – még veled sem –, amíg nem leszek sikeres. Most minden energiámat erre fordítom. Tudom, hogy jó lesz itt nekem.

Biztos vagyok benne, hogy minden úgy végződik, ahogy elterveztem. Akkor majd jelentkezem, és osztozunk a sikerben. Nem kell sokáig várnod!

Sokszor csókollak, és Apát is üdvözlöm.

A Te Gergőd

Tinka, kicsim,

Talán csodálkozol, hogy miért nem emailben lépek veled kapcsolatba. Azért küldöm postán ezt a levelet, mert egyelőre nem szeretném, ha írnál nekem. Megszüntettem az internetes postafiókomat is.

Mire megkapod a levelet, én már Bécsben leszek. Ott is járhatok egyetemre – ezt még itthonról megtudakoltam, sőt, el is intéztem. Pesten egy kezdő értelmiségi éhen hal, még akkor is, ha tehetséges. És Te tehetségesnek tartasz engem, ugye?

A címemet nem írom meg, egyrészt, mert még nincs címem, másrészt, mert nem szeretném, ha megpróbálnál rábeszélni, hogy jöjjek haza. Addig nem lépek kapcsolatba senkivel – még veled sem –, amíg nem leszek sikeres. Most minden energiámat erre fordítom. Tudom, hogy jó lesz itt nekem.

Biztos vagyok benne, hogy minden úgy végződik, ahogy elterveztem. Akkor majd jelentkezem, és osztozunk a sikerben. Nem kell sokáig várnod!

A Te Gergőd

Tina és Erzsébet

- Tina! Hát te hogy kerülsz ide?
- Én... Ma van Gergő születésnapja.
- *Tudom.* Én is ezért vagyok itt.
- Milyen szép itt... Ellátni egészen Tihanyig.
- Ez volt Gergő kedvenc helye.
- Annyit gondolok rá... Nem kellett volna kimennie.
- Nem bizony. Itthon nem engedtem volna alkohol közelébe.
- Én sem. Gyűlölöm az alkoholt.
- Tudom, Gergő mesélt az édesapádról... Hogy tudta meg, mi történt?
- Gergő szobatársa hívott fel.
- Engem is felhívott. Akkor derült ki, hogy Gergő végig Münchenben volt. Én meg hónapokig nyomoztam utána Bécsen.
- Én is ott kerestem.
- Állítólag Gergő azért dolgozott abban a kocsmában, mert másképp nem tudta volna fizetni az egyetemet.

- Hát ez az, amit nem értek. Tudta, hogy jól keresek, mégsem szólt.
- Mindig is csökönyös volt, szegény. Ment a saját feje után. Alkoholmérgezés... Még mindig nem tudom elhinni. Nálunk senki sem ivott.
- Drogot is találtak a vérében.
- Baleset volt. Valaki megkínálta...
- Hát persze. Nem lehetett öngyilkos.
- Öngyilkos? Kizárt dolog... Mesélj inkább magadról! Mi van veled?
- Most Amerikában élek. A Szilícium-völgyben dolgozom.
- Gergő többször dicsekedett veled, milyen okos vagy. Nem mentél férjhez?
- Nem. Mondhatnám persze, hogy Gergő miatt, de ez csak félig igaz. Nem könnyű velem... És hogy van a férjed?
- Meghalt. Még tavaly télen.
- Ó, sajnálom.
- Hát igen. Én is egyedül vagyok. Meglátogathatnál néha, amikor itthon vagy.
- Persze, szívesen.
- Kisebb lakásba költöztem. Mondom az új címemet.
- Már írom is.
- Milyen helyes kis ridikülöd van.
- Köszönöm. Itthon vásároltam, tavaly nyáron. Ha megmondanám az árát, el sem hinnéd.
- És hol vetted?

Wölfl-Molnár Eszter

Sárga hal

*Egy tükör előtt állok, megmútom magam. A kifeszített bőr
sercege válik
ketté a hasfalamon, vékony vászondarab, amit lendülettel
szétszakítanak. Lassan benyúlok
a húszcentis résbe. Keresem, de nem találok. A belek helyén
olajfekete tenger,
sötét lé csöpög belőle. Tócsa nő körém, mire kihalászom. Apró hal
remeg a tenyeremben, alig él. Nincs sok időnk, szól mellettem
egy férfi. Fehér
ruhát visel, a lábán saru. A kezében egy vízzel teli üvegedény.
Ebbe teszem
a halat. A pikkelyeiről fekete hártya válik le, újra aranylik a
kopoltyús test.
A férfi kitisztítja a hasüreget. Fáj és félek. Énekelni
próbálok, ahogy anyámtól
tanultam, de nincs hangom. A fogam csikorog. Fékező tehervonat.
A férfi végül feltölt vízzel, belém ereszti a halat, a zsigerekig
úszik. Kinyitom a szemem. Könnyű vagyok,
mint tajték a tengeren.*

Magzatpóz

*Hamarosan jönni fogsz, mondtad, és itt hagytad
a csalán szagú pulóvered. Más illat ez, mint amilyen azelőtt volt,
de így is szeretlek. Hamarosan jönni fogsz, ígérted, és én sosem
akartam
oviba menni, mert mi van, ha napközben jössz haza,
és a pulcsid lecseréled egy halványzöld sálra? Mindened beitta*

*Elképzelem, hogy mindig ismertelek.
1990 tavaszán találkozunk először:
a folyosón egy ötéves kislány zokog, hogy bocsáss meg,
mert ő nem akar többet rossz gyerek lenni.
Sárga vagy, és az üvegapun átvilágító napfényvel
megbocsátást morzézol a kövezetre.
A jelnyelvedet ekkor még nem ismerem.*

*Elképzelem, hogy sosem felejtelek el.
Reggelente te vagy az első gondolatom:
veled a sziklából vizet fakasztok,
kijutok egy cethal gyomrából,
szétválasztom a Vörös-tengert,
feltámasztok,
feltámadok.*

*Elképzelem, hogy a mellkasod amazonaszán bolyongok.
A hátrahagyott magokat elnyeli a föld, vagy varjak csipegetik
fel,
és nem találok haza.
De talán maradhatnék felfedezni a nekem szánt Édent.
Kunyhót építhetnék a legmagasabb fára,
leszüretelhetném a ribizlibokrot,
és megszelídíthetném a kígyót.*

*Elképzelem, hogy idős korodra én ápollak téged.
Teát főzök neked, kikészítem a ruhádat, sétálni viszlek, és köz-
ben te
ismeretlen csillagképekről mesélsz, világokról,
amiket a Hubble űrtávcső színes porfelhőnek lát,
én meg beléd karolok, és próbálom megérteni,
hogy a lányod vagyok.*

Gerzsenyi Gabriella

Egy kicsit meghalni

Robi ötlete volt a hágó. Leginkább neki volt mindig fontos, hogy szilveszterkor mulassunk. Amúgy istenigazából. Lerúgjuk a béklyót, kirúgunk a hámból, és jól berúgunk, Pistike. Ezzel a szöveggel csalogatott. Különösen az amputáció után szerette a rúgást emlegetni. Talán azt remélte, ettől a fémrúd helyére is visszaő a csont meg az egészséges izomköteg. Elvitte a cukor, én vagyok a cukros bácsi, mondogatta. És röhögött hosszan, öblösen. Mindig lépre mentem, pedig nekem elég lett volna összejönni egy házibulira vagy társasjátékra. Lehetőleg persze Robinál. A panelnél mégis tágasabb egy kertes ház. Akkor is, ha csak kétszobás, plusz nappali.

Robi nem akarta elhinni, hogy nem tudom, hol van Szarvasháza. Történelemből és földrajzból én voltam a legjobb az osztályban, főleg hetedikről, amikor a járási versenyt is megnyertem. Minden dolgotat lesúgtam a körülöttem ülőknek. Robinak csak azért nem, mert nagyon utáltam. Azt hitte, azért utálok, mert dagadt és bűdös. A trikója mindig begyűrődött a hurkái közé, és amikor kisímította, izzadságcsíkok virítottak rajta. Valójában nem is utáltam. Gyűlöltem. Okszána miatt.

Mindannyiunkat meglepett, hogy Kincső önként lemondott a kertes házról. Akkor is, ha csak kétszobás (plusz nappali). Szerzett áron alul egy garzont Pesten, és beköltözött a gyerekekkel. Nem mondta, a vidéki levegőre vagy Robira unt-e rá előbb. Robi szerint a sportos életmódjára. Kincsőért leadott vagy harminc kilót, aztán az esküvői öltönye lett a mérce, nagyon ügyelt rá, ki ne hizza. Úgy látszik, nem minden nő szereti, ha a férjének mindkét lábszárán egészséges, vaskos izomkötegek húzódnak végig. Kincső a terhesség alatt meghízott, négy év alatt sem tudott lefogyni, és ezt nem tudta megbocsátani *Robinak*.

Sosem hallottam Szarvasházának mondani. Még a magyar üzletfeleink is Zsdenyijevót emlegetnek folyton. Robin nagyon

kitört a magyarkodhatnék. Szlovákia helyett is Felvidéket mondott. Kínos volt a németek előtt, nem értették. Az ukránok röhögtek rajta szilveszter este. Azzal ugratták, hogy adnak alá egy lovat, és induljon a hágóra. Jöjjön újra hont foglalni, ha olyan nagy vitéz. Bele is egyezett a hülye állat. Nagyon részeg volt már. Az ukránok bírták a vodkát, a németek nem, de nem is itták, csak söröztek. Előre letárgyalták telefonon a szállodával, hogy legyen sör bőven. A biztonság kedvéért még hoztak magukkal három karton dobozost is. A vodkát Robi se bírta, de ő nem tudott nemet mondani. Egyszer tudott csak nemet mondani. Okszánának. Azzal lett a barátom.

Az ukránok már évek óta feljártak ide. Nyikoláj nagynénje volt a tulaj. Robi sokáig kérette magát: odaátról messze van. Ő Pestről számolta a távolságokat, habár Aszód még korántsem Pest. Amíg Kincsővel élt, szóba sem jöhetett. A válás után hagyta magát rábeszélni. Akkortájt épp át lehetett jutni a határon elég könnyen. Volt még egy-két régi ismerős mindkét oldalon. Egy álomvilág, Pistike, erről áradozott napokig. Fenyőrönkökből épült az egész komplexum, van saját szauna, melegvizes dézsa, pisztrángos tó. És a pincérlány tiszta Okszána. Azt hitte, ez még mindig hatással van rám. Félig-meddig igaza volt.

Okszánánál csúnyább lány nemigen járt az iskolába. Csak a szeme volt szép. Nyolcadik közepén érkezett hozzánk, valahonnan Szolyva környékéről. A nagypapjával élt, a szüleitől nem beszélt. Az osztályfőnök megtiltotta, hogy faggassuk. Különben sem beszélt rendesen magyarul, csak valamilyen furcsa keverékn nyelven. Huculul. A nagypapa magyar volt, azért hozta el, hogy átköltözzön vele *Magyarba*. De se pénze nem volt az öregnek, se papírajai, így otthagadtak nálunk a városban, öt kilométerre a háttértól. Okszána esetlen volt és sovány, egerfos színű hajjal. Második nap szerettem bele, oroszórán, amikor a Vörös Hadsereg-napi műsort próbáltuk. Február 21-ét írtunk, szállingózott a hó. Mivel új volt, már nem kaphatott szerepet, csak közönségnek ült be. Kíváncsian nézett minket, akik rendesen mind *po magyarszki* beszéltünk, ám az oroszórán és a műsorban mégis *po russzki*. A

szembebe szerettem bele. Zöld szeme volt, és ha a nap az arcába sütött, sárgásan csillogott. Szomorú szemek voltak. Ha nagy ritkán elmosolyodott, a szemei akkor is szomorúak maradtak. Fél fejjel magasabb volt nálam, három paddal hátrébb ültették, közvetlenül Robi mögé.

A szállodából elsősorban a szauna és a dézsa érdekelt. Csak másodsorban a pincérlány, aki tiszta Okszána. A hőkamrából közvetlenül beleugorhatunk a szűz hóba, a dézsa alatt pedig tüzet gyújtanak, és úgy ülünk a meleg vízben, mint halászlébe szánt potykák a bográcsban. Ezt kedvcsinálónak szánta Robi, de nem sikerült magam potykának érezni. Utálok a halat. A szaunában elfértünk vagy tizenöten. A németek az alsó polcokon ültek, lábukat a hűvös kőre lógatták. Meztelenségükkel nem akarták a többieket megbotránkoztatni, lepedőt kanyarítottak magukra. Az ukránok elfoglalták a legfelső szintet. A fejükbe vastag posztóból készült kucsmákat nyomtak. Robi és én frottírkendőket terítettünk a középső ülőkére, és elnyúltunk rajtuk. Az ukránok a kilencvenfokos kabinban is vodkáztak, sőt, vodkával locsolták a kályhát. Félttem, be fogunk rúgni, ha belelegezzük a vodkagőzt, de nem akartam szólni. A németek se szóltak. Pedig gyatra dolog, ha épp szilveszterre lesz másnapos az ember.

Szerelmemet két hét elteltével vallottam meg. Satnya cédulára írtam: „Szeretlek”, és négyrét hajtva adtam tovább a mögöttem ülőnek. Címzettként Oxánát írtam a felső oldalára. Kihajoltam a pad mellett, úgy tettem, mintha a táskámban matatnék. Figyeltem, milyen képet vág, amikor megkapja. Robi beleesett az üzenetbe, mielőtt hátraadta volna. Okszána értetlenül nézte az írást. Olvasni még annyira sem tudott magyarul, mint beszélni. Másnap megkínálta Robit a tízóraitra hozott mézes puszedlijéből. Robi azt mondta, nem fogadhatja el, mert cukorbeteg, nem ehet édességet. Okszána azt hitte, csak udvariaskodik vele. Kettéharrapta az egyik puszedlit, és egy felet nyújtott a fiú felé. Robi ingerült lett, nem ehetek édességet, dagadt vagyok, látod, majdnem kiabált, felhúzta a hasán a trikóját, és két kezével megmarkolta a hurkáit. Még az arcát is felfújta. Több osztálytársunk köréjük

gyűlt, a lányok védelmükbe vették Okszánát, aki elpirult, és azt ismételte: Nem háragudjál! A fiúk a cserépkályha felé tuszkolták Robit, közben a róla kitalált gúnyversek egyikét harsogták: Meg kell sütni, szalonna, kicsöpög majd a zsírja. Néztem a gonosz játékot, eszembe sem jutott közbelépni, annyira lebilincselte a sárgás-zölden csillogó szempár. Arra eszméltem, hogy Bárdos tanár bá' belép az ajtón, hóna alatt a földrajzi világatlással, és rendet parancsol.

A hágót Robi szó szerint értette. Hogy este lazulhassunk, előtte biza nem árt mozogni egyet a jó levegőn, Pistike, ezt harsogta, miközben az öreg Bobikból pakoltuk ki a csomagokat. Az autózás után valóban jólesett a séta, pedig én nem is Magyarból vezettem, csak innen a határ mellől. Egészen addig esett jól a séta, amíg sík talajon haladtunk a fenyvesben. Az emelkedőn hamar kifulladtam, de kényszerítettem magam, hogy bírjam. Robi a múltbával bámulatosan bírta. Nem ment kárba az esküvői öltöny érdekében végzett munka. Az esküvője napján kis híján másodszer is meggyűlöltem Robit. Kincső miatt.

Bárdos tanár bá' kilátásba helyezte, hogy a csirkefogók szüleit behívhatja az iskolába. Százszor hallottuk ezt már tőle, senki nem vette komolyan. Robi lehajtott fejjel somfordált a helyére. Nem mertem hátranézni, de hallottam Okszána suttogását: Nem háragudjál! Robi nem haragudott. Soha senkire nem haragudott, és senkit nem bántott. Attól fogva egyiket sem láttuk a másik nélkül. Okszána lassan rászokott, hogy olyan tízórait vigyen az iskolába, amiből Robit is megkínálhatja. Robi tanítgatta Okszánát magyarul, javította az akcentusát, türelmesen kivárta, míg befejez egy mondatot.

Nyikoláj nagynénje szerencsére nemcsak szállodát üzemeltetett, hanem egy kis ivót is a hegyoldalban. Volt sör is, vodka is. Én csak meleg teát kértem, kevés rummal. A séta végül félnapos hegyi túra lett. Az utolsó órában az életemért imádkoztam, ukránul, pedig nem vagyok hívő, és sosem tudtam jól ukránul. Jéggé fagytak a lábujjaim, remegett minden izmom. Puhány vagy, Pistike! Robi mindig értett hozzá, hogyan növelje az önbizalmamat.

Szaunázás után a dézsában Robi megkért, mutassam be tudományomat, mennyi ideig bírok víz alatt maradni. Váratlanul ért a kérés, ezer éve nem gyakoroltam. Amikor jó három perc után köhögve, fuldokolva feljöttem a víz alól, Robi hátba veregetett, és csókot nyomott a fejem búbjára, mint egy büszke apa. Megborzongtam.

A dézsa meleg vizének ismerős szaga volt. A kárpátaljai termásvizek jellegzetes, nem kénes, inkább gyógynövényekre emlékeztető szaga. Ilyen szaga volt Okszána hajának, ha a tornaórát a városi uszodában töltöttük. Télen sem szárította meg a haját, csak begyűrte vizesen a sapkája alá. Félt az uszodai hajszárítótól. Egy vízszintesen felszerelt, hosszú cső volt a hajszárító, amelyből lefelé tíz lyuk nyílt. Azokból a lyukakból jött a meleg levegő, egyszerre tízen száríthattak haját, csak be kellett ülni a lyukak alá. A fiúk sokszor disznólkodtak, a cső egyik végén beküldtek a zsebükből előtűrt cukorkáspapírt, hajszálakból összegyűrt szöszöt, aztán lesték, melyik lyukon fog kiesni. Miután visszaértünk az iskolába, igyekeztem Okszána közelébe kerülni, hogy érezzem a hajából a gyógyvíz szagát. A menzán az elsők közt értem az ajtóhoz, magam elé engedtem mindenkit, amíg Okszána oda nem ért Robival. Beálltam utánuk, és hagytam, hogy a mögöttem nyomakodók nekilökjenek Okszánának. Egyszer a nagy nyomakodásban rálépett a lábamra. Hátrafordult, rámnézett a szomorú szemével, és azt mondta: Nem hárágudjál!

Tizedik utáni nyáron sokáig azzal áltattam magam, hogy Okszána miattam jár továbbra is a városi uszodába. Addigra rendszeren megizmosodtam, magasabb is lettem nála, és az osztályból csak én tudtam duplaszaltóval ugrani a vízbe. A szünidő előtti utolsó órán Okszána tapsolt, és odakiáltott: ez gyönyörű volt, Pistike! Már hibátlanul beszélt magyarul. Tizedik utáni nyáron már nem értem be azzal, hogy a vizes haját szaglásszam úszás után. Megrúgtam finoman, vagy egy kartempónál végigsimítottam a bőrét. Véletlenül álcáztam. Nem szólt rám, de elhúzódott.

Nagyon sokáig gyakoroltam, míg egy levegővétellel át tudtam úszni víz alatt az ötvenméterest. Örültem, hogy a sárgás vízben

nem lehet messzire látni, észrevétlenül lopakodhattam Okszána közelébe. Fehér fürdőruhát viselt, ez segített szemmel tartanom. Valami régimódi darab volt, majdnem a combja közepéig ért a szára. Mintha a nagymamája hordta volna azelőtt. Pisiléshez teljesen le kell húznia magáról, ezt mondta egyszer a lányoknak az öltözőben. A lányok és a fiúk öltözője között voltak a zuhanyzók, a csövek kitűnően vezették a hangot. Láttam, Robival úsznak lassan, cseverészve a medence túlsó vége felé, ahol egy nagy csövön zubog be a termálvíz. Vártam kicsit, figyeltem, nem indulnak-e rögtön visszafelé. Megálltak a csőnél, nyilván masszíroztatták a derekukat a vízszaggal, ahogy mindenki szokta.

Nagy levegőt vettem, és megindultam a víz alatt feléjük. Nem mentem le egészen a medence aljáig, mert a fülemnek nem tesz jót a nyomás. Nagyjából egy méterrel a felszín alatt haladtam. Egyenletesen tempóztam, apránként fújtam csak ki a levegőt. Már felsejlett a két alak a falnál, amikor egyikük elrúgta magát, és gyorsulásban elindult velem szembe. Robi volt az. Szabálytalanul úszott, kétségbeesve csápolt kövér karjaival. Okszána mellé érve észrevettem, fürdőruhája a térdéig le van húzva. Kidugtam a fejem a vízből, levegő után kapkodtam. Okszána egész testével nekem feszült, és azt súgta: ölelj meg, Pistike! Láttam, ahogy a beáramló víz egyre távolabb lebegteti a levetett fehér fürdőruhát. Egy perccel később az úszógatyám is a vízben lebegett.

Három napig nem mentem ki a szobámból. A nap nagy részét az ágyon heverészve töltöttem, csukott szemmel. Szomorú, kérlelő zöld szemeket láttam. Zöldből sárgába váltó, egyre nagyobb, egyre szomorúbb és kérlelőbb szemeket. És vízben tovalebegő fehér fürdőruhát. Negyedik nap felugrottam, és elrohantam ott-honról. Még nem tudtam, hová menjek. A moziban délelőtt nem adtak semmit, fagyalitra nem vágytam. Az uszoda környékét elkerültem. Végül, életemben először, meglátogattam Robit. Egy pillanatra meglepődött, aztán előrántotta a trikói közé gyömöszölt szexlapot. Találomra kinyitotta az újságot, és összehúzott szemöldökkel, mintha lexikont tanulmányozna, hosszan nézte a képeket. Tegnap kaptam Magyarból, ebben mindent megmutat-

nak, Pistike, de késve hozták, elrontottam, most már téged szeret. Jobb ötlet híján azt javasoltam, keressük fel együtt Okszánát. Ebből reméltem magam is bátorságot meríteni. Igaz, nem volt világos, mihez is kellene a bátorság.

Az iskola utáni ötödik, alacsony házban lakott a nagyapjával. Lányokat néha áthívott Okszána, de fiúk közül szigorúan csak Robi léphetett be hozzájuk. Az öreg minden éven újrakente olajzöld festékkel a postaládát, amibe szerelmes leveleimet dobáltam. Azonnal észrevettük az ablakba ragasztott papírt: A ház eladó. Magyarul, ukránul és oroszul is rajta állt. Közelről látszott, hogy sokszor átírták-vastagították golyóstollal a betűket. Robi becsöngetett, de tudtuk, felesleges várni, úgysem fog senki ajtót nyitni. Egymásra néztünk, és visszafordultunk. Elza néni, az iskola gondnoka éppen a paradicsomot kötözte a kiskertben, amikor odaértünk. Megkerült Okszikának az anyukája, osz tán visszakötözte Szolvára, ótó jött elibük máma reggel. Aznap éreztem először, hogy jó lenne meghalni. Másodsor, amikor a főiskola után Robi átköltözött Magyarba.

Éjfél előtt nem sokkal az egész társaság szedelőzködött, hogy átmennek a szomszédos istállókhöz, mert Robinak ló kell, hont fog foglalni. Nem akartam az étteremben maradni, túl hangos volt a zene, a pincérlány pedig, aki állítólag tiszta Okszána, nem mutatkozott. Mentem velük, jobb kezemben szorongattam a kristálypoharat, a balban vittem egy felbontott pezsgősüveget. Az istállók felé félúton, fából készült tető alatt volt a kerti kemma, mellette tűzrakóhely, körülötte fából székek és asztalok. A környékbeli szállodák személyzete, aki nem volt munkában szilveszter éjszaka, itt gyűlt össze ünnepelni. Ugyanúgy roska dozott az asztal a finomságoktól, mint odabenn az étteremben. Kristályok helyett itt üvegpoharak sorakoztak, porcelántányérok helyett fatányérok. Köszöntöttük egymást, megálltunk egy kocintásra.

Okszána egy méretes fadeszkán húst szeletelt. Seszínű háját kontyba tűzte, télikabátjának kivágásában vastag lánc csillogott. Az idegen hangokra felnézett. A szeme zöld volt, talán.

És szomorú, biztosan. Tettem felé egy lépést, amikor valaki megérintette a vállam, és halkán szólt: jó estét, Pistike. A sárgás gyógyvízben lebegő fehér fürdőruha annyira valóságos volt abban a pillanatban, hogy éreztem: megfoghatnám, ha kinyújtanám a kezem. Néztem a húst szeletelő lányt, néztem az idősebb Okszánát, az igazit, aki közben észrevette Robit is a németek gyűrűjében. Gyapjúkendőjét szorosabbra húzta, felém emelt egy vodkás poharat, és még mindig nagyon halkán mondta: egészségedre, Pistike, megismerkedhetel a lányoddal, hogyha akarod. Negyedszer éreztem, hogy jó lenne meghalni.

Nem tudtam, hogyan mondjam meg Okszánának, hogy nem akarok megismerkedni a lányommal, nem akarok egyikükkel sem találkozni, tévedés volt idejönnöm, tévedés volt a lebegő fürdőruha is, és az egész nagyon sajnálom, mert Robit szerettem. Azon a napon tudtam meg, amikor egy hosszú év elteltével újra találkoztunk, már Kincső vőlegénye volt, egészen macsó lett a rengeteg sporttól, nekem meg nem volt nő az életemben már nagyon régóta, és akkor értettem meg, miért. Az esküvője napján életemben harmadszor éreztem, hogy jó lenne meghalni. Amikor elváltak, megbocsátottam mindkettőjüknek. A Kincső elutazásának napján egy ideig ottmaradtam Robival. A műtét után is én ültem mellette, Kincső csak estefelé érkezett. Pontosan huszonkilenc hónapja várom, hogy Robinak elmondjam, tervezgetem, elképzeltem már kétezerszer, leírtam röviden és hosszabban, prózában és versben, és most idejöttem vele a hágóra, és szilveszter este van, soha jobb alkalom nem kínálkozhat, ne rontsa el.

Okszána nagyon közelről nézett a szemembe, elmosolyodott, rám kacsintott. Nem háragudjál, Pistike, sok szerencsét! Odalépett Robihoz, megcsókolta az arcát jobbról, balról, majd ismét jobbról. Valamit sutyorgott neki, mielőtt eltűnt a kemen-ce mögötti kis épületben. Éjfélkor Robi az ukránokkal óbégatta a himnuszt, a németek emelték poharaikat és igyekeztek valamit tátogni a zenére. Utána Robi belefogott a magyar himnusz eléneklésébe, a sorok végén nagyokat húzott a kezében tartott

pezsgőből. Átkaroltuk egymást, a végén Robi könnyes szemmel megölelt, és azt mondta, akadozva, hogy menjünk haza, Pistike. Hazaimbolyogtunk, fel a szállodai apartmanunkba, ahol egy nappaliból nyílt két külön hálószoba. Robi az enyémbé kormányozott, a kiürült pezsgősüveget ledobta a földre, egy pillanat alatt levetkőzött, levetkőztetett engem is, és magához húzott a paplan alá.

Életemben ötödször éreztem azon a hajnalon, hogy jó lenne meghalni. Másnap késő délelőtt ébredtem, józanul és szomorúan. Az ágyban mellettem fekvő Robi keze jéghideg volt. Nem lélegzett. A földre dobott nadrágjának zsebéből kiesett egy doboz gyógyszer. Érintetlen volt a csomagolás. A mellette heverő pezsgősüveg címkéjén ukrán felirat hirdette, hogy édes. Elvitt a cukor, cukros bácsi, mondtam Robinak hangosan, és röhögtem hozzá egy fülsértően hangosat.

Azóta minden szilvesztert a hágón ünneplek. Tizenegy éve. Nem rúgok ki a hámból, nem rúgok be. Csak feljövök ide körülnézni, hont foglalni, beszélgetni a lányommal. És egy kicsit meghalni.

Fellinger Károly

Fehér nyírfák

Versreflexiók orosz festők műveire

ARHIP IVANOVICS KUINDZSI:

A Dnyeper reggel

*A Dnyeper folyó reggel
a menekülés útja
az idő elől.*

*Csak megy folytonosan
a maga feje után,
ösztönösen
tudja, felmondja
hullámaival a leckét.*

IVAN KONSZTANTYINOVICS AJVAZOVSZKIJ:

Tájkép szélmalmokkal

*Már nem az Isten malmai,
bérbe adta őket
a fiatal Don Quijoténak,
aki megfogta a szél lábát.*

*Don Quijotét később zavarta,
hogy oly gyorsan meggazdagodott,*

*nem szeretett volna
saját malmot építeni.
Biztosan nem.
De mivel Istennek hitte magát,
vissza szeretne volna
adni őket a Teremtőnek,
fel akarta mondani a bérletet,
hisz az ő kezében
nem örültek azok
sem lassan,
sem biztosan.*

*Ám Isten bebizonyította
Don Quijoténak,
hogy bárhogy is lesz,
rajta nem fog múlni semmi.*

*Don Quijote azóta is
szélmalomharcot
folytat.*

ALEKSZEJ GEORGIJEVICS JAVLENSZKIJ:

Csodálkozó fej

*Mielőtt beleharap
egy érett körtébe,
már érzi az ízét.*

*Amikor megérinti
kislánya levetett,
koszos pulóverét,*

*melyen szívecskés
minták dobognak,*

*a szívek hirtelen
helyet cserélnek.*

NYIKOLAJ ALEKSZANDROVICS JAROSENKO:

Vakok

*A vakok Isten országából
jönnek.
Már szembenéztek
a Teremtővel.*

*Most napszitta botjukkal
keresik a biztonságos utat
visszafelé.*

*Egyiküknél óra van.
Hiába húzza fel,
nem ketyeg.*

KAZIMIR SZEVERINOVICS MALEVICS:

Fehér alapon fehér négyzet

*A jövő tükörképe
tovább él.*

*Fehér alapon
fehér négyzet.*

*A fehérben
minden szín feloldódik.*

Életünk túloldala.

VASZILIJ GRIGORJEVICS PEROV:

Dosztojevszkij arcképe

*A bűn és bűnhődés
egy és ugyanazon folyó
két partja.*

*A folyón keresztül
álló hajó
maga a megfeneklett
igazság.*

*Azt is mondhatnánk,
egy forgalmas átjáró.*

ILJA JEFIMOVICS REPIN:

Dmitrij Mengyelejev kémikus

*A táblázatban
mindennek megvan
a maga helye,*

*minden elemnek,
legfőképp annak,
amit még fel sem fedeztek.*

*Csak az ő helye volt
bizonytalan,*

*a tűz, a levegő,
a víz és a föld
azonban naponta
imádkozott érte.*

MARIANNE VON WEREFKIN:

Vidéki út

*Asszonyok,
fehér kendőben,
minden mozgásban van
körülvöttük,*

*az út,
a folyó,
az egész táj,*

*csak ők nem
haladnak előre.*

*Ha egy lépést is tennének,
elhagynák e helyet,
e földi világot,*

kikerülnének a képből.

SERGE POLIAKOFF:

Vörös és kék kompozíció

*A vándorcigányok mohón
falják
a visszajáró kenyeret.*

*Tűz és víz
erősítik egymást.
Megtörténik.*

*A visszaemlékezés kivágja
a fényképen szereplők
arcát.*

VASZILIJ VASZILJEVICS VERESCSAGIN:

A háború apoteózisa (1871)

*Koponyák,
fejetlenül és hanyagul
egy halomba hányva,
egyenesen a halál
torkából.*

*Akár a marharépák,
amikkel
a jószágot etetik.*

Fekete, éhes varjak,

*károgás,
csalódás, szomorú ballada,
népköltészet.*

Nagy Zopán két írása

Átjárások / Nyelvi csúsztatások...

Amikor a belső mosolyú hóhér hullaszagú ruhájában a családjához hazatér, majd egy elegáns (korántsem bárdolatlan) nyaktilózás, egy akasztás és két guillotine-fröccsenet között a meghitt ebédhez ül – és bájos ikerlányai üde arcockskáját, hamvas nyakacsckáját simogatva, felesége illatos főztjét magasztalva: az egyház elmebeteg rendelkezésein, a féltve őrzött palack barack (végre kiengedett) fanyar zamatán, sőt: karcos bukóján tétovázva, ismeretlen aggodalmakkal telten felsóhajt – és többek között a – sok-sok generációt, mondhatni: *többzernyi emberöltőt átható* –: gyűszűk milliárdjaival a mágikus barlangokba hordozott mérgező sötétségen, a becsületben megsárgult hóhér-szépapa éber rémálmaiban beszélő egyiptomi piramisok titkain, a születésszabályozások hírein, a hírekbe csomagolt háborúk árfolyamán, és a megoldásokat nélkülöző, rejtett örömök hiábavalóságán elmélkedve rájön, hogy... – rekedt-kezde olvasni végeláthatatlan, illetve hallás-alkalmatlan esszéjét Bartolomeus, a Nagy Rózsaszín Ház megbízott (önjelölt) filozófusa, természettudósa, mindenese, majd elmélázott, megkövült, szinte szétmálló arccal félre °évült és a Variszkuszi hegységrendszerrel hadovált visszafüggéstelen módozatokban:

Devon és Karbon hosszadalmas álom-idején, úgy 282-333 millió évvel ezelőtt összeütközött Laurázsia és Gondwana ös-kontinens! Nos, a jelenlegi (valójában talán sosem létező) Nagy Ház lakóinak arcai és a könnyező vidékek, rejtekhelyek, kőfejtők, katakombák kövületei az akkori (kortalan agg-kori) anyagminőség esszenciájának törmelékeit, de még inkább: csontosodott, a káosz zavaros tégelyében kavargó, sárga sárral, skarlátszín és fekete epével együtt porladó fragmentum-vonásait hordozzák...

A bizonyos ütközéshez köthető az is, hogy két tucat csillag-horda és egy égi higanylánc-fűzérhez hasonlatos bolygó-kilövellés a Sztereo Szupernova vezetésével egymásba bonyolódott, majd

iszonyatos erőket felkavarva, átmozgatva, lég-orgazmikusan megbomlott... Ismétél(l)hetetlen és tarthatatlan tartalmuk, kiadásuk a földi bugyrok mélyrétegeibe omlott – és ennek túlfeltételezett hatására (egyres morfo-, metamorf- és geológus kutatócsoportok, illetve méltán jól fizetett brit tudósok szerint is): a kvázi-spontán késéssel kialakult hegység vonulata a Kaledóniai-óceánból (hírértékekhez hasonló hitelességgel) kín-emelkedett...

- - -

Intermezzo (mesés-vesés jelenés, nyers vers, gyógyír helyett):

bús-fekete medve nedve
lépes-mézes önmagával folyik egybe,
míg méh-kaptárnyi csípéseit
ordítozva levizeli:
ó, órákig tart enyhíteni...

- - -

A hóhérok általában lány kedélyű emberek. A halál állandó közelsége úgy megízesíti lelküket, mint a sült fácánt a gyömbér... – olvassa tovább, immár inkább Hamvas(os)an idézi a bomlani kezdő Bartolomeus, miközben elkomorodik, de mosolyra is kényszerül, sőt: eszelősen felkacag - - - és innen már a leíró sokadik alteregójának (talán Hason Másának) beírója folytatja a közvetítést:

Ó, a kocsmateraszon ismét recseg a *Sarajevo '84* rock rádió! – Túúl sok a mű(vész), túúl sok az *al(kesz)*, ám a valódi vész: a *fel(hő) koholista* volt-van-lesz! Reccs... Rong-repede-de, pata-tata... Páros sírfelirat-emlékezet, rikkantja egy másik rádiókimondó:

Kortyodiglan, kortyomiglan: holtodban is kortyod ittam...

Kortyomiglan, kortyodiglan: holtomban is kortyom ittad...

Nyelméletileg a gégeláthatatlan ivászatok és a gyomor-élelyészeti gyógy-fúrások elegye adja az egyedi egyenlet-vegyjelet és a lehetőségek sokkkuszorosának milyenségeit... Ó, májgúnárok

kiképzelt (r)évületei! Ó, az önös ötszörös! Jaj, odakozmapolitált a szelektáriánus örömpörkölt! Jajjj...

Krrr, zríí, zzzzerrr-reccs... Az adás kisvágtatva folytatódott, de már a Kréma melletti kolostor beomlott pincesorából szólt: ugyanabban az *időben* (a meghatározhatatlan szimultánban) és az aligha definiálható koordináták tér-kivetülése mögött zajlott egy titokzatos folyamat is, mégpedig az: *alleggheny orogén* fázis, amiről talán később (sem) értekezünk...

A teraszon plazma-képernyő vibrál, a pultosnő bentről, az ablaküvegen át nézi Igor Siwanowicz zseniális mikro-fotográfiáját, ami egy Barázdás csíkbogarat (*Acilius sulcatus*-t) mutat, annak is a tapadókorongokkal ellátott mellső lábát. Óceáni víziók, színrobantott, gombás-aromás látomások lebegnek szerte... *Az ehhez hasonló természeti kompozíciókból jöhetnek létre a biomimetikus találmányok...* – Szóal meg a Laško-t (točeno pivo-t) kortyolgató jeles irodalomtörténész törzsvendég, aki a belső tengerek tudományának és szivárványainak is aktív kutatója...

A távol-közelenben Miko Okada *A szél hangja* című sorozatát hallgatja egy kékes-sárga szín illata: egy tányéron, az elhagyott ételmaradékban. Az intim *szél* most egyszerre meditáció és kínos reakció a fotográfus érzékeléséről, és egyben elismerése a bizonyos (ál-lírikus, mű-filozofikus) fotográfia eredendően csalárd mivoltának – gondolja egy leendő mini-tanulmány írója...

Sokszor előfordul, hogy a magyarországi karbonkorú képződményeket is variszkuszinak nevezik... – Folytatta valaki visszhangja. Aztán a lemezperemek meggyengülését és gyűrődését kísérő rejtett zóna énekkórusa emlékezett meg a töredező kérgék és ínak szakadásairól, melyek nagy kiterjedésű mélységi magmás tevékenységet indítottak el...

Mind-erre már Szerafita és Kleofás (az alkalmi siketnéma, vasárnapi *Vesztá szűz* és a zugevő-ivó *aszkéta*) is: csizmatalptól rakott-szoknyáig rezzent, lehámló háborodottan feltoporodtak, megjátszóan emelkedés-tántorogtak és egyszerre kiáltottak egy hatalmas (össz-nemleges) *IGEN*-t!

Az elszabadult aggodalmak (*persze hogy*) folytatódtak – nekik ismételten meszeltek –: és további bonyodalmakat (g)erjesztettek...

Pessoa-parafrázisok, avagy: többszörösen is egymásra-egymásba nyíló Ablakok...

MET: a Magyar Elektrográfusok Társaságának
kiállítása nyomán
(Art Market, Bálna, Budapest, 2023. 10. 18 – 10. 22.)

Képzőművészet és költészet, fotográfia és elektrográfia, de sorolhatnánk. Itt sokszoros összecsengések és összefüggések sora látható. Tematikus önvallomások metamorfózisa. Harminchárom alkotó kinyilatkozása egy Pessoa vers hívó-szavára: Ablakként szobádban...

Lisszaboni árny-alak ablakok, A kétségek könyvének kényszeresen nyikorgó, fájdalom-ablakai, amott sóhajtó üvegcserepkarcolatok: ki-, be- és áttekintés-fragmentumok – e szavakra ébredt a leíró hajnalban, egy flexibilis-plasztikus falú, képlékeny szoba ablaka alatt kuporogva, vattafelhő-zubzonyba csavarva. Az ablakot hirtelen kitárta és kiszáratva már egy magába szippantó alagút végeláthatatlan távlata felé futott, váltakozó intenzitással (fény-objekt módjára vibrálva) futott, futott és futott... Majd megállt – és (itt, most!) fellelégett:

Ablakok a fejben, a belső szobák sokaságában, ablakok, melyek a megfejtések számára elérhetetlen terekbe nyílnak, tárulnak-záródnak, katt, katt, nyi-korg, csatt...

Igen, itt teremnek, tárulnak a különféle átjárások, és önjáróan révedeznek a Pessoa-passzusok. Íme, egy idő-tér kísérleti absztrakt-tan: ablak nyílik az ablak ablakában alakuló ablakban... És a transz-lelkű költő szavai az óceán felől fuvallatszeletekben érkeznek: sötét a szobád, akár az akna, a mélyben higany-színű pisztoly fénye pislog... A hullámozó falakon hideg lobog... Álvaro de Campos: Passagem das Horas...

Az egyének szobájában, ahol senki se tudja, hogy kicsoda is valójában, ott sisteregnek az üveg-törmelékek, a részecskék misztériumokkal motyognak, a titkokkal, ami a kövek és lételemek alatti dolgokban lakik... A titkok persze a halállal is susmognak, ami, aki nedvességet csempész a falakba és ezüst hajszálereket a tükröképek foncsorozott pillanataiba...

Repedések illatából, képszerkezetek, installált érzületek szubjektumaiból ritmikusan táruló, egymás arcába, száj-barlangjába ájuló ablakok: keret-sokszorozott, kenet-teljesen felkent, kérgesen kenetlen és kerettelen ablakok, ablakok, ok-ok-ok...

Sokezer éve senki sem tudja pontosan, hogy ki álmodik kit? Kit, kitt, katt-kitt...

Miképpen a költő (itt éppen Fernando António Nogueira Pessoa) személyiség-sokszorozódásai, ötszörös-nyolcszoros megnyílásai-rejtőzései folyamatosan alakulnak, a művész-individuumok, a többnyire metaforikus és metamorfikus műveket megálmodó, teremtő, felmutató, újra és újra-értelmező alkotók is hasonlóan nyilatkoznak meg.

Akár szubjektív-repetitív módokon, akár technikai dupla-tripla csavarokkal vagy műfaji átjárásokkal, kölcsönhatás-feloldásokkal operálva, a lényeg, hogy az átfordulások és visszaájulások mágiája közben önmagukkal (vagy éppen egyik alteregójukkal), sorozataikkal, öröm-fragmentumaikkal találkozáva megélik a folyamat, a változó, és az Örök szellemi örökségeit!

E-a-o-i-a! – !a-i-o-a-E – Metanoia!

A nagy szfinx hasonmása (hason medítálva) egy galéria szövet-tereiben álmodik.

Írok – és megjelennek áttetsző kezem mögött a beszélő bodobácsok, összeragadva, ellentétes erővel haladva a felszakadt test járataiban... Minden elsötétült. Az időcsapda mátrix-csapdába zuhant...

Hallom belülről nevetni a szfinxet, tollam percegése a hangja.
 Átkel a papíron, és én nem is láthatom a hatalmas kezét,
amely mindent, ami utánam maradt, a sötét pince sarkába söpör.

Az éjszaka hologramként baljós képsorokat vetít repedezett szoba-falamra. Kheopsz fáraó kettős temetése zajlik, egykoron aranyban, áradatban, és most bennem: csupaszon, vérpalásttal letakarva!

*Rituálisan lassított táncok suhogása a fejben.
 Egy barlangban archaikus aktok mocorognak, pszichikus Vitus-táncokat is látok...*

*Idő-rés ismeretlen corpora ráng, megcsúszik, lecsupaszodik...
 A messzeség kifordul magából...*

A szoba csöndjének különös csörgődobja és hermetikusan ütve-fúrója egyszerre szól!

A falak most belső felhők.

Zrí-zá-zunga, opus-humusz, eposz, mítosz, homunculus!

*Az agyfal hártvás ablakán át, az áttetsző homlok ablakán át,
 a retinák szűkülő-táguló zoom-ablakán át, a távcső-ablakrés sugarán át,
 a bezúzott vagy átlőtt üveg stigmáján át, át-át átvilágítható emlékeken,
 elméken és elméleteken át: áradnak ki-be a valótlan valóságok,
 s ott: az éber álmok szimultán énekei = sajátos rezgései zöngik át a képterek képletes (matérikus és éteri) élet-tereit...*

Epéd epéd alá-fölé, test-levesben halál a lé,

Maya mája átszúrt fátyol, líra lépe létet gyászol...

*Asztrális kezek (vakító fény-fehérek) nyitják a titkos ablakokat:
 egy-egy ablak ablakának (meta-lakának) ablakában él egy ablak,
 melyben absztrakt formulák nyílnak az ablakon túli abszurd alakok
 érzékelés-ablakai felé:*

*és igen, olykor megnyílhatnak a nagyon belső és a túlon-túli
 Érzékelések Képzület-ablakai is, kitérhető, alakítható viszszacsatolásban,
 sajátos átiratokban (a sokaságban), de leginkább: mindegyik (páratlan-társas) önmagában...*

Vörös István

Vágyaink közt...

*Vágyaink közt rég különbség áll fenn,
félreértettem a mosolyod.*

*Megvártál? A kíváncsiság várt meg,
van olyan szem, mely mindig ragyog.*

*Meglepően átlagos az arcod,
szép voltál, de csak mint egy manó!
A szelídséged közben akarnok:
hegy északi lejtőjén a hó.*

*Folyton napszemüveget viseltél,
azt hitted, hogy így vagy érdekes.
A kedvesség s a vágy persze eltér,
kérlek, ezentúl már ne keress!*

*Ne keress, mikor keres a hajnal,
galambmódra ne röppenj elém,
nem vagy ördög, de nem is vagy angyal,
lidércként suhanó árva fény.*

*Az este azt vágja a pofámba:
álom leszek, bicsakló zene.
De legalább tudom, mi az ábra,
titkoknak voltam helyettese.*

*Vágyaink közt rég különbség áll fenn,
félreértettem a mosolyod.*

*Megvártál? A kíváncsiság várt meg,
van olyan szem, mely mindig ragyog.*

Féltékenység

*Hol mint hattyú úszik eléd,
rád sziszeg, ha közel merészkedsz,
csak irigység marad a lét,
a szenvedéshez az elég lesz.*

*Hol megkínoz, mint hagymaszag,
mikor a szíved vagdalod föl,
az önsajnálát elragad,
megfoszt a régi, jó helyedtől.*

*Útfelbontás hangja dalod,
a vallomásod vajúhorda,
arra gondolsz, nem akarod,
hogy rászorulj a jómodorra.*

*Kedves már soha nem leszel,
borzasztanak a vallomások,
az igazságnak megfelelsz,
ha az örömet jól elásod.*

*Csak irigység marad a lét,
a szenvedéshez az elég lesz.
Hol mint hattyú úszik eléd,
rád sziszeg, ha közel merészkedsz.*

Ónody Éva

Utolsó találkozásom Makovecz mesterrel

Látszólag nyers modorával mindig jól palástolta nagy szívét. Elzárkózott, akkor is, amikor telefonon interjút kértem tőle. Hivatkoztam az „öreganyjához” írt fiktív levelére, amit az Országépítő tizenegyedik évfolyamának negyedik számában olvastam. Hirtelen megenyhült a hangja. Nem gondoltam, hogy utoljára kapok interjút tőle. S nem is tudtam, hogy a nagymamáról – ahogyan ő nevezte, „öreganyámról” – valaha is beszélt volna másoknak is. Köztudottan zárkózott és elutasító ember volt. Most felidézte alakját, emlékezett gyerekkorára. Valamint a Nagykapornakon töltött kedves nyarakra.

Nemrég lapozgattam a Makovecz-albumot, jó fotók őrzik hatalmas életművét: például a paksi Szentlélek-templomot, a világ-hírű sevillai EXPO héttornyú magyar pavilonját, amint százezrek tolonganak előtte; a siófoki evangélikus templomot nagy bajszos, emberi arcot idéző főbejáratával (egyszer említette, hogy embert formázó épületeket szeretne létrehozni). Aztán a piliscsabai katolikus egyetem épületegyüttesét, az egri sportuszodát, a makói hagymaházat s a felsorolhatatlanul sok összes többit; itthoni és szerte a Kárpát-medencében épült templomait, az Európában lévő lakóházait sem feledve.

Amikor annak idején megálltam a siófoki templom előtt, úgy nézett rám az a lenyűgöző arc a nagy „szempárral”, mintha a vesémbé látna. Nem is lehetett titkom előtte! Hosszú, hegyes kucsmáját – a templom tornyát – jól megnéztem. Sajnos, nem láthattam még határon túli épületeit. Az erdélyi templomairól himnuszokat zengnek. De milyen remek élmény volt – dicsek-szem is gyorsan vele – a makói uszoda, amelynek átadásán jelen lehettem!

Az emberarcú siófoki Makovecz-tervezte templom

S mégis, ha választanom kellene, talán ezt az épületét választanám. Miért is? Óriási ember volta miatt rég a szívemhez nőtt. Mert számomra az organikus építészet első hazai nagy élménye volt. S mert nincs a kerek nagy világon hozzá hasonló!

Makovecz mester a szerves építészet filozófiáját úgy valósította meg, hogy a mi hitünket is beletervezte.

A MAKONA Egyesülés munkatársaitól tudom: még az utolsó napokban is bizakodó volt. Öt évet akart még, hogy megvalósítsa mindazt, amit tervbe vett. Bizonyosan a legkedvesebb főművére is gondolt, a budapesti Apor Vilmos térre tervezett templomára. Amit rég megálmodott, és a Vatikán meghívására ajándékba

elvitte a kész tervet a pápának. Régi vágya volt, hogy itt, a második világháborúban elpusztult kis kápolna helyére – ahol őt megkeresztelték, és ahol bér mátkozott is – a terve szerint építsenek föl egy sokkal nagyobbat, szebbet, méltóbbat.

Nagy Ervin, az ország akkori főépítésze, harcolt ezért az akadályokat gördítő katolikus egyházzal. Mert az ő kifogásuk többek között az volt, hogy a Nap és a Hold nem keresztény szimbólum. Pedig a pápa öszentsége örömmel elfogadta ezt a tervet! Bizonyos, hogy ez a templom lenne Budapest csodája. És az is lesz, mert meg kell valósulnia. Csak várjuk ki a végét! De ne végtelen türelemmel!

Tudjuk azt is, hogy Makovecz Imrének a fővárosban egyetlen középülete sincs! Ezt a semmit sikerült létrehozniuk az ellenerőknek, évtizedeken át. S akkor, amikor már a világ nagy tisztelettel övezte. Csak néhány példa: az Amerikai és a Brit Építészek Szövetsége tiszteletbeli tagjává választotta, a Dundee-i Egyetem és

Makovecz egykoron Koós Károllyal

az Olasz Tudományos Akadémia díszdoktorrá avatta, a franciák Építészeti Akadémiája a Nagy Aranyérmével tüntette ki.

Utoljára véletlenül találkoztam vele, a kínai klinikán, szeptemberben. Szót váltottunk, amikor az akupunktúrás kezelés után hosszú, pepita kabátjában, nagy léptekkel sietett a kijárat felé. Nem is tudom, milyen ötlettől vezérelve utánaşóltam, miközben dr. Eöry Ajándok – a nagy kínai gyógyító – rászólt:

– Imre, akkor kedden ismét várlak! – Ő bólintott.

(Itt meg kell jegyeznem, hogy többször írtam a mesterről, gyakran eljártam az általa alapított és vezetett Magyar Művészeti Akadémia eseményeire, és meghívott vendége is lehettem a Kecse utcában – ma Makovecz utca a neve. Észrevehette, hogy rajongva tisztellem őt.) Szóval akkor, ott, mivel olyan szívfájdítóan vonzó volt és beteg, utánafordultam, és megkérdeztem.

– Mester! Adhatok egy puszit?

Ő szokásos távolságtartó stílusában, de szelíd mosolyával visszakérdezett. – Mondja, maga sosem akar megöregedni? – És közelebb lépve hozzá, megérintettem fáradt arcát.

Aztán mi, akik szerettük, a hatalmas tömeg, ott tolongtunk talpig feketében, egy szál fehér rózsával a Farkasréti temető ravatalozója előtt (azt is ő tervezte). A miniszterelnök búcsúztatója után vártunk rá, amint a kedvenc zenekarával, kedvenc dala kíséretében elvitték előttünk. Még sokáig nem hittük el, hogy megtörténhetett. Mert mindig is szüksége volt, most is szüksége volna rá a nemzetnek.

Kovács Újszászy Péter

Csendestárs

*Lépj a mező közepére, kedves!
Bokádat csodálja száz huncut pipacs.
Kába délutánom így lehetne teljes,
tekintetedre szomjazom. Itass!*

*Alszol. Szemhéjad kitinpáncél.
Pupillád, mint rovarszív pihen.
Fészked búza. Copfod kósza lánc, szél.
Szépen csodállak, azt hiszem.*

*Szépen csodállak, azt hiszem.
Ébredj, fészket virágból rakok.
Mellkasomon rókalény pihen,
körülöttem fáradt asztagok.*

Alvóritmusok

*Aludj! A díványon macskák pihennek.
Aludj! Így adjunk értelmet a csendnek.*

*Bogarak járnak az udvaron, a házban.
Nehéz napok után nyugalmaidat vártam.*

*Aludj! Alszanak a fák is.
Aludj, ha felriadsz, átölellek máris.*

*Aludj! Szobád fölött felragyog egy csillag.
Aludj, mert az álmod szellemekkel vívhat.*

*Aludj! A mackó lefeküdt, vár téged.
Míg alszol, szívedhez rajzolólok térképét.*

A költészet elit szóbeliség

A magyar irodalom jó ismerője és tisztelője, és egy hasonlóan kis nyelv alkotójaként szerényen viszonyul a nemzetközi ismertséghez. Vajon mit bizonyít „tudományos költészetével” a paradox módon a 21. században is eleven bolgár avantgárd egyik poétája?

Szondi György interjúja **Jordan Eftimov**val,
a *Bizonyított elméletek, befejezett kísérletek*
című könyv szerzőjével.

– *Kezdjük egy terminussal, rendben? Vagy talán álterminussal... Az Andrássy úti Bolgár Kulturális Intézetben a múlt hónapban, a könyvbemutatódon azt mondtam, hogy „tudományos költészetet” művelsz. Tényleg azt írsz?*

– Én meg azt mondtam, hogy az elefánt egy archi-szaxofonista. És ebben mélyen hiszek, bár sosem jutott volna eszembe, ha a bemutatón fel nem lép a nagyszerű magyar muzsikuss, Vázsonyi János szaxofonos. Elképesztő ember, aki képes átírni Bachot szaxofonra, képes úgy megszólaltatni a szaxofont, mintha bolgár furulya lenne, de úgy tudja keverni a dzsesszt a klasszikussal és az etnóval, hogy nem fájdul meg tőle a fejed. Mondhatnám, hogy a költészetem valami olyasmi, mint barokk témák korszerű átirata, ha nem tartanék attól, hogy ez nyomban nagyképpen fog hangzani.

Igen, a „tudományos költészet” kifejezés álterminus. Mint minden terminus. Egy bolgár festőművész, aki fél évszázada Németországban él, ihletett meg az ilyesfajta tréfálkozásra – Nikolaj Szarafov. Ő találta fel saját művészeti irányzatát – a bagonalizmust. De mivel szatirikus alkat, akárcsak én, hamar feljebb léptette a dolgokat, és a bagonalizmus szellemi tanítássá vált, mi több, ironikus posztmodern vallássá, amelynek főistene az Ármányos Bagó. Ármányos – így nevezik a bolgárok az Ördö-

göt. De másrészt Bagó, vagyis jóságos, meg van némi áthallása a bátyóhoz, a felsőbbséghez, a főnökséghez. De minek magyarázkodom – te már fordítottad őt, ha jól tudom.

Visszatérve a tudományos költészethez – tényleg úgy gondolom, hogy ezt az irányzatot művelem. És mivel nem jut eszembe más előd, mint Ezra Pound, akinek „gazdasági” kántusai (cantos) vannak, általában azt állítom, hogy úttörő vagyok. Azt mondhatná valaki, hogy egyszerűen az egész európai modernizmus nem más, mint játék a tudománnyal, és emlékeztetnék, hogy Baudelaire gyakran használja az alantas beszédstílus szókincsét a műszaki fogalmakkal együtt, és hogy Mallarmé a *Kockadobás* poéma szerzője, ebben a lényeg a struktúra, amelyet egyrészt a népi gyermekjátékból, másrészt Louis Pasteur felfedezéseiből vesz át. Végül feltárom előtted következő verseskötetem ötletét, amely majd a következő év nyarának végén jelenik meg. Az lesz a címe, hogy „Tengergyilkosság és más versek a végről”. Továbbra is úgy gondolom, még mindig a költészet kulcspozíciójában, amelyben a tudomány és a politika úgy van jelen, mint változatlanul keveredők a babonával és az ártatlan kegyetlenséggel.

– *Viszont átugrottál egy könyvet. Beszéltem az utolsó előtti verseskötetedről, amely éppen most jött ki a nyomdából magyarul. Szó esett a leendő köteted elgondolásáról is. A legutóbbi pedig, amelyet kiadtál, a Mielőtt lemosnák a vért, az Ukrajnában zajló háború reakciójaként látott napvilágot, és mintha nem akarnál beszélni róla.*

– Akarok, de hát nem ez most a lefordított kötet. Ez egy olyan könyv, amit azért írtam, hogy érzelmileg feldolgozzam a propagandával kapcsolatos elborzadásomat. És a mai megzavarodott emberek miatt, akik semmiben sem különböznek a középkoriaktól. Állítólag az információ korában élünk. Na persze!

A háborúról szóló verseskötetem valójában ikertestvére a magyarra fordított könyvemnek.

Mondok egy példát két nyúlfarknyi verssel – *A szabadság miatt* című a *Bizonyított elméletek, befejezett kísérletekből* származik, a *Megszabadulás* című vers pedig a *Mielőtt lemosnák a vért* kötetből.

A szabadság miatt

Zavaros elgondolásai vannak a szabadságról.

Köteles zavarosan tartani őket

– a szabadság miatt.

Megszabadulás

A templomok megszabadítása tetőiktől –

Hogy látszódjon az égbolt.

– A Bizonyított elméletek, befejezett kísérletek *a te első lefordított könyved külföldön. Milyen érzelmeket vált ki ez a szerzőből?*

– Az érzelmet személyes allegóriává transzformáltam át. Binjo Ivanovnak az egyetlen idegen nyelven megjelent önálló kötete – amely 1990-ben látott napvilágot – szintén magyar nyelvű, szintén Szondi György fordításában. És lám, engem is ugyanez a sors ért utol – ez felvillanyoz. Hogy kicsoda Binjo Ivanov? Az a költő, akit a mai napig meglehetősen kevésbé ismer a bolgár átlagember, akit nagy kortárs irodalomkritikusaink a második világháború utáni időszak három legjelentősebb poétája között tartanak számon mind a mai napig – Nikolaj Kancsevvel és Konsztantin Pavlovval együtt (akik egyébként megint csak neked köszönhetően szintén önálló kötetekkel mutatkozhattak be a magyar olvasóknak). Ezt az értékelést kategorikusan képviseli Mihail Nedelcsev professzor, de Plamen Dojnov professzor is teljes mértékben kiáll mellette, és bármilyen szerénytelennek tűnik is – én is. Binjo Ivanov 51 éves volt, amikor lefordították magyarra, én az ötvenharmadikat taposom. Úgyhogy számomra a Csíkhelyi Lenke fordításában megjelent *Bizonyított elméletek, befejezett kísérletek* című verseskötetem nagyon sokat jelent – felsorakoztam elődeim, a bolgár avantgárd költészet kulcsfigurái mellé.

– *A magyar nyelvet viszonylag kevés ember beszéli a világon...*

– Ez így van – és ennek még jobban örülök. Mert a bolgárok számára a magyar nyelv is abba a sztereotípiába tartozik, hogy

azt senki sem érti. Akárcsak a kínait. Rá is érvényes a latin szentencia: „*Graecum est, non legitur.*” (Azaz: Görögül van, nem olvasható.) Mi lehet nagyobb öröm ennél? Mert az igazi költő tudja, hogy nem számíthat ki-tudja-mekkora közönségre. Azt nem mondanám, hogy semekkorára, nem gondolom, hogy a költő csak önmagának ír, vagy hogy a nyelv szólal meg rajta keresztül, és ő csupán a szócső.

A költészet elit szóbeliség, nem tud hogy eljutni a sokasághoz. És nemcsak napjainkban. De a dalnak nagyobb a potenciálja a közönség gyarapítására. A You Tube már lehetőséget ad az igazán jelentős „példányszámra”. Tehát aki széles közönséget keres, az vagy dalokat ír, vagy reklámszövegeket. De én nem ilyen típusú szerző vagyok.

– *Ugyan már – szembeállítod a költészetet a dalokkal...*

– Ó, nem. Egyáltalán nem. De hogy is mondjam – nos, hozok egy példát az antikvitásból. Versbe van szedve a teljes ógörög filozófia Platónig és Arisztotelészig. A Szókratész előttiek poémákat alkotnak. És ki olvassa őket? Martin Heidegger két és fél évezreddel később. Szapphót viszont hallgatták – ő valami olyasmi volt, mint Taylor Smith vagy Beyoncé. Azért említem ezt a két hölgyet, mert ők maguk írják dalaik szövegét, és bizonyos értelemben szintén feministák.

– *Mit gondolsz, a fordítónak, Csíkhelyi Lenkének nehéz dolga volt? Valószínűleg nem idegen tőled az az önértékelés, hogy nehezen lefordítható szövegeket írsz.*

– Persze hogy nem idegen tőlem. Van ugye egy olyan sztereotípiá, hogy amit nehéz lefordítani, az biztosan jó. Viccelek, hadd legyen meg ez az örömöm. De ami a fordítást illeti, azt hiszem, abban is szerencsés vagyok. Csíkhelyi Lenke remekül boldogult, amennyire utána tudtam járni. Te nemcsak nagy formátumú fordító vagy (oly sok lefordított bolgár szerzővel a hátad mögött), és éppen bolgár nyelvről fordítasz, de ugyanakkor újhullámos bolgár költő is vagy, két nagy visszhangot keltett versesköteteddel. Tehát egyike vagy mind a bolgár eredeti, mind a magyar fordítás olvasóinak, te adhatod a legpontosabb értékelést.

De mondok egy példát a fordító munkájára, amelyet érzékelti tudok: a *Természet* című vers magyar fordítását:

*Fantom-fájdalmak
A hajdani négybetűs szerv helyén.
A szemre gondolok.*

És íme, az eredeti:

Фантомни болки
На мястото на някогашния трибуквен орган.
Имам предвид окото.

A „hárombetűs szerv” „négybetűs szerv” lett a fordításban. A „szem” az „око”. De magyarul négybetűs a szív (сърце) és a fasz (куп), az orr (нос) és a fül (ухо) viszont mindkét nyelvben hárombetűs, a „szem”-től eltérően.

– *Hogyan értékeled az utószót, amelyet Márton László írt a könyvedhez? Azóta ismered őt, mióta történelmi regényeivel bemutatkozott Szófiában.*

– Az utószó a remek elemzés mintapéldája egy gyakorlatilag ismeretlen költőről. Márton úr ilyen értelemben alapos kritikus – engem mint szerzőt csak futólag ismer, csak ezt a könyvemet olvasta. De hogy tud olvasni! Tudod, vannak emberek, akik néznek, de nem látnak. És vannak olyanok, akik látják a nagy kép egészét, meg a részleteket is. Ő az ilyen olvasók közé tartozik. Nagy köszönettel tartozom neki, hogy egyáltalán megismerhettem.

Nézd csak meg ezt a bekezdést az utószavából:

„Jordan Eftimov költészete félúton helyezkedik el a kísérletező kedvű »konkrét költészet« és a régi görög bölcsek töredékei között. A Papírtekercesk című vers olvasásakor azt hittem, hogy Eftimovot egy időre megszállta Ernst Jandl osztrák költő szelleme, vagy legalábbis jelentőségteljes beszélgetésre került sor köztük.” Azt a mindenit, Ernst Jandl a kedvenc költőim közé tartozik, ta-

nítóm a gondolkodásban, a Szókratész előttiak szövegeinek némelyikéről pedig esszéim is vannak – de Márton László ezt nem tudhatta.

Nos, amikor a regényeit bemutattam Szófiában, azt hiszem, megállapította, mennyit nyomok gondolkodásban, de mint alkotóművésszel csak ebben a verseskötetben találkozott velem. És mennyi filozófiai utalás van a regényeiben, a *Kényszerű szabaddulásban*, *A mennyország három csepp vérében* és *A követjárás nehézségeiben*, amelyek bolgárul is megjelentek!

– *Kritikus is vagy. Milyen vonásokkal vázolnád fel a kortárs bolgár irodalom képét, különösen a költészet helyzetét?*

– A bolgár költészet 1989-ig a szolgálékiség, a politikai megrendelés teljesítésének fogságában volt, ez nem meglepő. De voltak kivételek, néhányat már említettem – Binjo Ivanov, Nikolaj Kancsev, Konsztantin Pavlov. És természetesen nemcsak ők hárman. Köztük és köztem állt az 1980-as években debütáltak nemzedéke: Zlatomir Zlatanov, Ani Ilkov, Vladimir Levcsev, Miglena Nikolcsina. És amikor az én nemzedékem feltűnik a színen, az ő iróniájuk és az ő szkepticizmusuk nyomában lépkedtünk. „Posztmodernistáknak” hívtak bennünket – ez az 1990-es években sértésszámba ment. Később más szelek kezdtek fújni, és a legtöbb költő egyre elliptikusabban írt, idioszinkráziás önéletrajzi impressziókkal, mind hevesebben kerülve a kollektív utópiákat. Hajlamunkat, hogy narratívát használjunk a lírában, az utóbbi néhány évben felváltotta a személyes traumák szaggatott beismerése. És lám, az utóbbi néhány évben én és Plamen Dojnov újra jelentkezünk – ő az úgynevezett „új politikai költéssel” (olyan versei is vannak, amelyeknek kiindulási pontjai az Állambiztonsági Hivatal ügynök dossziéi), én pedig az én „tudományos költészetem”-mel. Tudom, hogy a bolgár költészet tisztelői előtt a szituáció ilyesfajta bemutatása önimádatnak tűnhet, de tényleg így tudnám összegezni a problémát, hogy mi történik a bolgár költészetben. Dominál a költői projekt, amely menekül a politikától, és beleesik a morál legsekélyebb csapdáiba, ettől pedig valójában kevesen állnak távol.

– *És mi a benyomásod a kortárs magyar irodalomról? Azért kérdelem, mert tudom, hogy Szófiában nem ritkán moderátor vagy magyar szerzők könyvbemutatóin.*

– Nagy szerencsémnek tartom találkozásaimat a magyar irodalommal. Az első helyen a modern magyar irodalom olyan klasszikusainak bemutatásával, mint Kaffka Margit, Füst Milán és Szerb Antal. Büszke vagyok arra, hogy az európai irodalomnak ilyen szerzői vannak, és irigylem a magyarokat, hogy az ő nyelvükön írtak. De bolgárul is nagyszerűen hangzanak. Először Esterházy Péterrel és Petri Györggyel ismerkedtem meg. Igen-csak különböző szerzők, igaz? De még őket is megelőzték Jancsó Miklós, Szabó István, Tarr Béla filmjei. És Bódy Gáboré. Három évtizeddel ezelőtt, egyetemistaként nyugodtan kijelentettem, hogy kedvenc filmjeim Bódy Gábor *Nárcisz és Psychéje*, és Jancsó Miklós filmje, *A zsarnok szíve, avagy Boccaccio Magyarországon*. Mert van-e izgalmasabb metaforája a szerelemnek, mint látni, hogyan illeszkednek össze a spermatozoidok a mikroszkóp alatt és a csillagok az éjszakai égen? A spermatozoidok mozgékony csillagok. Vagy az a jelenet, szintén a *Nárcisz és Psyché*ből, amelyben a bátor lázadó magyar nő a férje ölébe ül, nyilvánosan felhajtva a szoknyáját. *A zsarnok szívében* visszhangzó szavak: „*Ne bízz az argosziakban, még ha nem is hoznak ajándékot*”, Vergilius *Aeneis*ének parafrázisa, amely a végtelékig felerősíti a zsarnokok paranoiájának eszméjét.

– *És milyen benyomásaid vannak Magyarországról? Nem először jársz itt, ugye?*

– Mindjárt elmondom. A Váci utca egyik impozáns épületén van egyik kedvenc íróm, Szerb Antal emléktáblája. Nagy izgalommal mentem el mellette az idén novemberben. És mit látok? Mivel ugyanott van egy luxus divatház bejárata, ragyogó lámpácskák áradatát zúdítták a bejárat köré. Csak ámultam – vajon azzal akarják kihangsúlyozni, hogy ott lakott Szerb Antal, hogy fényfüggönnyel takarják el az emléket?

Tudtad, hogy a Szófia–Budapest-távolság sokkal-sokkal rövidebb, mint a Szófia–Ogyessa? És mégsem jártam soha Ma-

gyarországon az idei évig. Valójában Ogyesszában is csak egyszer voltam – négyszáz másik íróval egész Európából, egyetlen napig, 1994-ben. Azért emlékszem rá, mert akkor ismerkedtem meg Orhan Pamukkal, és mert a tengeri kikötőben, szó szerint a Szergej Eisenstein *Patyomkin páncélos*ában megörökített híres lépcsők alatt láttam két Zsigulit ama bizonyos földöntúli ukrán prostituáltakkal – olyan volt az egész, mint a mai valkyriák emánációja.

És lám, most egy hónapon belül megjártam Ogyesszát (hogyan bemutassam *Mielőtt lemosnák a vért* című könyvemem a besszarábiai bolgárokra – ők a hatodik legnagyobb kisebbségi csoport Ukrajnában, közvetlenül a magyarok előtt), és Budapestet.

Az interjút Csíkhelyi Lenke fordította

Adalbert Stifter

Hegykristály

Muth Ágota Gizella fordítása

A történetben két gyermek elindul egy alpesi falucskából karácsonykor, hogy meglátogassa nagyszüleit. Az út a Schneeberg hágóin keresztül vezet, amelynek csúcsa az „örök hó birodalma”, de az ottani emberek jól ismerik az utat, a hosszú gyaloglás az életük része. A sikeres látogatásból visszafelé a testvérpár a megeredt havazásban szem elől téveszti a megszokott utat, és a jeges sziklák közt megtapasztalja a máskor békés hegy veszélyes arcát. Végül szüleikkel együtt falujuk egész népe megmozdul, hogy a segítségükre siessen.

Az alábbi részletben a gyermekek hősiességét és megmenekülését követhetjük nyomon, miközben gyönyörködhetünk az alpesi hegység veszedelmes téli pompájában.

Ebben az időpontban szokták a völgyben meggyújtani a lámpákat. Először csak az egyik házban, majd a többiben is kigyúlnak ilyenkor a fények a havas éjszakában, és mivel ma szenteste volt, sokkal több fény ragyogott, hogy megvilágítsa az ajándékokat, amelyeket a gyermekek számára az asztalra vagy a fenyőfa alá tettek. Számtalan fény ragyogott, mert szinte minden házban vagy kunyhóban volt egy-két gyermek, akiknek a kis Jézus ajándékot hozott, s a sok fény az ő tiszteletére világított. A fiú azt gondolta, hogy nemsokára leérnek a hegyről, bár a völgy fényeiből egyetlen sugár sem jutott fel hozzájuk, nem láttak mást, csak a sápadt havat és a sötét eget, minden más láthatatlan messzeségben volt tőlük. A völgyekben ebben az órában kapták meg a gyermekek a kis Jézus ajándékait,

csak ők ketten ültek fent a jég birodalmában, és a szép ajándékok, amelyeket meg kellett volna kapniuk, lezárt csomagocskákban rejtőztek a borjúbőr iszák mélyén a barlangban.

A hófelhők eltűntek a hegyek mögött, és mélységes sötétkék, szinte fekete égbolt borult rájuk, tele dúsan ragyogó csillagokkal, és köztük egy fénylő, széles, tejszerű szalag húzódott, amelyet láthattak a völgyben is, de nem ilyen élesen. Eljött az éjszaka. A gyermekek nem tudták, hogy a csillagok nyugat felé haladnak, különben megállapíthatták volna az idő múlását a csillagok járásából, de azt hitték, hogy mindig ugyanazokat látják. A csillagfényben világosabb lett, mégsem láttak völgyet vagy bármilyen tájat, csak mindenütt a fehérséget, hatalmas fehérséget. Csupán egy sötét szarvnak, fejnek vagy karnak tűnő valami volt látható, itt-ott kiemelkedve a hó csillogásából. A hold sem volt az égen, talán már korábban eltűnt, vagy még meg sem jelent.

Hosszú idő múlva azt mondta a fiú:

– Sanna, nem szabad elaludnod, mert tudod, mit mondott apa: ha az ember elalszik a hegyekben, megfagy, mint az öreg vadász, aki elaludt, és négy hónapig ült holtan egy kövön anélkül, hogy valaki tudta volna, hol van.

– Nem, nem alszom el – szólt a kislány bágyadt hangon.

Konrad megrázta a ruhája csücskét, hogy felébredje.

Ismét csend lett.

Egy idő múlva Konrad gyöngé nyomást érzett a karján. Sanna elaludt, és rádőlt.

– Sanna, ne aludj, kérlek, ne aludj!

– Nem, nem alszom – suttogta a lányka.

A fiú távolabb ment a kislánytól, hogy megmozdítsa, de az lecsuklott, és a földön fekvé tovább aludt. Megrázta a vállát. Ahogy megmozdult, észrevette, hogy fázik, és karja elnehezült. Megijedt, és felugrott. Megfogta kishúgát, és erősebben rázta.

– Sanna, állj fel egy kicsit, egy ideig állni fogunk, akkor jobb lesz.

– Nem fázom, Konrad.

– De megfagsz, állj fel!

- A bundakabát meleg.
- Felsegítelek.
- Nem – felelt a kislány, és újra csend lett.

Ekkor más jutott a fiú eszébe. A nagymama azt mondta, hogy már egy korty is felmelegíti a testet, és a leghidegebb napokon sem fogunk fájni.

Fogta a borjúbőr tarisznyát, és sokáig kereste az üvegecskét, amelybe a nagymama a feketekávé-főzetet küldte anyjuk számára. Miután meglelte, kibontotta a csomagolást, és nagy nehezen kihúzta a dugót. Aztán Sannához hajolt, és így szólt hozzá:

– Itt a kávé, amit a nagymama anyának küldött, kóstold meg, és felmelegszel. Anya is nekünk adná, ha tudná, hogy szükségünk van rá.

A lányka pihenni akart, és azt felelte, nem fázik.

– Igyál egy kicsit, aztán alhatsz.

Ez a kilátás csábította Sannát, legyőzte a fáradságot, és majdnem az egész üveg italt lenyelte.

Ezután a fiú is ivott valamennyit.

A szokatlanul erős főzet azonnal hatott, hiszen a gyermekek még életükben nem kóstolták a kávé. Alvás helyett Sanna élénkebb lett, bár maga mondta, hogy fázik, de most az ital a kezét és a lábát is felmelegítette. Aztán még beszélgettek egy kicsit.

Keserű íze ellenére mindketten kortyolgatták a kávé, ami lázba hozta gyermeki idegeiket, s eloszlatta az alvásra való hajlamot.

Eljött az éjfél. Mivel még kicsik voltak, és minden szentestén erőt vett rajtuk a fáradság a nagy örömtől, s ilyenkor már aludni szoktak, sosem hallhatták az éjféλι harangszót, a templom orgonájának zúgását, pedig a közelében laktak. Ma éjszaka, az ünnepi pillanatban minden harang megkondult, szóltak a harangok Millsdorfban és Gschaidban; még a hegyek mögötti templomocská három csilingelő kis harangja is megszólalt. A távoli országok számtalan harangja csendült fel ebben az időpontban, faluról falura szállt a hangjuk és jutott el az emberekhez a lombtalan fákon át. Csak a két gyermek nem hallott odafent egyetlen

hangot sem, mert itt nem volt mit hírül adni.

A völgyek lankáin lámpásokkal jártak, néhány udvarban megszólaltak a csengettyűk is, hogy emlékeztessék az embereket, ám ezt ők ott fenn nem hallhatták, és nem láthatták, itt csak a csillagok ragyogtak békésen.

Bár Konrad észben tartotta a megfagyott vadász sorsát, és ketten majdnem teljesen kiűritették a kávésüveget, amelytől felpeszűlt a vérük, a bágyadtság erőt vett rajtuk. Próbáltak ellenállni az alvás csábító édességének, és erősen küzdöttek, hogy ébren maradjanak.

A körülöttük uralkodó hatalmas csendben, amelyben még a hó csipkéi sem rezdültek, háromszor hallották a jég roppanását. Háromszor hallották a hátuk mögött a gleccser iszonyatos robaját, mintha megmozdult volna a föld, minden irányban repedt a jég, amint a nyomás ereje végigszáguldott rajta.

A gyermekek tágra nyílt szemmel ültek, és néztek a csillagok felé.

Szemük láttára kezdett alakulni valami. Ahogy ott ültek, az égen sápadt fény jelent meg a csillagok alatt, és gyenge ívet rajzolt, amely zölden ragyogott, és enyhén lefelé húzott. Az ív azonban egyre világosabb és világosabb lett, a csillagok pedig visszahúzódtak és elhalványultak. Az ég más részein is megjelent a halványzöldes fény, és élénken áradt szét a csillagok alatt. Majd a fénynyalábok szinte koronát alkotva csillogtak, égtek az ív magasságában. A világosság szétáradt az égen, szikrázott, és remegően fogta át az ég tereit. Talán a folytonos havazás feszítette az eget annyira, hogy ilyen csendes és csodás fényjátékban áradt ki, vagy a végtelen természet más okot rejtett.

Lassanként egyre gyengült a fény, fokozatosan ellobbantak nyalábjai, majd észrevétlenül eltűnt, végül már csak az ezernyi meg ezernyi csillag ragyogott.

A gyermekek némán ültek, és tágra nyílt szemmel meredtek az égre.

Ezután nem történt semmi különös. A csillagok ragyogtak, szikráztak és remegtek, néha egy-egy hullócsillag suhant át köztük.

Végül, amikor már csak a csillagok maradtak, és a holdnak egy darabja sem látszott az égen, történt valami. Az ég lassan, de láthatóan világosodni kezdett, színe felismerhetővé vált, a pislákoló csillagok fénye is kialudt, és a többi sem ragyogott már fényesen, lassacskán ők is kihunytak, és a magaslatokon tisztán fehérlett a hó.

Az ég sárga színre váltott, és egy felhő izzó csikként vonult át rajta. A dolgok világosan láthatóvá váltak, és a távoli havas dombok is kirajzolódtak a légtérben.

– Sanna, hajnalodik – szólt a fiú.

– Igen, Konrad.

– Ha még világosabb lesz, elhagyjuk a barlangot, és lemegyünk a hegyen át a völgybe.

Világosabb lett, az égen egy csillag sem volt már, és a tárgyak hajnali derengésben álltak.

– Na, most már mehetünk – szólt a fiú.

– Igen, megyünk – felelt Sanna.

A gyermekek felálltak, és mozgatni próbálgatták elzsibbadt tagjaikat. Noha nem aludtak semmit, a reggel mégis erőt öntött beléjük, mint mindig. A fiú átvette vállán a borjúbőr tarisznyát, és szorosabbra vonta Sannán a bundakabátot. Majd kivezette őt a barlangból.

Mivel úgy vélték, csak le kell menniük a hegyről, az evésre sem gondoltak, és bele sem néztek a tarisznyába, hogy van-e még maradék fehér kenyér vagy más ennivaló.

Az ég egészen derűs volt, és Konrad le akart nézni a hegyről, hátha felismeri a gschaidi völgyet, hogy arrafelé vennék az irányt. Ám semmiféle völgyet nem látott. Nem úgy tűnt, mintha hegyen lettek volna, amelyről lenézhetnek, hanem egy idegen, különös vidéken, sok hatalmas, ismeretlen tárggyal. Csupán a hóból kiemelkedő rettenetes sziklát látták messze, ezekre nem emlékeztek. Jég és havas dombok, s mögöttük az ég vagy pedig egy távoli hegy magasán kéklő csúcsa.

E pillanatban felkelt a nap.

Óriási, vérvörös korong emelkedett ki a hóhabokból, és abban

a pillanatban a hó is felpiroslott a gyermekek körül, mintha milli-ónyi rózsával lenne beborítva. A kúpok és szarvak hosszú, zöldes árnyékot vetettek a hóra.

– Sanna, megyünk tovább előre, amíg a hegy széléhez érünk, ahonnan lenézhetünk – szólt a fiú.

A derűs éjszakában szárazabbá vált a hó, és jobban esett rajta a járás. Újult erővel gázoltak benne. Tagjaikat ruganyosabbnak és erősebbnek érezték, ahogy haladtak. Peremhez azonban nem érkeztek, ahonnan lenézhetnének. Egyik hómező a másik után, és mindnek a szélén csupán az eget látták.

Azért csak folytatták útjukat.

Újra jégbe jutottak. Nem tudták, hogy került ez megint oda, de lábuk alatt érezték simaságát, ám ezek nem a tegnapi esti félelmetes romok voltak, mégis, ahogy továbbhaladtak a sima jégen, láttak itt-ott darabokat is, s ezek egyre sokasodtak, és ismét át kellett rajtuk mászni.

Mégis tartották irányukat.

Újra tömbökre másztak, és megint csak jégmezőn álltak. Világos nappal láhatták, hogy mi ez valójában. Hatalmas fennsík volt, megdermedt hullámokhoz hasonló, fekete sziklával, s a hóval borított jég egyre duzzadt és emelkedett, mintha a gyermekek felé áramlana, és nekik akarna ütközni. A fehérségben számtalan előrehaladó, kígyózó, kék vonalat láttak. Ahol a jégtömbök egymásra torlódva meredeztek, ott fehér vonalak húzódtak, akár az utak, és a barázdákban álló tömbök közt csapások nyíltak. Ezekbe a csapásokba hatoltak be a gyermekek, hogy átjussanak a jégen, hogy elérjék a hegy peremét, és végre már lenézhesse- nek. Egy szót sem szóltak. A lányka követte a fiút. Ám ma is csak jég volt mindenütt, csupa jég. Ahová el akartak jutni, ott is jég volt, és egyre szélesebb területen. Végül feladták ezt az irányt, és visszafordultak. Átküzdötték magukat a hótorlaszokon, amelyek gyakran szakadékok kék szalagját jelezték a lábuk előtt, de nem törődtek vele, csak küszködtek tovább, amíg valahol kijutottak a jég fogságából.

– Sanna – szólta a fiú –, nem megyünk a jégbe többé, mert nem jutunk tovább. Mivel itt nem tudunk lenézni a völgyünkre, átmegyünk a hegyen, valahol csak lejutunk egy völgybe, ott megmondjuk az embereknek, hogy Gschaidból valók vagyunk, ők majd adnak mellénk kísérőt, aki hazavisz.

– Igen, Konrad – felelte a lányka.

Nos, elindultak a hóban, a lejtősnek ígérkező irányban. A fiú kézen vezette a kislányt. Miután kissé lejjebb értek, megszűnt a lejtő, és ismét hóakadályba ütköztek, az út pedig felfelé mutatott. Változtattak hát az irányon, és egy vágat mentén lefelé indultak. Ám újra csak jégbe botlottak. Felmásztak tehát oldalról, hogy másik irányt találjanak. Azonban újabb jég és olyan meredek oldal következett, hogy alig tudtak a lábukkal megkapaszkodni, féltek, hogy lecsúsznak. Így hát ismét másik utat kerestek. Miután sokáig másztak felfelé a hóban, ugyanaz történt, mint az előbb, féltek, hogy a havas meredekről, ahová érkeztek, lezuhananak, vagy végül még a csúcson találják magukat, mert az út felfelé vezetett. Ez így ment folyton folyvást.

Azt az utat akarták megtalálni, amelyen idejöttek, és a piros emlékoszlophoz vezet. Nem esett a hó, és világos nappal megismernék a helyet, ahol az oszlop állott, onnan már lejutnának Gschaidba – gondolta a fiú.

Elmondta ezt húgocskájának is, aki követte.

A nyakhoz vezető utat azonban nem találták.

Hiába ragyogott fényesen a nap, és látszottak a hómezők, dombok, mégsem ismerték fel a helyet, amerre tegnap feljöttek. Mindent beborított a szörnyűséges hóesés, nem látták tegnapi lábnyomaikat, csak merő fehér és szürke tájat. Csupán olyan sziklákat láttak, amelyek között már jártak, de ezek mindenütt ugyanúgy néztek ki. Nem tudták kitalálni, melyik út vezethet a nyakra, mert mindegyik hasonló volt egymáshoz. Hó, csupa hó mindenütt. Mégis egyre csak mentek tovább reménykedve, hát-ha megtalálják, amit keresnek. Kikerülték a mély szakadékokat, és nem másztak meredek magaslatokra.

Most is gyakran megálltak fülelni, de egyetlen hangot sem hallottak. A fényes, fehér havon kívül semmit sem láttak, csak itt-ott felmagasló, fekete szarvakat és kőtömböket.

Egyszer csak úgy tűnt a fiúnak, mintha egy távoli, lejtős hómezőn fel-fellobbanó tüzet látna, amely hol felbukkan, hol eltűnik. Egyszer látták, másszor nem. Megálltak, és mereven néztek abba az irányba. A tűz továbbra is ugrált, de mintha egyre közeledne, mert nagyobb lett és láthatóbb. Nem tűnt már el oly gyakran és sokáig, mint korábban. Egy pillanat múlva a csendes, kék légben egy igen gyöngé hangot hallottak, talán egy pásztorkürt szólt ilyen elnyújtottan. Mindketten ösztönösen hangosan kiabálni kezdtek. Egy idő múltán újra hallották a hangot. Ott is kiabáltak, a két gyermek egy helyben maradt. A tűz közeledett. A hangot harmadszor is hallották, most már tisztábban. A gyermekek újra hangos kiáltásokkal válaszoltak.

Hosszabb idő múlva rájöttek, hogy nem tüzet látnak, hanem egy lobogó, piros zászlót. Ugyanakkor megszólalt a pásztorkürt is, immár közéről, és a gyermekek válaszoltak.

– Sanna – szólt a fiú –, emberek jönnek Gschaidból, ismerem a zászlót, ezt a piros zászlót tűzte ki az idegen úr a Gars csúcsára, amikor a fiatal zergevadással felmásztak, azért, hogy a lelkész úr is lássa a távcsövével. A zászlót aztán az idegen a lelkész úrnak ajándékozta. Ekkor még egészen kicsi voltál.

– Igen, Konrad.

Rövid idő múlva a gyermekek meglátták a zászlót lobogató embereket is, kis mozgó, fekete pontokként. A kúrthang is megszólalt időnként, és egyre közelebb ért. Ők pedig minden alkalommal válaszoltak.

Végre megpillantották a havas lejtőn botjaik segítségével feljűk közeledő embereket, középen a zászlóval. Amikor közelebb jöttek, felismerték őket. Philipp volt, a pásztor, a kürtjével és két fiával, aztán a fiatal zergevadász és több lakó Gschaidból.

– Hála Istennek – kiáltott Philipp –, megvagytok! (...)

Az esemény fontos mozzanatává vált Gschaid történetének, és hosszú ideig a beszélgetések középpontja lesz. Évek múltán is

szóba kerül majd, amikor derűs napokon tisztán látszik a hegy, és a falu érdekességeiről mesélnek az idegeneknek.

ADALBERT STIFTER (1805–1868) író, költő, festő és pedagógus, a 19. századi osztrák irodalom kimagasló alakja. Fő műve, a *Nyárutó*, a modernség két másik korszaknyitó alkotásával, Flaubert *Bovarynéjával* és Baudelaire *A romlás virágaival* egy időben jelent meg. Életművében keverednek a romantikus, biedermeier és realista vonások.

Elbeszélése, amelyből az itt közölt részlet származik, először a *Die Gegenwart* című osztrák napilapban jelent meg 1845-ben *Der heilige Abend* (Szenteste) címmel, majd a *Bunte Steine* novelláskötet részeként 1853-ban Pesten, Heckenast Gusztáv kiadásában, *Bergkristall* (Hegykristály) címmel. A könyv számtalan kiadást ért meg eredeti és más nyelveken. A fenti részletben megcsodálhatjuk a kettős tehetségű író-festő hangulatos, erős vizualitású tájbrázolását. A hat elbeszélést tartalmazó kötet magyar fordítása *Színes kavicsok* címmel jelenik meg a Szent István Társulat kiadásában a 2024. évi Ünnepi Könyvhétre.

Józef Tischner

Felkutatott gondolatok

Zsille Gábor fordítása

Rendkívüli bátorság kell ahhoz, hogy valaki a mai világban gyóntató legyen.

*

A hűség mindenekelőtt a remény cselekedete, és nem az emlékezeté.

*

A legfontosabb dolgokat már feltártuk, bár még nem értettük meg maradéktalanul, hogy mi a legfontosabb.

*

Az ember gyakrabban helyezi a reményét abba, aki hallgat, mint abba, aki beszél.

*

Az ember olyan fa, amely érzi magában a jót, s ezért nem akar rossz gyümölcsöt teremni.

*

Nincs értelme azt kérdezni, hogy a rossz létezik-e. Nincs értelme azt kérdezni, hogy a rossz nem létezik-e. Nem az a lényeges, hogy miként létezik a rossz, hanem az, hogy mit akar.

*

A világban megtett minden utunkat az otthonunktól való távolsággal mérjük.

*

Ma az a legbölcsebb, aki egy cseperedő fa láttán azt mondja: „Ez egy fa”, és nem ragadtatja magát üres szavakra. Az alapvető igazságok mindig egyszerűek.

*

Az embernek nem szabad bizonytalan lelkiismerettel cselekednie, mert akkor az a veszély fenyegeti, hogy rosszat tesz. Amíg valaki nem bizonyos abban, hogy amit maga előtt lát, egy nyúl-e, vagy pedig a vadásztársa szőrmesapkája, addig nem szabad lőnie. Ha a sofőr képtelen autót vezetni, nem szabad a volán mögé ülnie. A lelkiismeret az emberi élet kormányja. Elromlott kormányval nem jutunk el a célunkhoz.

*

Nehéz olyan időkben liberálisnak lenni, amikor nem tudható, mit jelent a szabadság.

*

A mai világban nem a szabadság a legfőbb gond. A szabadság már megvalósult. Egy gond maradt: mihez kezdjünk vele?

*

Mai világunk rengeteg feszültséggel teli területe a házasság. A házasság erkölcsstanát ugyanis olyan emberek számára alakították ki, akiknek ideális a személyiségük, és sok idővel rendelkeznek... Ám a mindennapi élet másként fest. Ezért a házastársak legfontosabb imádsága így hangzik: Istenünk, tégy minket szabaddá, hogy jók lehessünk!

*

A hősiesség az emberi lét alapvető vonása.

*

A jóság mindig kínok közt születik. Aki retteg a fájdalomtól, az előbb vagy utóbb alkut köt a rosszal.

*

Az a fa, amely folyton virágozni akar, idő előtti halálra ítéli magát. A kellő időben tudnunk kell feláldozni virágainkat a gyümölcsökért.

*

Akinek nincs olyan Ügye, amelyért élhet, az retteg a haláltól. Annak tudata, hogy van egy igaz Ügyünk, elrendezi a félelmet.

*

A munka az élet szolgálatában folytatott párbeszéd.

*

A csapások egyik legkeservesebb formája az, amikor a dolgozó embert értelmetlen munkára ítélik.

*

Egyesek haláltáborokat építenek, ahol mások megvalósítják az életszentséget.

*

Érdekes, hogy amikor valaki a kommunizmusban megtapasztalt Rosszról beszél, Nyugaton senki sem érti meg. Amint előbukkan az a szó, hogy „rossz”, abban a pillanatban elszakad a megértés fonala.

*

Csakis az válhat idővel a hatalom hordozójává, aki az igazság hordozója. Egy gyerkőc elkiáltotta magát: „Meztelen a király!”, és a király úgy állt alattvalói előtt, amilyenek egy gyerek látta őt. Előfordul, hogy a demokrácia súlyos kapuját egyszerű gyermekek tárják ki.

*

Ahol szabadságod van, ott megnő a szó jelentése. S ahol sokat jelent a szó, ott megvalósul a szabadság.

*

Képesek vagyunk harcolni az igazságért, de nehéz felkészítenünk rá magunkat.

*

Nem elég lerombolni a pajtát, de a helyére házat is kell emelni.

*

Néha azon mosolygok, hogy elsősorban ember vagyok, utána filozófus, utána sokáig, nagyon sokáig semmi, és csak azután pap.

JÓZEF TISCHNER (1931–2000) lengyel katolikus pap, nagy hatású lelkipásztor, filozófiai és lelkeségi művek szerzője. A krakkói Pápai Teológiai Akadémia létrehozója, számos egyetem díszdoktora. Az itt közölt fordítás alapjául szolgáló kiadás: Józef Tischner: *Mysli wyszukane* (Znak, Kraków, 2000).

Szabó Fanni

Békés sormintatörés

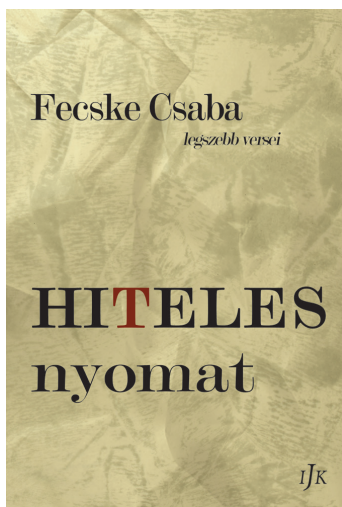
Az elmúlás az egyetlen olyan dolog, ami mindannyiunkban és mindenben közös: elmúlunk, és minden elmúlik körülöttünk. Ez az egyetlen igazság, mégis állandóan úgy érezzük, tennünk kell valamit, hogy megakadályozzuk a megakadályozhatatlant. Kényszeres cselekvésvágy az elkerülhetetlennel szemben. Az Isten vagy az istenek, vagy az akármi talán szán minket egy picit, amikor hallja a gondolatainkat, látja a tetteinket, amikkel megpróbálunk felülkerekedni rajta, és valahogy, bárhogy kikerülni a létezés egyetlen egyetemes törvényének beteljesülését. Nincs, van, volt – megtörni ezt a sormintát, nincs olyan ember, akiben ne merült volna fel ez a gondolat, akárcsak egyszer élete során.

A *Hiteles nyomat – Fecske Csaba legszebb versei* című válogatásban nagy hangsúlyt kap az elmúlás, viszont ezzel a keserű lázadással nem találkozunk, sőt, alkotóját a költő nem hibáztatja vesztesége miatt:

*„mond meg hát édes Istenem
mi lesz veled mi lesz velem
ki nyalja meg a kezedet
ha kimúlt hűségese ebed”*

(Kaleidoszkóp)

A szerző emlékeinek megírásával és újraírásával dacol a múltó idő ellen, miközben képes elfogadni azt. Így, békésen, lehetséges megtörni a nincsvanvoltot, átörökíteni önmagunkat egy másik, még el nem jött időbe.

A kötet azt a nyolcvannégy verset tartalmazza, amiket a szerző a legszebbnek tartott. Fecske Csaba életműve gazdag, több mint negyven megjelent könyve van: szelektálása számvetésszerűnek hat, amit a művek sorrendje is alátámaszt: egy egész életívet rajzol meg vele. A könyv végére érve olyan érzésünk támad, mintha a költő féltve őrzött emlékkönyvét tartanánk kezünkben. Létösszegző írásain keresztül, amikben a költői képek sokasága mellett a központozás hiánya is többfajta értelmezési lehetőséget nyújt számunka, betekintést kapunk a sokszor fájdalmas élményeibe, és abba, hogy egy ilyen érzékeny ember világszemlélete hogyan változik mindezek hatására és mindezek ellenére.

E folyamat bizonyítéka a hatodik, *Bűnhődés* című alkotás rezignáltsága – *„annyi minden odalett / nincs mit mondani már / vagy ha volna is / lehetetlen kimondani / mint romlott húst forgatom / számban nyelvemet”* – és a záróversek egyikében fellelhető békés megnyugvás közötti különbség: *„a fáradt nap a Bükk feje búbjáról búcsút int nekem / beavat az elmúlás misztériumába / a dolgok csodálója vagyok inkább mint tudója / tanú akinek valomása döntően / nem befolyásolja a bíró ítéletét”* (Újra).

A versek, ahogyan egy ember életére is jellemző, három részre oszthatók. Az első harmadban főként befelé irányuló figyelemmel, önelemzéssel, a valóságfelfogás kérdésével találkozunk, miközben az álom–valóság határa összemosódik: *„elázott plakát mászik le csörögve a falról / nem tudod ébren vagy-e vagy alszol // és álmodod csupán mindezt itt / a szétfoszló képeket a sűrűsödő semmit”* (Kora reggeli séta). Ebben az állapotban, amikor a szavak túl könnyűnek, törekenynek tűnnek a versbeszélőre nehezedő sűrűsödő valóságnak nevezett létállapothoz képest: *„nyelvemen csigahéj szavak”* (Halottak napja), fontosabbá válnak az emlékek, amiknek intenzitását azzal is felerősíti, hogy a felidézett természeti képeket több helyen is az emberi testtel együtt jeleníti meg, például a *Nem tudhattuk* című költeményben: *„volt egy naplementénk műtéti hegre / emlékeztető vörös csíkkal a láthatáron / egészen áttetsző lettél a holdsütésben / bőrödnek szinte üveghangja volt / az éjszakában a hullámok / távoli neszezése egy fiatal test / hideg meztelensége.”*

A könyv második harmadában a fókusz elmozdul, és már a „ki-felé”, a külvilág felé irányuló figyelemé a főszerep, megjelenik a mé-

lyen átélt szerelem képe, de ezzel együtt az erotika is: „*mikor engem szádba vettél / legelőször életemben / libabőrös lett a testem / veríték ült köldökömre*” (Anakreóni). Formaversekkel, Anyeginnel, sőt, még Zeusszal is találkozhatunk ebben a testi és szellemi kalandozásokat felölelő szakaszban, ahol az érzelmek széles perspektíváját megélt lírai én visszaemlékezésével találjuk szembe magunkat: „*annyi mindenre emlékezhet most / a test félmúlt testhőmérsékleten / sóhaj az elkoszlott szív szomorúsága / ó mennyi napsütötte vágy és mennyi / tisztázatlan kapcsolat elfojtott / és túljátszott szerep rosszul szigetelt / érzés ezekben a viszonyokban*” (Kerty party).

Az utolsó versekben az eddigiektől teljesen eltérő érzések törnek felszínre, megjelenik a gyász, az öregség, az idő múlásának testközeli megélése. Megrázó olvasnunk a költő édesapja, édesanyja, felesége elvesztéséről írt verseit (*Nincs kinek, Szemüveg, Negyed három*), de a kor előrehaladtával járó mindennapi nehézségekkel is szembesülnünk: „*aszalódik a test akár a szilva egyre egyre / lelke már alig fér el benne hamarabb jut / szegény az égbe mint a negyedik emeletre*” (Búcsú a IV/1-től).

Fecske Csaba emlékekből szőtt, képz gazdag és ritmikus versei bizonyítékok arra, hogy a sorminta megváltoztatható, lehetséges, hogy nincsvanvoltból vanvanvan legyen: az idő hármasságán túl is létezhetünk. Felesleges viaskodnunk bárminemű feljebbvalóval, így, kerülőúton, létezhet minden és mindenki, ha gondolatainkkal életben tartjuk őket:

*„a fényesség áthatolhatatlan kódében
mindig hozol valamit alászállsz
az idő vak tárnáiba elrejtett elfelejtett kincsekért
bocsáss meg én
élve felejtettelek élősködök rajtad
mint tapló a fán”*

(Tapló a fán)

Laik Eszter

A festészet misztériuma

Magyar Miklós nevét már jól ismerhetik az Irodalmi Jelen olvasói: a huszadik századi francia irodalom kutatója és kiváló ismerője nem egy esszét közölt a folyóiratban, amelyekből kiderült, otthonosan mozog olyan nagyságok között – némelyikkel személyesen is találkozott –, akikre ma már klasszikusokként tekintünk.

Művészek és remekművek című, 2023-ban megjelent kötete nem kis meglepetéssel szolgál: az irodalomtudós ezúttal a festészet remekműveinek világába vezeti be az olvasót. A rendkívül igényes kivitelű album lapjain több évszázad művészettörténete tárul fel, de mielőtt meghökölne az olvasó: nem egy asztalt beszakító, több kilós és megfizethetetlen könyvtárgyról van szó. A *Művészek és remekművek* nagyszerűsége épp abban rejlik, hogy 150 oldalon, könnyen forgatható és kézben tartható formátumban nyújt betekintést egyes alkotók és irányzatok világába vagy épp a művészet történetén átívelő témák lehetséges ábrázolásaik sokaságába. Hangsúlyosan betekintést: a szerző nem kíván művészettörténész-szerepben feltűnni; ennek megfelelően vállaltan szubjektív szelekciója afféle bevezetés a festészet világába – ugyanúgy megszólítja a képzőművészettel még csak ismerkedőket, mint az alkotások avatott szemlélőit.

A kötet öt nagy ciklusba rendezve tárgyalja témáit, s valamenyny fejezetben tökéletesen működik kép és szöveg aránya: van, hogy a feltárolt alkotások önmagukért beszélnek, alig kell kommentálni őket; van, hogy Magyar Miklós magyarázatai, eligazító kísérőszövegei megannyi új közléssel gazdagítják a látványt.

A *Barangolás a régmúltban* című nyitóciklus két motívumot kísér végig a festészettörténetben: az özönvizét és a *memento mori*ét. Michelangelótól a két Brueghelen át Poussinig tekinthetjük át több művész remekműveit, de nem egyszerűen kronológiai vagy alkotók szerinti rendben, hanem még az özönvízmotívumon belül is tematizálva: maga az özönvíz, a részeg Noé és az állatok bevonulása szempontjából. Érdekes, hogy amiképp a Bibliában is kétféle leírását találjuk az állatok körüli „rendelkezéseknek” – miből hányat kell a bárkára terelni –, úgy a festők is elég szabadon értelmezik a kérdést: talán az a ritkább, amikor szigorúan két-két példányt örökítenek meg. S mint minden biblikus téma, ez is magán viseli a festészetben adott korszak stílusjegyeit: míg idősebb és ifjabb Brueghel pásztoridillt álmodtak vászonra, addig Poussinnél sötét, mélyen romantikus látomás bomlik ki a képen, akár egy Byron-illusztráción. Noé részegségének pedig mindennél beszédesebb egzegézise Buonarotti képe: Kám a közönyével, míg a másik két fiú irgalmas arckifejezésével vetítik előre a Krisztus kiszolgáltatottságához való viszonyt. A haláltánc-rész még átfogóbb a kötet ciklusában: megismerhetjük a műfaj előzményeit, kifejeződését a középkorban és az egyes alkotások egyedi nézőpontját. Magyar Miklós egy kis irodalmi tekintéssel is megörvendeztetni az olvasót: bemutatja mint műfaji előzményt a három halott és a három élő legendáját feldolgozó költeményeket – e toposzból azután számos falfestmény született Franciaországban, melyekből közel százat tartanak nyilván. A halál groteszk megjelenési formái és diadala (a leghajmeresztőbb talán Boschnál – cseppet sem meglepő módon) szinte átvezet bennünket a kötet következő tematikai egységéhez.

A *groteszktől a rúti*g című ciklusba olyan alkotásokat válogatott a szerző, amelyek nem a hagyományos értelemben szemet gyönyörködtetők. Umberto Eco, aki egész kötetet szentelt a csúfságnak, ezt a különös „képződményt” mint a szépség, az isteni, az életos dolgok, a benevolens létezés megcsúfolását (lám, az utóbbi szó töve is milyen árulkodó) vizsgálta az évezredek történetében. Magyar Miklós e fejezetben inkább a groteszk mibenlétét bon-

colgatja, s ennek részeként jut el a művészileg ábrázolt „csúnya” témájához, ami voltaképp az igazság kíméletlen vagy szándékosan elrajzolt bemutatása. A nyitófejezetbe az 1949-ben született szobrász és festőművész, Tóth Ernő életművének áttekintése került, s a művész bemutatása szolgál egyben a groteszk működésének ismertetőjeként is. Tóth Ernő ironikus-játékos szoborkecskéi és faunjai után felvonulnak a ciklusban a boszorkányok is: Goya boszorkányuniverzumába merülve a középkor és reneszánsz mágikus gondolkodásának paradoxonjai bontakoznak ki előttünk. Ugyanebben a részben kapott helyet a csúfság szépségét tárgyaló fejezet, talán a könyv egyik legizgalmasabb szakasza, amelyben a szerző a megszokottól eltérő fénytörésben, a csúf ábrázolás hermeneutikája felől „zoomol” világhírű festményekre: többek közt Bosch *Keresztvitelére*, *Az örökségre* Munchtól vagy épp Toulouse-Lautrec csúf díváira.

Az impresszionizmustól az op-artig című nagyobb egység elszakad a tematikai csoportosítástól, és művészek szerint tekinti át Pissarro, Monet, Renoir, Magritte, Picasso és Vasarely kiemelkedő alkotásait. Ám cseppet sem egymástól elszigetelve: e ciklus épp az alkotók és életművek kapcsolódási pontjain keresztül válik igazán érdekesítővé: Picasso vonzódásában az afrikai maszkokhoz és Monet elcsábulásában a japanizmust illetően (lenyűgöző *A japán nő* egész könyvoldalt betöltő képe) ugyanúgy az egzotikum vonzerejét figyelhetjük meg; vagy hozhatnánk példának Magritte renoiri korszakának beköszöntét a szürrealista „tobzódás” után, ami egyszerre hihetetlen és megkapó. (Jelenleg épp megtekinthető a Szépművészeti Múzeumban a Renoir-kiállítás, ahol a fordítottjára is láthatunk példát: még a napfény, a virágok és szép nők legnagyobb festőjére is hatott nyomokban a szürrealizmus.)

A *Festők a Monmartre vonzásában* ciklus két alkotó monmartre-i jelenlétére fókuszál: Van Gogh és Toulouse-Lautrec kiemelkedő párizsi korszakáról esik itt szó. Nehéz nem belefeledkezni a látványba: az *Egy kávéház terasza a Monmartre-on*, a *La rue Lepic* vagy a *Moulin de la Galette* három, egészen

eltérő stílusú, más-más szemszögből vászonra vitt Monmartre-ábrázolás, mégis többet elmondanak Van Gogh érzelmeiről, lelkiállapotáról, mintha hosszú mondatokban próbálnánk leírni. Toulouse-Lautrec neve hallatán alig van, akinek ne jelennének meg a szeme előtt korabeli mulatók plakátjai romlott és vonzó táncosnőkkel, vagy épp bálók forgataga, fáradt pultosnők pillantása... A világhírű művek története mellett Magyar Miklós fellillantja e fejezetben ennek a látszólag színes világnak szomorú, szürke bugyrait is, a prostituáltak lehangoló mindennapjait.

A *Barátság és szerelem* záróciklusában Baudelaire és Manet; Cezanne, Zola és Pissarro barátsága, valamint Rodin és Camille Claudel tragikus szerelme kerül reflektorfénybe. E kapcsolatok emlékéét olyan múlhatatlan értékű festmények őrzik, mint Manet *Olympiája*, amely sokakkal egyetemben Baudelaire-t is megihlette, vagy a szintén Manet ecsetjéből született *Baudelaire szeretője*, Cezanne-tól *A fürdőzők* és az *Émile Zola* című portré, s főképp a Rodintól elutasított, elmegyógyintézetbe záratott Camille Claudel megrázó, *Elhagyatottság* című szobra. Ez az emberi történetekre – vonzásokra és taszításokra, hűségekre és árulásra – épülő ciklus egyfajta regényként is olvasható: a barátságból és szerelemből gyúrt történetek nyomán kiviláglik, mekkora szükségük van a legnagyobbaknak is – sőt, főképp nekik – megerősítő szavakra, közelségre és támaszra.

Talán ez az áttekintés is jól mutatja, mennyire szerteágazó utakra kalauzolja Magyar Miklós az olvasóját. Hogy miként fér meg egy kötetben a Vasarely-örökösök és a Vasarely Alapítvány pereskedésének sztorija, Monet és a magyarok számára rossz emlékü Georges Clemenceau barátsága (a politikus még egy értő tanulmányt is szentelt az általa csodált művész festészetének), a párizsi Ártatlanok temetőjét megverselő Villon pompás nyolcsorososa és Baudelaire *Ékszerek* című verse, vagy boszorkányok hátborzongató repülése Goya festményén és egy emberi lábban végződő cipő Magritte képén? Ha belemerülünk a kötetbe, nem marad kérdés, hogy nagyon is helyük van egymás közelségében. A festészet ugyanis oda-vissza, keresztül-kasul bejárható-utaz-

ható világ, sosem véges és lezárt történet, nem tehető róla megmásíthatatlan kijelentések, és nincsenek a szemlélődő elől elzárt terek. A titkok, az összefüggések felfedezése rajtunk áll. Magyar Miklós csupán lehetséges támpontokat, szempontokat kínál ehhez, a barangolást ki-ki folytathatja ízlése, érdeklődése szerint. A szerző Magritte *Szerelmesek* című festménye nyomán idézi az alkotó híres sorait: „*Amint nézik a képet az emberek, ezt az egyszerű kérdést teszik fel maguknak: Mit akar ez jelenteni? Nem jelent semmit, mert a misztérium nem mást jelent, mint az ismeretlent.*”

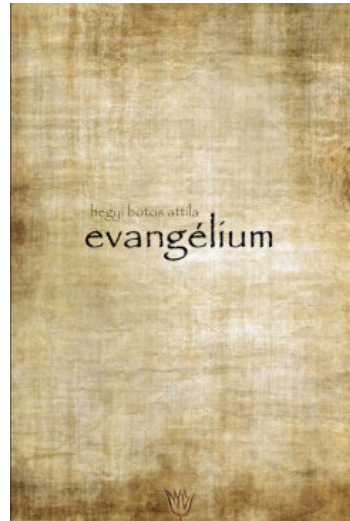
Ezzel a kötettel biztosan érdemes nekivágnunk az ismeretlennek.

Alföldy Jenő

Örömhír az önmagáért való szépségről

A költemény szépsége a platóni esztétika szerint nem öncél, nem díszítmény, hanem az igazság testvéri támasza és energiaközvetítője. Ám a 19. század közepe óta az európai költészet egyik fő ágának alkotói sorozatos erőfeszítéseket tettek azért, hogy megjelenítsék az önmagáért való szépséget. Ebbe az áramlatba tartozik főként a parnasszizmus és a szimbolizmus művészi programja. Közös bennük a l'art pour l'art elve – a művészet öncélúsága –, illetve a „poésie pure”, vagyis a tiszta költészet igénye. A vers nem óhajt valami másnak a szolgálatába állni. A szerző kizár verséből minden hasznossági szempontot, elméleti vagy politikai állásfoglalást.

Előttem van Hegyi Botos Attila verskötetete, amelynek egyetlen mondata sem utal eszmei harcra, tiltakozásra, társadalmi jogkövetelésre és hasonlókra. Tanításra sem: az olvasótól nem vár egyebet, mint hogy részesüljön az alkotó által közvetített esztétikai hatásban. A költő visszahátrált a költészetnek százhusz-százharminc évvel ezelőtti, nagy útelágazásáig, hogy a verset más irányába fordítsa, mint amilyenbe a huszadik század különböző elméletei terelték. A mallarméi fordulatra gondolok. A francia költő a líra „homéroszi eltévelyedéséről” írt, amely a törzsi háborúk, az örökletes gyűlölködések, hatalmi harcok és egyéni vágyak történetében formálódó sors külsőségeiről szól. Szerinte a költészetnek vissza kell térnie a tiszta esztétikum talajára; maradjon meg a lélek táplálékának és borának. Legyen a költé-

szet lelki szabadság, gyönyörködés önmagáért, legyen bűvös erő, amelytől a kő meglágyul, mint Orpheusz szerelmes énekétől. A vallásos hitnek és a létfilozófiai gondolatnak is csak annyiban adjon teret, amennyiben ezek magából a műalkotás belső törvényeiből fakadnak, és nem korlátozzák semmiben. A kötet – az *Evangélium* címnek megfelelően – *örömhír* a vallásos áhitattal övezett szépségről. A költészet – és az általa érintett társművészetek – Hegyi Botos Attila könyvében, Németh Lászlóval mondva, üdvösségüggyé emelkedik. S ha már vallást említettem: verseinek világában vezető helyen állnak a görög kultúra elemei, így vallás helyett inkább érdemes mítoszról, a szépség mítoszaról beszélni. Mindamellet a versek érzelmi szempontból megfelelnek a keresztényi és buddhai szeretet elvének. Megfelelnek akkor is, ha az Isten halálát bejelentő Nietzsche is hatott rá: *Hajnalpír* című verse a német költő-filozófus egyik művére utal. Az ő szelleme lebeg a Hüperión fölött: „Művemben élek, egy vagyok művemmel. A boldogsággal. / Minden pillanat az én pillanatom. / Mert Én Vagyok. Feltétlen és igazat adva és elfogadva. / Egyedül nekem nincs mit megtagadnom. Hová igazodnom.” A vers alcíme: *Valahány Hüperión emlékezetének* – az egyes szám első személyben beszélő tehát az Apollón istent megelőző titán, a *Fény* trónfosztott ura. Vele azonosulni hősiecs vállalkozás, és ennyiben Hegyi Botos költészete nem nélkülözi a tragikumot.

Versei csodálatra méltó egyöntetűséggel és művészi következetességgel visznek végig a könyvön egy parnasszusi szépségben fogant stílust. Szabad verseiben a költői formálás nem verslábakkal vagy hangsúlyos-hangsúlytalan szótagok periodicitásával jut érvényre, hanem arányosan rövidre szabott s a lélegzetvételhez igazodó, többnyire nyolc-tíz szótagra szorítókozó verssorokkal. A költemények terjedelme általában egy nyomtatott oldalnyira rúg. A műfaj háladal, himnusz, imádság vagy idill, és csak ritkán elégia vagy gondolati költemény. A derűs szemlélődés állapota jelen idejű. Nem kiált „evoé”-t, mint a szépségkultuszt illetően egyik elődjének tekinthető Áprily Lajos diákja. A derű szüntelen jelenléte nem harsány kacagás, csupán csendes mosoly. Debussy

édesbús, élveteg melankóliája jut róla eszembe, nem véletlenül: a kötet egyik versének címe, az *Egy faun délutánja* ettől a muzsikustól származik. A zeneszerzőt gyakran illetik a képzőművészetből átvett *impresszionista* jelzővel. Lágyan körvonalazott, egymásba olvadó hangszíneket, „hangulatfestő” jelleget értenek rajta. Tóth Árpáddal vagy Kosztolányival is példálózunk. Hegyi Botosra tekintve is leszűrhetjük a tanulságot: a szépséget minden más fölé helyező vers szorosabb kapcsolatot tart a képzőművészettel vagy a zenével, mint más költői irányzatok követői. Rilket is szívesen említem példaképei között, de ő hatalmas létkérdésekkel birkózott, s ez a küzdőszellem Hegyi Botosnál ritkán van meg. Az ő „angyala” nem „irtózatos”, mint az osztrák költőé: gráciákra, tündérekre hasonlít inkább. Újplatonista szemlélete mintha lerövidítené a dolgok és ideájuk közötti végzetetlen távolságot, amely a költőket rendszerint kétségbe ejti. Költői tájképei a mediterrán égöv és a délszak napfényes helyszíneiről, főként a tengermellékről valók, mint az észak-európai művészeknél gyakorta, és sikerrel állandósította azt a boldog, erotikus hangulatú idillt, amelyet Thomas Mann *Varázshegyében* Hans Castorp álmodott meg a hóborította Alpokban. A hazai „*pannon táj*” sem hiányzik költői térképéről, de ez a név is a természeti szépségben dúskáló versek egyöntetűségébe illik. Kedvelt helyszínei „*virágba borult mediterráneumi tengermellékek*”. Lokálisan meghatározott verseiből a *Zugliget, július* című Jékely Zoltán ifjúkori szerelmes regényének, a *Zugligetnek* is címadója. Van-e a földön szebb fővárosi panoráma, mint amely a Tündérszikláról nézve feltárul? A *Határvonalba*n olvassuk: „*tekints bárhová: / ez a te országod. Ki lehetne / itt nálad otthonabb, Orfeo?*”

Költőnk verseinek egyik szembetűnő eszköze a szókinccs. Nehezen tudnám felsorolni a sokféle színű és formájú énekesmadarak, lepkék, csillogó hátú bogarak, a vízben cikázó aranyhalak, ásványok, kristályok, gyümölcsök, színes bogyók, virágok, tetszetős alakzatú sziklák, tengeröblök, kagylók, fjordok, fények és árnyalatok hagyományosan szépnek tartott sokaságát. A természet ékszerei ezek; igéző csillogásukat a sóvár férfiképzlet-

nek köszönhetik. Nevük sokszor már önmagukban is a szépség képzetét, hangulatát hinti el képzeletünkben – csak mutatóban idézek belőlük: aureola, éjkámfor, turmalin, bellis perennis, cor cordium, mariposa, rhizophora, mimózaszál, planéták, najádok (hableányok), kérészfelhők (rajzó tiszavirágok), szilfek (szilfidek), égiszek (bárányfelhők), angelit, alabástrom, opál, goetheit, hibiszkusz, anemóna, orchideák – s a zenére, színházra utaló szavak: arpeggio, fuga, overture, pavane, menüett, szinkópa, fuvola. Nietzsche annak a vágyának adott hangot, hogy „*művészetet, minél több művészetet, hogy a létezés borzalmaait el tudjuk viselni*”. Hegyi Botos Attila minden tőle telhetőt megtesz ennek érdekében.

Kimeríthetetlen bőségszaruból ontja az olvasó elé a szépséget, mely azonban eredendően több, mint dekoráció. Az igényes életérzésből és a sokszor undorító társadalmi lét súlyos kritikájából ered, mely szerint ki kell zárni a vers világából mindent, ami taszító, erőszakos, rút vagy bántóan groteszk – ez utóbbi minőség nála csak a mosolyogtató kölyökállatok társaságában előforduló változatban merülhet föl. A bőségszaru ősi vágyalma az emberiségnek – hön áhított létezését a képzelet világában senki sem vonhatja kétségbe. A boldogságversek közül külön említendő a *Bőség*. A szépség megragadása is különös képességeket követel: „*S mondd, te szív: / mit kezdenél azzal / a tékozló, odaadó bőséggel?*” Az irodalmi életet ismerve megteheti valaki, hogy tetszetős csillámokkal teleaggatott karácsonyfának csúfolja ezt a nyelvi pompát, de ez a költészet éppen azzal kínálja meg befogadóját, amitől oly sokszor megfosztották az embereket: a megválthatósággal. Tanulni kell a szépet, ahogyan Nemes Nagy Ágnes írta, „*tanulni kell a fák kimondhatatlan tetteit*”. Jobbik énünkhöz szól. Ahhoz az énünkhöz, amely fölismeri az esztétikumot, s nem marad iránta közömbös.

A teremtés ősi korszakában a halak egy része a magasba vetette magát, hogy több oxigénhez jusson. A költő a való világ közegéből képzelete révén egy másik világba, a mennyei paradicsomba szeretne repülni. Teszi ezt jelképesen, újsütetű szimbolistaként, meg-

ismételhetetlenül. Mintha egy repülőhal kiugrásának boldog pillanatát örökítené meg, amely talán a madárlét első kísérlete volt. Érdekes erről a pillanatról „evangéliumot”, örömhírt hozni. „(...) *Érez / szépséget, maga magából / folyvást születni*” (Záruló vizek).

Van ennek a szépségideáltól tartósan megigézett lírának kockázata – hogyan volna, mint bármely látásmódnak és témaválasztásnak. A tetszetős dolgok a giccsművészetnek is rendelkezésére állnak, hogy megvesztegessék szépérzékünket. Ámde az, ami önmagában nézve csupán díszítő elem, szervesen fölépített világképbe illeszkedve hitelességet nyer. Hegyi Botos Attila külön világot épített föl magának, mert az úgynevezett objektív valóság ártalmait szeretné a műalkotás erejéig maga mögött hagyni. A példákban felsorolt dolgok szervesen illeszkednek a versek kompozíciójába, amelyekből egy következetesen fölépített tájlíra bontakozik ki. A költőnek szüksége lehet arra, hogy – mint Hegyi Botos Attila – édeni tájfestészetet műveljen, mert a való világ dolgaiból csupán az általa meghatározott részleteket fogadja el. Verseinek világa főként a mediterránium és a sugárzásban csillogó déltengerek dolgaiból szerveződik édenivé. Számára az évszakok, a napsütéses és báránnyelű ég, a holdfényes és csillagos éjszaka, a feltarajló hullámokat vető tenger formai játéka, a madarak vonulása vagy zsinatolása és a színes kabócák cirregése becsesebb dolog, mint az uzsorásnak az összebitorolt vagyont megkétszerező haszon. Mondhatja bárki, hogy ennek a költészetnek nincs köze a hasznos, fontos és szükséges dolgokhoz – attól függően persze, hogy honnét s mihez viszonyítva mérlegeljük. Mondhatják fényűző fölöslegességnek, de ha ízlésünkre merjük bízni ítéletünket, akkor hozzáteszünk az ítélethez egy szócskát, és tudatunkban más hasonlókkal együtt elhelyezzük ezt a poézist a *szent fölöslegességek* tárában. A szépség nélkül kitűnően el lehet élni, de nem érdemes.

Pusztai Ilona

A világból kiszakadt falu balladája

A 2020-as év sikerkönyve, a *Balaton* után itt van Kiss Noémi újabb novella kötet, a *karácsony a dunán*. Az írónőt idézve: „A Balaton és a karácsony talán utólagosan jó írói szimbólum, mindkettő szünet, szünet, kikapcsolás, kilépés.”¹ Tehát ismét egy vízhez és ismét egy a hétköznapi ritmusát megbontó ünnepi, nyugalmi időszakhoz kapcsolódó könyv. De ahogy a *Balaton* nem a Kádár-kori málnaszörpös, lángosos, kispolgárian boldog nyarainak nosztalgikus emlék-idézése, a *karácsony a dunán* esetében sem az amerikai filmek cukormáz, aranyporral behintett, csillogó ünnepi hangulata vonja be az elbeszéléseket. Bár mintha kevesebb szorongás, tragikum lenne a történetekben. Sőt néhol a fanyar humor, a szatirikus hang (*Karácsony a Dunán, Holle anyó visszatér*), vagy éppen az idill (*Egy pék a semmiből*) is felvillan egy-egy pillanatra.

A *Balaton* elbeszéléseihez Kiss Noémi rendszerváltás előtti, kamaszkori emlékei szolgáltak alapul. A nagyszülők nyaralójában eltöltött szüneteket idézte vissza gyermeki perspektívából. A *karácsony a dunán* történetei az írónő Szentendrei-szigeten töltött utóbbi tíz évének élményeiből formálódtak balladisztikus hangulatú novellákká. Így a kötet írásainak időtávlatja közel száz évet ölel fel, az I. világháborútól (*Apám a háborúban jött le a hegyekből*) napjainkig (*Karácson a Dunán, A hírkereső és a gó-*

¹ Kiss Noémi: *Összevestünk, hogy ki menjen misére, ki díszítse fel a fát, miért bűdös a hal*. Sümegi Noémi interjúja. Index, 2022. 12. 09.

lem, Holle anyó visszatér, Az ukrán lány, Egy pék a semmiből). A mikrociklikus felépítés jellemzi inkább az első három, titkokat rejtő balladisztikus novella (*A diótörő, A szuvas kopjafa, A ködember*) vagy a három háborús történet (*Az ukrán lány, Apám a háborúban jött le a hegyekből, Emmer Erzsébet*) esetében. Pont emiatt a *Balaton* uraló gyermeki narráció mellett a felnőtt, a mindentudó írói elbeszélő is hangsúlyosan jelen van.

Ugyanakkor a *Balatonra* jellemző körkörös szerkesztés itt is megfigyelhető. A múltból, az író nő édesanyjának gyerekkori emlékét felidéző elbeszéléssel (*A diótörő*) indul a kötet, és a jövő felé mutató mai történettel (*Egy pék a semmiből*) zárul. Jelképesnek is tekinthetjük a kezdő- és a végpontot.

A diótörő Hoffmann novellájának hangulatát megidézve egyszerre sűríti magába az idilli boldogság és a mögötte megbúvó szorongás lelkiállapotát. Egyben megadja a kötet többi elbeszélésének alaphangulatát, és híven tükrözi, mit jelent Kiss Noémi számára az ünnep: „*katartikusan drámai a karácsony. Érzelmileg igen felfokozott időszak. A giccs és a valódi jószág keveredik benne a mindennapi bűnökkel, ösztönökkel, tiltakozással.*”² Ugyanezt a kettősséget tükrözi a Gerhes Gábor tervezte borító is. A kihalt Duna-parti táj képe ellentétben áll a fotó vidám pasztellszíneivel. Míg az utolsó jelen idejű novella (*Egy pék a semmiből*) már a jövő felé mutat. A külső világból érkező idegen története, aki soha ki nem fogyó lisztes zsákjából ingyen süt a falu népének kenyeret, akár egy mai népmese vagy a bibliai kenyérszaporító Jézus modernkori példázta is lehetne. Az életet adó kenyér a béke és a szeretet jelképe, minél többet adunk belőle másoknak, annál több marad nekünk.

Kiss Noémi Grecsó Krisztián kérdésére Illyés Gyula *Puszták népét* és Konrád György *Látogatóját* említi irodalmi előképeként, két szociográfiát, a falu és a város társadalmának leírását.³ *Ám a karácsony a dunán* nem szociografikus novelláskötet. Az írások sokkal inkább emlékeztetnek Ágota Kristóf és Galgóczy

² Kiss Noémi: i. m.

³ *karácsony a dunán* könyvbemutató. Tiszatáj, 2022. dec. 1.

Erzsébet balladisztikus, tragikusan komor faluábrázolására, amely Kiss Noémi szavaival: „*csupa verés, alázás.*”⁴ Mert, ahogy vallja műhelyesszéjében: „*A falu a magyar irodalom origója, a faluból nőtt ki a magyar ballada, a dráma, a természetleírás és a szűk világ megjelenítése.*”⁵

Balladának is felfoghatók tehát ezek a novellák, amelyekben a táj nem pusztán díszlet, hanem szereplő, sőt főszereplő, az események alakulását nagyban befolyásoló tényező.⁶ Ugyanakkor a táj, amely a történelem változásaival, mozgásával szemben az állandóságot, a mozdulatlanságot képviseli, nemcsak visszatérő ritmust ad a történeteknek, de a balladai homály eszközeként az időtlenség, az időn kívüliség érzetét sugallja az olvasónak. A téli Duna leírása adja a novellák balladai keretét, a német romantikus festő, Caspar David Friedrich egyszerre fenséges és félelmetes hangulatú tájképeit idézve meg: „*Süvített a szél, végtelen redőket fúj a víztükörrre, és úgy odacsaptak a nádashoz a hullámok, hogy a folyó egy zuhataghoz hasonlított. Habzott a Duna. Mérges lett, vad volt minden, állandó mozgásban, hullámverésben.*” (Dunai kutya)

A balladisztikus hangvétellel ugyanakkor Kiss Noémi szakítani próbált azzal a magyar hagyománnyal, amely a szociográfikus irodalom társadalomkritikai beállítottságában gyökerezik: „*A magyar írónak miért az a szólásszabadsága, hogy elkezd bírálni a közegét? Ezt szerettem volna elkerülni – időtlenné tenni, azonosíthatatlanná tenni az alakokat. A természet leírásával kiváltani az itt és most idejét. A szeretet és a szerelem témáját újra felkarolni. A kamaszkori vágyat a szexualitásra, az attól való félelmet ábrázolni. A gyerekek világának ösztönösségét a falu világával azonosítani. A saját bizonytalanságuk és kegyetlenségük mellett is paradicsomi állapot a gyermekkor. Engem nagyon vonz ez a*

⁴ *Hogyan születik egy falusi könyv?* Kiss Noémi műhelyesszéje. Kulter, 2023. márc. 16.

⁵ *Hogyan születik egy falusi könyv?*

⁶ BONIVÁRT Ágnes: *Lehet-e kacagni a Dunán?* Kritika Kiss Noémi *karácsony a dunán* című kötetéről. Kortárs Online, 2023. 05.01

természetes, meztelen létezése az embernek.⁷ Ezért a gyermeki látásmód most is számos elbeszélésben jelen van. Ugyanakkor jól nyomon követhetők a generációs váltások a nagymama (*Apám háborúban jött le a hegyekből*), az anya (*A diótörő, Téli mese a Samuról*), a lányunoka, azaz maga az író (nő) (*Dunai kutya, A fehér ház, Sodor a folyó, A befalazott feleség, A bolond hajó, Hideg szerelem*) történeteinek keresztül. A *Balaton* gyermeki viselkedéséhez képest is érezhető egyfajta elmozdulás. A gyermeki narrátor szeretettségéből és megfelelési vágyából fakadóan már nem olyan mértékben kiszolgáltatott fizikailag, lelkiileg a nála erősebb társaknak. Autonómabb, önállóbb személyiség, aki képes felismerni az életveszélyt és megmenteni önmagát és barátait (*A bolond hajó*), megszelídíteni a társak erőszakos indulatkitöréseit (*Dunai kutya, A fehér ház*), ellenállni a barát birtokló, kisajátító és kizárólagosságra törekvő szeretetének (*Hideg szerelem*).

Kiss Noémi hősei szinte mind menekülnek a világból, a társadalomból: „...hőseim is futnak, menekülnek, egy vágyott élet reményében”⁸ Visszatérő metafora tehát a novellákban a végkiismeretlenség tartó futás (*Dunai kutya, Hideg szerelem, A fehér ház*). De amíg a gyermeki hősök még beérik azzal, hogy elfutnak a kietlen, az álmokat, vágyakat megbéklyózó valóság elől, a felnőttek már radikálisabb megoldást választva kilépnek a társadalomból, és magányos, kóbor lényekként visszatérnek a természetbe (*Téli mese a Samuról, A ködember, Az ukrán lány*).

Bonviárt Ágnes szerint szerencsésebb lett volna a kötetnek a hamarosan megjelenő német fordítás címéül választott *Dunai kutya*t adni a *karácsony a dunán* helyett. Mivel ez utóbbi romantikus képzeteket keltve csalódást okozhat leendő olvasóinak.⁹ Ugyanakkor pont ez az a novella, amely szinte esszenciálisan magába sűríti az egész kötet gondolatosságát, hangulatát. Egyrészt megjeleníti a nagyvárosi ember vágyát a természethez való visszatéréshez. A panelrengetegből kiszakadó család boldogan

⁷ Kiss Noémi: i. m.

⁸ Kiss Noémi: i. m.

⁹ BONIVÁRT Ágnes: i. m.

sodródik a téli Duna egyik jégtábláján, míg a hatóságok vissza nem kényszerítik őket korábbi lakótelepi életükbe. Másrészt ráirányítja figyelmünket az ünnep konzumálódására. A karácsony bensőséges hangulata, lelkisége helyébe a plázák színlelt árubősége, a vásárlási láz lépett. Harmadrészt érzékelteti a modern nőre nehezedő sokféle társadalmi elvárás miatti szorongást, aki- nek egyszerre kell dolgozó nőként, feleségként, családayaként megfelelnie. Mintha megvalósulni látszana Isidora Sekulić szerb író nő jóslata, aki pont száz évvel ezelőtt a skandináv nők egyenjogúsága kapcsán jegyezte meg: „...és még inkább megerősíti személyes véleményünket: nekünk, nekünk nőknek az emancipáció vigasza abban áll, hogy meg fogja változtatni a rabszolgaság módját és fajtáját.”¹⁰

„Úgy írni, hogy mindig a teljes élet és a teljes látomás sugározzék minden részletből, délibábszerű remegéssel, akkor is, amikor egy tárgyról, vagy egy alak külsejéről beszélsz. Mindig az egész világról és a teljes életről írni”¹¹ – vallotta Márai naplójában. Kiss Noéminak a Balatonhoz hasonlóan ezúttal is sikerült megvalósítania ezt az írói parancsot. Novellái gyónások, az adventi várakozás lelki lecsendesüléseinek lenyomatai, vallomások a természet őseréjéről, amelynek az ember nem ura, csak részese, alázatos szemlélője lehet.

Kiss Noémi: *karácsony a dunán*. Magvető Kiadó, Budapest, 2022.

¹⁰ Isidora SEKULIĆ: *Pisma iz Norveške* (Norvégiai levelek). Belgrád, 1913. (az idézet a cikk szerzőjének fordítása)

¹¹ MÁRAI Sándor: *Napló 1943–44*. Budapest, 1990.

Vasi Szabó János

A magára maradt gondolkodó Szathmári Sándor novellái

Lapunkban helyt adunk olyan írásoknak is, amelyek egy-egy régebbi, szinte elfeledett művet elemeznek, netán jól ismert könyvet helyeznek új megvilágításba. Az alábbiakban a szerző a magyar fikciós-fantasztikus irodalom egy kevésbé ismert alakjáról osztja meg gondolatait.

Szathmári Sándor 1897-ben született Gyulán. Az első világégés nehéz évei alatt végezte el a Műegyetemet. Az akkoriban európai „óriáscég”, a MÁVAG berkeiben kezdte szakmai pályafutását alulfizetett, agyondolgoztatott mérnökként. Soha nem volt az írói „céh” tagja, önmagára mint gondolkodóra tekintett. Írásai irodalmi álcába csomagolt filozofikus eszmefuttatások, amiket gyakran hosszú évekig érlelt. 1935-ben írta meg remekművét, a *Kazohiniát*. Amit egyaránt elismeréssel fogadott Karinthy és Babits – a kor hazai fantasztikus irodalmának óriásai. Csak nehezen, kerülőkkel jelenhetett meg, ám a várt „felszabadulás” sem hozott sok babért az írónak; a 48-as fordulat után a rendszerváltásig mindössze kétszer – 1957 és 1980 – adták ki, épp annyiszor, ahány külföldi – angol és eszperantó nyelvű – kiadása volt...

A nagy mű okán sokan egykönnyves szerzőnek, a hazai fikció Madáchjának tartották. Ám írt jó néhány elbeszélést is, amik a *Gépvilág és más fantasztikus történetek* című, 1972-es kötetben (Gondolat Kiadó) láttak napvilágot, és bármikor felveszik a ver-

senyt korának hasonló stílusú hazai, sőt nemzetközi alkotásaival!

A címadó *Gépvilág* első olvasásra Wells-parafrázis, a nagy angol író szereplőként is feltűnik benne. 1938-ból időgéppel a távoli jövőbe, a „géporszakba” utazik. Visszafelé megáll 1964-ben, s a szerzőnek átadja azt a korongot – „ős-diszket” –, amire a különös, futurisztikus kor történetét rögzítette. A hosszú elbeszélés során kiderül, miként irtották ki a gondolkodó gépek előbb alkotóikat, majd minden szerves életet a Földön. A száraz stílusú, ám bölcséleti mélységű írásból kiderül: az emberiség saját szűklátókörűségének, kapzsiságának áldozata lesz. A csattanó váratlan fordulatot hoz. A szupergépek – miután kiiktatták a szerves létezőket – önmagukat is fölöslegesnek tartva megkezdik a „gépvilág” fokozatos zsugorítását (leépítését). Bolygónk „tisztára pucolva” magára marad...

Az *Adalékok a kompfon történetéhez* kicsit csapongó stíljével kitűnik a mérnöki precizitással szerkesztett művek közül, melyeket erősen szatirikus részletek fűszereznek. Az atomkatasztrófa után vagyunk, a civilizáció újból magához tért, ennek egyik jele: vehemensen kutatni kezd a múltja után... Nagyon hatásosak azok a szócikkek, amik az atom előtti korból származó írásos és tárgyi relikviákat próbálják a jövő embere számára közérthetővé tenni. Hadd idézzek néhány példát: „*A pápai tiaráról fényképeink vannak, de például a papi 'cölibátusról' rajz sem maradt fenn.*” „*Épp úgy nem tudjuk hol lakott a pestisek néptörzse, akik többször betörték Európába és nagy mészárlást vittek végbe a békés polgári lakosság közt.*” „*...a legtermékenyebb magyar írónak csak a vezetéknevét ismerjük: Ponyva... Csak annyit tudunk, hogy élete igen hosszú volt s hogy alkotásainak virágkora a huszadik század...*”

A *Kitüntetés* és a *Kezdetben* rövid szatírák. Az első egy „örökháborúban” álló világról szól maró gúnnyal. A másik a teremtés hét napját sajátos szemszögből – hidegháborús stílusban – meséli el az Úr és az Ördög párviadalaként. Bibliai témát dolgoz fel a nagyon „szathmáris” *Káin és Ábel* című írás. Atlantiszban játszódik a *Hamis jós*. A *Püthagorasz* és *Logosz* fanyar lábjegyzetek a meg nem értett gondolkodó sorsáról, a bölcsességet nem értéke-

lő, sőt lábbal tipró barbarizmusról. Előbbi Püthagorasz kálváriáját mondja el: miként vándorol az antikvitás fénykorában városállamról városállamra az „*a négyzet plusz bé négyzet egyenlő cé négyzet*” felfedezett törvényével; ám egyik helyen a vallásvédők, máshol a hatalom csúcsán trónolók érdekeit sérti ez a természetből ellesett „tan”. A legmesszebb merészkedve – árulóként – a perzsa udvarba is elmegy, ám ott sem fogadják jó szívvel. Legmegdöbbentőbb a szabad és demokratikus Athén reakciója: a „*derékszögű háromszög befogóinak négyzete...*” mint megcáfolhatatlan tény ellenkezik az athéniak mindent szkepszissel fogadó, szabadon bírálható tézisek gyűjteményéből álló bölcseleti felfogásával, onnan is távoznia kell...

A *Logosz* főhőse két Rómába hurcolt görög filozófus, képzett emberekről lévén szó párbeszédük magas röptű, ám a novella végén kiderül: csak nyomorúságos, Hellászból elhurcolt rabszolgák, kiket a tanulatlan, dák származású római hajcsár korbáccsal ösztökél gyorsabb munkára. Éles kontraszt a porba hullt régi magas-kultúra és a felemelkedőben lévő új – félig még barbár – között!

A *Babona* és a *Vincenzo* című írások ugyanarról a töről fakadnak. Az egyikben a kanonizált „tudományos elit”, a másikban a hatalom csúcsán trónoló klérus fojtja el a haladó gondolatokat. Főhőseik első olvasatra Kolumbusz és Galilei, ám újból elolvasva inkább azok a begyöpösödött (vagy nagyon is éles, de számító) elmék, akik e két, korát megelőző embert igyekeznek elhallgatni. Az eddig felsorolt elbeszélések közül ebben a kettőben érhető tetten leginkább Szathmári szépirodalmi tehetsége. A *Babona* tudósainak érzékletes párbeszédeiben „bebizonyítja”, hogy Cristophoro mester miért nem járhatott az Indiákon. („Kihallgatása” során kiderül: az út során nem találkozott hidrákkal, az elsüllyedt Atlantisz fölött sem hajóztak át, a tengeri kígyók és a Szküllák is elkerülték hajóikat; partra szállván nem akadtak rá sem a főnix, sem a griff-madár, sem az unikornis nyomaira...)

A *Vincenzo* főhőse nem Galilei – ügyes írói fogás –, hanem a címszereplő idősebb testvér, aki profán politikai meggondolás-

ból igyekszik rávenni öccsét „eretnek” nézetei visszavonására. (Még ha éles elméjű emberként meg is érti, sőt el is hiszi azokat...) A mű végén Galilei halálos ágyánál ülve elmondja, bíborosként mennyi mindent elért, de azt is bevallja: a testvérét tartja a kiválóbb embernek, és az „áldását kéri”. *„Én csak bíboros vagyok, de te szent vagy. Azok közül, akiket sose kanonizálnak, mert ők a legigazabbak, akiket tehát elfelejtenek.”* Erre a megjegyzésre reagál Szathmári az elbeszélés utolsó soraival: *„Pedig, ha pápa lett volna belőle, legalább a nevét följegyezte volna a történelem. Így azonban mit sem tud róla, hogy Galileinek lett volna egy Vincenzo nevű bátyja.”*

A *Dongók* kirí a felsorolt novellák közül. A rovertársadalom szatirikus megformálása észrevehetően a létező szocializmus, a szerző korának kritikája; ezért unikális az egykor nyíltan kommunista eszmékért lelkesedő író művei közt! Szathmári Sándor baloldali gondolkodású emberként maradt tisztességes alkotó, becsületes mérnökember. Akkor sem élvezte a hatalom „kényeztetését”, amikor „balra lobogott” minden zászló. (Amint a szépirodalomban Sánta Ferenc vagy Mocsár Gábor sem.) Művei – hála az angol és eszperantó nyelvű kiadásoknak – külföldön mint a magyar fantasztikus irodalom remekei ismertek.

Összegzésül álljon itt Keresztury Dezső utószava a *Kazohinia* 1980-as kiadásából: *„Gondolati konstrukciónak és írói alkotásnak figyelemre méltó, nem pedig az élet értelmezésének. A természetben elfoglalt helyünknek és szerepünknek csak egyik-egyik arcát mutatja Kazohinia is meg a behin telep is. Az ember a maga valóságában a kettő között él, egyaránt boldogtalanul és magára hagyatottan a hinek természetes tökéletességében és a behinek teljes tébolyában.”*

Izer Janka

Komoly témák – kacagtató darab

A Sárga csikó vizsgálódása

Válságban a kultúránk. Ez tény. Hogy ma Magyarországon mi okozza ezt, az infláció, a politika intézkedések, a háború, a szellemi kincsek elértéktelenedése vagy a kulturális szférán belüli szétválás, kettéosztottság... erről megoszlanak a vélemények. Annyi bizonyos, hogy mikor egy tizennyolc-húsz éves fiatal színésznek jelentkezik, már az első pillanattól kezdve állandó döntéshelyzetbe kényszerül, amik többségénél az önmegtagadás a tét. Választania kell a szakmába kerülés/maradás és személyiségének felvállalása között. Ez részben régen is így volt, hiszen a színészi szakma velejárájaként a léleknek rugalmasnak kell maradnia ahhoz, hogy bármilyen szerepet magára húzhasson. Ennek ára az, hogy a színészek legtöbb esetben az átlagosnál később építik ki a személyiségüket, később válnak „valamilyenné”, körülhatárolhatóvá. Ha pedig egyáltalán nem történik meg ez a fajta fejlődés, akkor, bár később is akármilyen szerepet el tudnak játszani, ez a belső mag nélküli lét könnyen felőrölheti őket.

A hírnév, a reflektorfény csábító, és sokakat erre a pályára vonz. Azokat is, akiknek ez mélyről jövő vágya, ami később hivatástudattá alakul át, de azokat is, akiket csak a szereplésvágy fűt, vagy valami önmegvalósításról szóló maszlag, az exhibicionizmust igazolva. Utóbbiak aztán olykor el is foglalják a helyét azoknak, akik valóban erre a pályára születtek (csak több önkritikával rendelkeznek, ami eleinte beárnyékolhatja a teljesítményüket), és akik akár tízszer is felvételiznek a Színművészetre, mire átjutnak legalább az első rostán, hogy aztán hallgathassák az előítéletet, miszerint túl öregek.

Az értelmiségi beállítottságú diákok akkor szembesülnek csak azzal, milyen erős a szembeszél, amikor leérettségiznek, és kul-

turális pályát választanak. Különösen a színészvilágban. Ekkor döbben rá a felvételiző vagy már pályakezdő színészpálánta, hogy ebben a szakmában bizony nem lehet saját akarata.

Hol emelhetik fel hallhatóan a szavukat azért, hogy ne cseréljék le őket, ha valamire nemet mondanak, valamit nem helyeselnek? Sok fiatal színésztől hallani ma ezt a kérdést. Szerencse, hogy vannak még rendezők és dramaturgok, akik nem fosztják meg az önfelvállalástól a színészi lelket. Mint például Fábíán Péter és Szabó Attila, akik a Pesti Magyar Színiakadémia Halasi-Szabó-osztályának vizsgaelőadását, a *Sárga csikót* létrehozták és létrehozni engedték. Engedték, igen – ez a helyes kifejezés –, mert az előadásban sok szöveg szerepel, amit a színészek írtak, vagy az életükből vett improvizációjuk inspirálta.

Egyikük például azt veti fel, hogy ha a rendező azt mondja, tegyen három lépést jobbra, aztán három lépést előre, meg kell tennie. Ha le kell vetkőznie, mert az előadás, a rendezés úgy kívánja, le kell vetkőznie. Mert ha ő nem, pótolható: megteszi más. Sok a színész, és mindegyikük helyére találnak valakit, aki megcsinálja azt, amire ők nemet mondanak. Különösen pályakezdőkre igaz ez, akik felé elvárás, hogy mindent el tudjanak játszani, és ha nem, akkor Barátnő 4 szerepét megkapja más, és ennyi volt.

„Csepreghy Ferenc méltán elfeledett népszínművéről egyelőre csak ennyit: a sárga csikó elrablását Pityke Bandi követte el, mégis Csorba Mártont vetik börtönbe. A népszínmű alapján forgatott némafilmről viszont kicsivel többet: Erzsí, a menyasszony tetemesen elkésett az esküvőjéről, ugyanis a viharos Tiszába esett. Akkor történt a baj. De nem a Bakaj Erzsível, hanem egy másik Erzsível, a színésznővel, aki Bakaj Erzsí fuldoklását játszta. Elég hitelesen...

Úgyhogy az egyik legelső magyar némafilm forgatása majdnem kudarcba fulladt. De Erzsikét lecserélték, a film elkészült, és óriási sikert aratott. Csak éppen meghalt valaki.

A Pesti Magyar Színiakadémia végzős osztályának előadása ennek a történetnek jár utána, a Lecserélhető Erzsikék lecserélését boncolgatja csöppet sem megúszósan, miközben persze eljátssza az eredeti népszínművet is nem kevés iróniával.” (A színlapról)

Komoly témák sorakoznak. Mégis, régen láttam ennyire kacagtató előadást. De nem ez a legfőbb erénye. A fiatalok olyan színészi munkát visznek itt végbe, amit egy tapasztalt színész is komoly kihívásnak vehet. A történet a felszínen népszínmű, a mellék- vagy inkább vele párhuzamosan futó szálon viszont nagyon is kortárs társadalomkritika a szakma – különösen a pályakezdő színészek – helyzetéről. És nem, ebben a társadalomkritikában nem (csak) a vetkőzésről van szó, ami rendezői utasításra kötelező. Hanem olyasmikről, amik minden művészeti ágban felütik a fejüket, de a színészetben kirajzolódnak: elmondhatom-e pályakezdőként őszinte véleményemet, felvállalhatom-e magamat anélkül, hogy valamelyik (politikával undorítóan átítatott) oldalt magamra haragítanám? Vállalom-e a kockázatot akkor is, ha ez a mellőzésemmel járhat? A szakmabeli kilátástalansággal, esélytelenséggel.

Vannak a bátrak, eszesek, akik kihasználva a két oldal szembenállását, kreatívan szakmai előnnyé kovácsolják azt. Előkerül egy ilyen eset is a darabban: a már megújult SZFE felvételijén – stílusgyakorlatként – freeszfe-s maszk mögé bújva mondja el kételyeit a jelentkező. Egy szerep, amit mégis önmagából épít. Zseniális húzás, mi tagadás. Legalábbis tökéletes példája annak, mit jelent minden egyes szerep egy színésznek. Amit önmagából ismer, amit a saját életéből meríteni tud, azt használja fel. De maradjon a szerepben, és ha lejön a színpadról, legyen olyan, mint ha Léthe folyóján kelne át. Mossa magát tisztára a szereppel!

Vannak ugyanakkor, akik nem képesek erre a megtisztulásra – vagy azért, mert a szerep nem adja meg a lehetőséget, vagy más okból –, és feláldozzák magukat a felsőbb utasítás, rendezői elvoltárán. Talán az előbbiek is. Mert kötelező a szakmai képzettség

csúcán lenni, és akármit kérnek, tedd meg, légy képes minden szerepet eljátszani. De csak a színházban legyél jelen! Máshol és más módon nem létezhetsz.

A kételyeket őszintén felvállalni nem kis bátorság. Ezek a fiatalok ezt teszik. Még hozzá a színpadon, ott, ahol egyedül hallatszik a hangjuk. Persze nem eléggé. Mégis. Kultúrává, művészetté formálni a belső vívódásokat, ez az egyik alappillére a darabnak. Az előadás egyik csúcspontja, amikor minderről beszélni egyetlen levegővételnyi idejük van. Ami különösen szimbolikus annak fényében, hogy nem tudni, lesz-e és mikor lehetőségük eljátszani újra az előadást (anyag okok miatt).

A történet másik szálán, ahogy kiderült, egy elfeledett népszínművet tekinthetünk meg. (Ami – a pletykák szerint – nem véletlenül elfeledett, csak a megfilmesítés során történt haláleset miatt vált híressé.) Az előadás nyíltan megmutatja, leleplezi a népszínmű műfaji gyengeségeit, miközben kiderül, hogy a mű paródiaként remekül működik. És látjuk az érem másik oldalát is, utalást a filmre: Erzsi, a statisztalány végig fehér ruhában áll, némán a színpad szélén, mint egy allegória. Csak az utolsó jelenetben mutatja be, mit tud: hogy mindenkit helyettesíthet, ahogy őt is bárki helyettesíteni tudta.

A színészi munka, a próbafolyamat epizódja mind a háttérrel mutatja, a valóságot tükrözi, miközben a népszínmű egyszerű (bár fordultatos) cselekménye kirajzolódik. A színészek feladata, hogy az előadás egyes pillanataiban önmaguk legyenek, őszintén és valóságosan, más jelenetekben viszont az amatőr színjátszás kellékeit vessék be túlzó gesztusokkal, hangsúlyozással. Kezdőt játszani úgy, hogy közben megmutatkozzon, már nem kezdők: szinte maguk ellen kell dolgozniuk, játszaniuk. De megcsinálták, működik. Nemcsak a szöveg zseniális poénjai nevetetik meg a nézőt, hanem a színészi játékban rejlő humor lehetőségei is. Szinte magunk előtt látjuk a szöveg – néhol felesleges – instrukcióit: „Anya aggodalmasan felzokog.” És az anya, mint aki álomból ébred, hirtelen akkorát zokog aggodalmasan, hogy ugrik egyet a nézővel a szék. Aztán, mintha mi sem történt volna,

folytatódik a történet. Ezeket és hasonló, a leírt szövegben rejlő hibákat kiaknázni, kifigurázva megmutatni olyan teljesítmény, amit látni nemcsak izgalmas, de – gyakori színházlátogatóként mondom – szinte eufórikus.

Úgyhogy kérek minden színházszerető embert, nézze meg ezt az előadást, ha újra játsszák, mert kihagyhatatlan és végtelenül fontos alkotás. Legutóbb a Szkénében volt látható, talán ott lesz legközelebb is. (Legutolsó információim szerint talán februárban.)

A Sárga csikó szereplői

Bakaj András, jómódú parasztgazda: Kassay Márton

Erzsike, a lánya: Magos Fanni

Csorba Márton, csikósgazda: Zováth Evelin

Ágnes, a felesége: Jászay Dorina

Laci, a fiuk: Kovács László Márton

Gelecséri, pusztabíró: Gécsek Bendegúz

Peti, a fia: Tarján Lőrinc

Kincsó, vak cigányasszony: Szatmári Alíz

Zsuzska, kocsmárosné: Fürnstall Fanni

valamint, aki Erzsike fuldoklását túl jól játszotta: Murányi Eszter

Zene: Rozs Tamás

Hangszeren közreműködik: Zádori Szilárd

Koreográfia: Göndör Dávid

Dramaturg: Szabó Attila

Kellék: Madarász Viktória

Rendező: Fábíán Péter

Praznovszky Mihály

Ketten együtt: Madách és Petőfi

Soha nem találkoztak. Életútjuk jelentősen eltért egymástól. Petőfi első verse 1842-ben jelenik meg, Madách ekkor már hazatér a pesti egyetemi évek után, Sztregova, Balassagyarmat, Csesztve háromszögben zajlik az élete. Tegyük még hozzá Keszeget, ahol Mária nővére lakik most már özvegyen, s talán majd Csécse is bekerül a sorba, ahol egy Fráter Erzsébet nevű hajadon él. Kisebb-nagyobb megyei úti céljai vannak (barátok, rokonok), Pestre is utazik olykor néhány hivatalos ügyben. Véglegesen Nógrád lett a világa.

Madách Imre 1837–1840 között tanult Pesten, de tovább folytatja tanulmányait „levelező” tagozaton. 1841-ben Balassagyarmaton patvárián (joggyakorlaton) van Sréter János másodalispán mellett, aki nagy hatással van szellemi, politikai fejlődésére, majd 1842. december 19-én megkapja ügyvédi diplomáját. Ad-digra már megyei tiszteletbeli aljegyző, erről a tisztségről 1843-ban lemond, táblabíróvá választják, 1846-ban megyei katonai (hadi) biztos lesz, népszerű nevén: „szalmakomisszár”. Ígérete-sen alakul megyei karrierje. Közben pedig – 1846-ban – megnősül. Mondhatjuk: kész, felnőtt férfiú.

Petőfi ekkor még elkeseredetten küzd önmaga céljaival: még mindig a középiskolával bajlódik Pápán, kísérti őt a színészi sors lehetősége, mígnem 1844-től kiköt Pesten mint első kötetes költő és segédszerkesztő. Nem él mindig a fővárosban, ő is sokat utazik, s eközben egyszer egészen közel jár Sztregovához, amikor 1845-ös utazása során Losoncra az Ipoly völgyében Balassagyarmatra, majd Pestre tart. Ő is táblabíró lesz: Rimaszombat-on tisztelik meg ezzel a szépen hangzó, ám inkább csak baráti titulussal. Lassan azonban a magyar irodalmi élet meghatározó személyiségévé lép elő.

Petőfi soha nem hallott Madáchról – miért is hallott volna? Mint pályatárs, Madách ekkor még nem szerepel a korabeli la-

pokban, nem sokszor merül fel a neve az újságokban. Összesen három verse jelent meg a Honművészbzen, de egyik sem tűnik ki a kortárs líra gyermekteg alkotásai közül: 1839-ben *Az anya – gyermeke sírján*, 1840-ben pedig a *Templomban*, és 1841-ben *Szemei* című versei. (Küldött egyet az Athenaeumba is, de azt nem közölték.) Drámákat is bead az akadémiai pályázatokra, ám mivel azok jeligések és mind sikertelenek, itt sem tűnik fel a neve.

Ismert egy verseskötete 1840-ből, de az kimondottan családi használatra készült. Bérczy Károly úgy emlékezett, ezt a kis könyvet Madách szétosztotta a barátai és az ismerősei között, „soha sem jött tágabb forgalomba”, tehát a közvélemény nem tudott róla. A *Lantvirágok* 26 verse inkább csak próbálkozás, talán némi szerelmi bánat lírai visszatükröződése. (Ilyen élménye Petőfinek is lesz bősséggel.) S aztán csend, noha majd barátjával, Szontagh Pállal aktívan politizál a megyei közgyűléseken, cikket írnak s küldik be Pestre, többnyire álnéven vagy jelzésekkel teszik ezt.

Madách ismerte Petőfit – de hát ki ne ismerte volna? Ki ne hallott volna róla? Madách folyamatosan olvassa a korabeli sajtót, költőnek s drámaírónak készül, hát persze, hogy figyeli, mi készül a magyar irodalomban. Ismerte közvetett módon közelről is, hiszen két nógrádi barátja, akikkel rendszeresen találkozik, ott van Petőfi környezetében. Az egyik a költőcske Lisznyay Damó Kálmán, akinek ekkor jóval nagyobb a híre, mint a tehetsége (szokott ez így lenni...), a másikuk Bérczy Károly, a balasgyarmati megyei orvos fia, aki szintén a Tízek Társaságának tagja lesz. Nem tudni, ők milyen megjegyzések kíséretében ábrázolták a hirtelen országos hírnévre kapott Petőfit Madáchnak, válaszolva barátjuk érdeklődő kérdéseire.

Madách tehát olvasta a kortárs szépirodalmat. Könyvtárában (részben apja vásárlásaiként is) ott szerepelnek Verseghy, a két Kisfaludy, Szemere Pál, Berzsenyi Dániel, Vörösmarty Mihály, Tóth Lőrinc, Fáy András, Dugonics András, P. Horváth Lázár, Dayka Gábor, Szigligeti Ede, Jósika Miklós, Kölcsey Ferenc, Kazinczy Gábor, Bajza József és bizonyára Petőfi kötetei. Azt gon-

dolnánk, megvásárolja Petőfi sorra megjelenő versesköteteit, de egyik sem található a megmaradt családi könyvtárban. Ami persze elképzelhetetlen, mert legalább az 1847-es, kétkötetes Petőfi-kötetnek ott kellett lennie. 1864-ben, amikor már befutott költőként maga elé teszi addigra már több százra rúgó verseinek kéziratcsomóját, s elhatározza, hogy – főleg sikere hatására –, kiadja azokat, tárgyalna is erről Emich Gusztávval. Nagy Ivánnak írja 1864. február 17-én: *„De apróbb költeményeim gyűjtésével s javításával, rendezésével most foglalkozom, mik Petőfy (!) kiadásának formájában körülbelül teendnek annyit, mint annak két kötete.”* Közvetett bizonyíték, de bizonyíték. Egészen valószínű, hogy a Petőfi-kötetek annyi sok más könyvvel együtt Madách fia, Aladár jóvoltából tűntek el. Amikor az 1910-es években Szücsi József listázza a könyveket, a megjegyzésében pontosan erről ír, kinek, hogyan ajándékozott el könyveket a spiritiszta éjszakákba menekülő fiú.

És mégis találkoznak, noha nem a szó szoros értelmében. 1844-ben Petőfi még segédszerkesztő a Pesti Divatlapnál. Sok más aprólékos gondja mellett az ő feladata a szerkesztőségi üzenetek írása. Klasszikus és kedvelt műfaj (kivéve azok számára, akiket megszólít a segédszerkesztő), hiszen itt kielégítheti iróniáját, cinikus megjegyzésekkel reagálva a sok reménytelen és tehetségtelen költő, író zengeményeire. Petőfi nem is kíméli tollát, élvezet olvasni ezeket a megjegyzéseket.

Így történt, hogy 1844. december elsején ebben a rovatban egy rövid üzenet jelenik meg Timon számára, amely így hangzik: *„Timon költeményeiben sok szép gondolat villan meg, de egy sincs köztük, mely egészében kielégítő volna.”* Kerényi Ferenc, aki ezt a Petőfi-üzenetet megtalálta s közölte, hozzáfűzte, az üzenet tartalma *„igen találóan Madách Imre líráját”* jellemzi.

Mert Timon írói álnév, s Madách Imrét takarja! Már 1844-ben tudósításokat küld a Nógrád megyei és balassagyarmati, főleg politikai és közéleti eseményekről a Pesti Hírlapba. Az első 1844 júliusában, az utolsó 1845 decemberében jelent meg, s mindent Timon név alatt adja közre. Vagy ha Szontagh Pállal közösen írják

a cikket, akkor jeleket használnak név helyett. (1846 januárjában jelezte a Pesti Hírlap, hogy „eddigi tisztelt levelezőnk lemondta”.)

Hogy honnan e név? A családi könyvtárban ott szerepel „Timonnak” nem is egy műve, franciául persze. A Timon álnév nem mást rejt, mint Louis Cormenin francia író, filozófust (1788–1868). A Madáchéknál megtalálható két műve: *De la centralisation* (Paris, 1842) és *Livre des oérateurs* (Paris, 1844). A friss kiadási dátum ne lepjen meg senkit, Madách folyamatosan figyelte és követte az európai irodalmat, ráadásul akkoriban a megrendelés után hamar érkezett a könyv is. Ugyanakkor ez utóbbi Cormenin-mű egyértelműen hat majd rá később is, hiszen Danton alakjának a forrása lesz, és a francia forradalom megírásához is használta.

(Hogy Timont Cormenintől vette Madách, arra utal egy korabeli politikai vita is, amelyben Kossuth Lajos a Pesti Hírlapban, Dessewffy Emil a Budapesti Híradóban érvelt a Védegyelet mellett s ellen, s amelyben Dessewffy – ha csak lábjegyzetben is – említi Madách-Timont, aki maga is cikket írt ez ügyben Kossuth lapjába. Dessewffy így „teszi helyre” az ifjabb hozzászólót: *„Mint a 405. számú P. Hírlapban felszólalt Timon, ki azon álnév alá, mellyet a gyönyörű tollú francia író Cormenin használni szokott, búvá, feljogosítva érzé magát megfúni a diadali tárogatót, mielőtt még meg volna küzdve a csata, és szegény magamról, meg statusgazdasági véleményemről olly contemptussal, és a hajdani athenei Timontól kölcsönzött keserűséggel beszél, mintha ő Smith Ádám és List Fridrik öszvesített tudományával, 's a görög misanthróp szeszélyes epéjével bírna, holott az egészből főleg azon ifjonczi praepotentia tűnik csupán ki, mellyet épen azon szilárd vitatási képesség szokott nagyon kerülni, melly inkább okoskodásainak erejétől, mint egy hánykolódó vitatási modortól várja a sikert.”)*

Madách tehát összeszedi bátorságát, s 1844-ben elküldi néhány versét Petőfinek a megjelenés reményében. Nem tudjuk, mennyit, azt sem, hogy mily jellegűek, de azért biztos, ami biztos, álnévét, a Timont használja, elkerülendő az esetleges otthoni

kínos baráti megjegyzéseket. Ekkor már készen áll egy kiadásra szánt verseskötete *Falusi tilinkó* címmel, amelyről 1844 júniusában egy levéltöredékben tájékoztatja barátját, sőt el is küldi a kéziratot véleményezésre Szontagh Pálnak. Hozzáfűzve, számít rá, hogy a megjelenés után egyeseknek nem tetszenek majd a versei, ellentmondásokat véelve felfedezni azokban. *„Ezen uraknak csak azt mondom, hogy nem bölcsészeti tant írtam kényelmes dolgozó szobában, nyugodt kedélylyel, nem háborgatva senkitől, melly esetben el bírtam volna én is az ellentmondásokat kerülni, tudtam volna én is a leg kellemesebb világ nézeteket ki keresni. De írtam az élet gyors folyamán rohanó hajón, majd vihar közt, s majd nap fényben, mint a percz ihletett...”*

A Madách verseire reagáló Petőfi szerkesztői üzenetén kívül a két nagyság közvetett kapcsolatára Madách utolsó drámakísérlésében találunk utalást. Ez volt az 1864-ben írt *Tündérialom* – az, amelyet a korabeli újságok úgy harangoztak be, hogy a szerző már írja a *Tragédia* folytatását, ami vígjáték lesz.

A drámából csupán az első szín készült el, és a másodikból pár sor. Tündérszép Ilona felettébb unatkozik birodalmában, nincs szerelmese, mármint egy földi férfiú, akit megbolondíthatna az iránta érzett vágyakozással. Madách azt sugallja, hogy kiveszőben van a lírai szerelem hatalma, a modern világ átveszi a mesék helyét:

*„...vasút robog
Távirda játszik, gőzkazán füttyöl,
Papírral ölnék a napilapok,
Légszesz lámpák közt a hold elcsücsüül,
Várat, zárdát dönt a villám, rág a szű,
Csak a moslékos gyár büszkélkedik...”*

Kiderül, hogy a Csilla nevű tündér jelenleg is büszkélkedhet egy földi rajongóval, csakhogy az nem léphet be a tündérvilágba. Tündér Ilona pedig igen megkívánja a szerelmet, a földi férfi udvarlását, rajongását. Hiszen utoljára éppen egy magyar legény volt a szerelmese:

„De jó, ne mondd honát, úgyis tudom
 Mi volna más, mint a magyar haza,
 Onnan került utolsó bajnokom
 János vitéz is, a szép dalia. –
 Csak ott találni még egy-egy zugot
 Hol pásztortűznél rólunk szól a dal...”

Aligha szorul magyarázatra, mi volt éppen ekkor Madách Petőfi-vers-élménye, s csak sajnálhatjuk, hogy nem tudjuk meg, a modern világban vajon mi lehet a mesés szerelem végzete.

A közvetett üzenetváltáson kívül ez az a vékonyka, de létező szál, amely e két 200 évest összeköti egymással és velünk. S még valami: egy fontos Madách-vers. A *Tragédia* szerzője sajnos – Petőfitől eltérően – verseit sem datálta (a megírás helyszíne persze többnyire Alsósztrégova, házassága boldog éveit alatt Csesztve), s így nem tudjuk, mikor írta meg 1849 után a forradalom költő-hősét megidéző versét, a *Petőfit*. Lehet, hogy már az ötvenes években, amikortól kicsit szabadabban szólhattak az alkotók Petőfiről és főleg eltűnéséről, kereséséről. De az is lehet, hogy csak a hatvanas évek elején.

A *Tragédia* sikere után Madáchhoz sorra érkeztek folyóiratoktól, almanachoktól, emlékkönyvektől verseket kérő szerkesztőségi levelek. Ő ezeknek olykor eleget is tett. Arany János is többször kér tőle a verseiből. Nagylelkű gesztus ez Aranytól, mert bár érzi a költemények itt-ott bizonytalanabb minőségét, de úgy véli, Madáchnak folyamatosan jelen kell most már lennie a magyar olvasók előtt. 1863 márciusában lapjában, a Koszorúban közreadja Madách *Elveink* című versét. Ugyancsak itt jelenik meg szeptemberben *A könnyek*, októberben *A rab család*. 1864 áprilisában ugyancsak a Koszorúban olvasható Madáchnak a *Borbálához* című, titokzatos szerelmes verse. (Titokzatos, mert rejtély, pontosan ki lehet ez a Borbála.) Később a *Két kérő* című terjedelmesebb lírai műve szerepel a lapban.

1864 márciusában a Fővárosi Lapokban megjelenik az *Emlékkönyvbe*, majd valamivel később ugyanitt *A költő és kedvese*. Ugyanezen lap hasábjain májusban lát napvilágot a *Csalódás*, au-

gusztusban az *Egy nőhöz*, majd az *Otthon* című verse, amelyben a cím mögött kivételesen ott a megírás dátuma: 1849.

A *Részvét könyve* című segélykötetnek – melyet a Magyar Írók Segélyegylete jelentetett meg 1863-ban – három verset is adott: *Önmegtágadás, Megnyugvás a sorsban, Télen*.

A kor népszerű hetilapja, a Vasárnapi Újság sem marad ki, 1864 márciusában közlik Madáchtól *A világ baja* című versét, és ami bennünket igazán érdekel: május 29-én, a lap 22. számában bukkan fel Madách *Petőfi* című költeménye. Lehet, hogy meglévő kéziratai közül választotta ki, bizonytalanságban hagyva bennünket a megírás dátumát illetően. De talán nem is a keletkezés pontos ideje a lényeg, hanem maga a vers:

I.

*Te a szabadságot megüdvözölted
Még bölcsejében. Az viszont neked
Utolsó búcsúzásaképp megírta
Ágyúdörgésekkel – sírversedet.*

II.

*Nem mondja kisdéd síri jel:
E zugban porlik tested el.
És jól van az: mert így a sír
Amelyen egy hon népe sír
S körülragyogja szellemed –
Egész e honnak keble lett.*

Nem szükséges értelmezni, nem szükséges magyarázni. Petőfi életműve a maga pótolhatatlanságában jelenik meg Madách előtt. A nemzet vesztette el legnagyobb költőjét. Nem tudhatta, hogy hasonló érzelmekkel búcsúzik majd tőle is a hazai irodalom 1864 őszén.

Filotás Karina

Hosszúra nyúlt kilégzés

*Anyám sokat mesélt
rólad. Kézfónások
ideje voltál. Itt
vagy megint
és én néha zajos
hallgatások alatt
benned szerettem
volna megszületni.
Sokat jársz a peron
felé. Odaköppött
barackmagból
fát neveltél,
hogy kíséretlen
vállakra tegyél
sárga árnyékot.
Megmutattad,
milyen gyönyörű
a múlás. Anyám azt
is mondta, hogy
elvetted tőle
a nyarat.
Szeptemberben
besorozták,
októberben az
apám lehetett
volna,
novemberre
nem jött haza.
Sokat járok
a peron felé.*

Analóg részeink

*A vasárnapi
húslevesek mellé könnyedén
morzsolódik a nosztalgia.
Régi fotókon polaroid
anyáink tengerzajjá omlanak,
majd felébrednek.
Utána apáinkkal beszélnek telefonon.
Mindenkit puszilnak. A kézremegést
a terítőbe rejtik. Nagyapáink
a műhelybe bújnak elfogyni.
Nagyanyáink kinyitják nekik
az ajtót, hátha újjászületnek
végre már. Ők is függők.
A szerelmeink a szerelmeikkel
a parton egymást álmodják.
Nagyapáink szerethettek
volna máshogy is.
Bár akkor nem lennének
nagyanyáink, akik függők,
és anyáink, akik remegve
hazudnak minket. Apáink
fel se vennék a telefont.
Legalább a szerelmeink
megálmodhatnának minket,
hogy nosztalgiává morzsolódjunk.*

Furcsa város

*Papírcsónakot ereszt
utczára a Nyugati előtt
a szél. Lefújja a kocsik közé,
nyomtatópapírrá válik.
A Blaha aluljáróban
aprót oszt vissza egy
zsebtolvaj. A járókelők
elismerően bólintanak.
„Ez aztán az emberség!”
Közben a Rákóczi téren
kiömlött szavaikat hajtogatják
vissza nyelvük alá a
pletykálkodók. Túl magas
a nyugdíj, mondják, és
ünneplik az öregkort.
Aki közben villamosra
száll, láthatja, ahogy letúnt
korok adják át helyüket az
irodistáknak és a mai fiataloknak.
A Városligetben az eltört
szerelmeket kikukázzák
a köztéri szemetesekből.
Paplanlelkűek porolják le őket.
Mindegyikhez lapul otthon
egy pont megfelelő, fél dobogás.
Rendben lesznek.
A józsefvárosi bérházak
gangjain egymás társas
magányát locsolják a
szomszédok, fogadják a
belakoltatott újakat. Újpesti
panelkonyhában együtt
bontják le a generációs
hidakat. Mellé elfogy a sajtos
pogácsa is, és éljen a Fradi!*

Leköszönő

*Tompa vonalak,
egy háztető
karambolozik
a napfénnel a
szemsarokban.
A kondenzvíz
ritmust dobol
a betonra.
Nem sokáig kell
már. Nagy csókok,
éjtelen nappalok,
zenétől részegségek*

*a körútra.
Átlépnek rajtuk,
mindenki a
Margit-szigetre
rohan.
A szobakonyhás
csend ilyenkorra
kiszorította
az egyedüllétet.
Kiért a tömeg.
Még egy
lemenetre slukkot
kérnek a nyárból.
Meg lehet fulladni
köztük.*

FILÓTÁS KARINA Székesfehérváron született, 26 éves, jelenleg Budaörsön él. Kulturális területen dolgozik, két éve végzett turisztikai közgazdászként a Budapesti Gaz-

- 3 **Böszörményi Zoltán:** Semmi okunk az aggodalomra (vers)
- 4 **Frideczky Katalin:** Kapcsolat (próza)
- 8 **Lajtos Nóra:** Csillag akadt hajadba (vers)
- 9 **Frank Márton:** Holdköltők Társasága (próza)
- 19 **Farkas Kornél:** Párhuzamos végtelenek; harckép (versek)
- 21 **Juhász Tamás:** A döntés (próza)
- 31 **Laczkó Mária:** Az én Gergóm (próza)
- 39 **Wölfl-Molnár Eszter:** Sárga hal; Magzatpóz; A te lányod (versek)
- 42 **Gerzsenyi Gabriella:** Egy kicsit meghalni (próza)
- 51 **Fellinger Károly:** Fehér nyírfák – Versreflexiók orosz festők műveire
- 57 **Nagy Zopán:** Átjárások / Nyelvi csúsztatások...;
Pessoa-parafrázisok, avagy: többszörösen is
egymásra-egymásba nyíló Ablakok... (próza és vers)
- 63 **Vörös István:** Vágyaink közt...; Féltékenység (versek)
- 65 **Ónody Éva:** Utolsó találkozásom Makovecz mesterrel (próza)
- 69 **Kovács Újszász Péter:** Csendestárs; Alvóritmusok (versek)
- 70 A költészet elit szóbeliség – **Szondi György** interjúja
Jordan Eftimovval, a *Bizonyított elméletek, befejezett
kísérletek* című könyv szerzőjével
- 78 **Adalbert Stifter:** Hegyikristály – **Muth Ágota Gizella** fordítása
- 87 **Józef Tischner:** Felkutatott gondolatok – **Zsille Gábor**
fordítása
- 90 **Szabó Fanni:** Békés sormintatörés (Hiteles nyomat –
Fecske Csaba legszebb versei)
- 93 **Laik Eszter:** A festészet misztériuma (Magyar Miklós:
Művészek és remekművek)
- 98 **Alföldy Jenő:** Örömhír az önmagáért való szépségről
(Hegy Botos Attila: Evangélium)
- 103 **Pusztai Ilona:** A világból kiszakadt falu balladája (Kiss Noémi:
karácsony a dunán)
- 108 **Vasi Szabó János:** A magára maradt gondolkodó
(Szathmári Sándor: Gépvilág és más fantasztikus történetek)
- 112 **Izer Janka:** Komoly témák – kacagtató darab – A *Sárga csikó*
vizsgaelőadása
- 117 **Praznovszky Mihály:** Ketten együtt: Madách és Petőfi (esszé)
- 124 Debüt – **Filotás Karina:** Hosszúra nyúlt kilégzés; Analóg
részeink; Furcsa város; Leköszönő (versek)

- **Böszörményi Zoltán:**
Semmi okunk az aggodalomra
- **Frideczky Katalin:** Kapcsolat
- Lajtos Nóra:** Csillag akadt hajadba
- **Frank Márton:**
Holdköltők Társasága
- **Farkas Kornél:**
Párhuzamos végtelenek
- **Juhász Tamás:** A döntés
- **Laczkó Mária:** Az én Gergőm
- **Wölfl-Molnár Eszter:** Magzatpóz
- **Gerzsenyi Gabriella:**
Egy kicsit meghalni
- **Fellinger Károly:**
Fehér nyírfák –
Versreflexiók orosz festők műveire
- **Nagy Zopán:**
Átjárások / Nyelvi csúsztatások...
- **Vörös István:**
Vágyaink közt...: Féltekenység
- **Ónody Éva:**
Utolsó találkozásom
Makovecz mesterrel
- **Kovács Újszászy Péter:**
Csendestárs

1000 FORINT • 10 RON • 2,20 EURÓ

Nemzeti
Kulturális
Alap